

226600

78822

MEMENTO

DE

ISTORIE UNIVERSALA

SAU

ISTORIA IN TABLOURI

DE

BONIFACIU FLORESCU.



104244

BUCURESCI

EDITURA LIBRARIEI SOCECU & COMP.

7. CALA VICTORIEI, 7.

1883.

9953

Biblioteca Centrală Universitară
BUCUREȘTI
Cota 4822
Inventar 104244

pc 67/01

1956

BUCUREȘCI
TIPOGRAFIA ACADEMIEI ROMÂNE (LABORATORII ROMÂNI)
26, Strada Academiei 26.
1883.

B.C.U. Bucuresti

C104244



CARTEA I

ISTORIA ANTICA A ORIENTULUI

1. NOTIUNI PRELIMINARE

Vorba *istorie* vine din grecește și însemnează narațiune. Ea se aplică și la orî-ce narațiune, și la descrițiunea ființelor organizate : istoria naturală ; luată singură, *istoria* se ocupă de faptele omului de când a apărut această specie și până acuma.

Fie-care fapt al omului este seû general seû particular.

Numim fapt particular un eveniment, o bătălie, o răscolă, etc.

Numim fapt general un fapt care nu are o dată fixă, ci se continuă în decursul unui spațiu de timp, ca decadința unui popor, domnirea unei clase asupra altora, etc.

Istoria pôte fi narativă ; când cercetază cauzele și efectele faptelor, ea este critică.

Istoria pôte urma orî-ce fapt omenesc : când narază viața unui om, se numește *biografie* ; când acest om și-a scris singur viața, avem o *autobiografie*. Istoria unei națiuni cuprinde tôte faptele ce ea a produs de la constituirea sea ca națiune. Istoria universală este istoria omenirei întregi de la aparițiunea sea. Orî-ce fapt omenesc pôte avea istoria sea ; vom avea dar istoria politică, istoria filosofiei, istoria religiunilor, istoria fie-cărei științi, istoria istoriei.

Istoria e o știință, având, ca orî-care știință, obiectul său, faptele séle, începuturile séle, progresurile séle, legile séle.

Philosophia istoriei este în special știința istorică. Ea se ocupă de a trage din fapte legile care presidă la desvolta-rea omenirei.

Istoria Istoriei. — Neamurile primitive n'aū suvenirî istorice. Neamul chinez a conservat suvenirea evenimentelor dar e necapabil de a-și da sémă de legăturile lor.

Regiî Egiptului și ai Asiei scriaū pe monumente acțiunile lor, pentru propria lor glorie ; popórele nu conservă de cât legende.

Istoria începe în Grecia, unde la început se confundă cu poesia (Iliada) ; narrativă cu Erodote, ea se înalță la considerațiunii filosofice cu Thucydide și Polybiu. Alți istorici : Xenophonte, Ctesias, Plutarch, etc. Lucian face un tractat despre maniera de a scri istoria.

Romaniî aū la început simple anale. Istoria începe cu Fabius Pictor și Catone. Poemele istorice ale lui Liviu Andronic, Naeviu, Enniu, etc. Istorie narrativă cu Sallustiu; Comentariile lui Cesar. Titu-Liviu, Tacit, marii istorici romani : alții : Velleius Parterculus, Florus, Trog-Pompeu, abreviat de Justin, etc. Historia Augusta. Declinarea este din ce în ce măi vedită până la Jornandes

În timpurile de mijloc, istoriciî, prin lipsa lor de critică nu merită de cât numele de chronicari. Ei scriū în latinește. Istoria reîncepe cu Renașterea. Marele nume al lui Machiavel. Istoricî Guicciardini și Davila. În Francia, Villehardouin s'a servit primul de limba vulgară (XIII-lea secol), apoi Joinville (XIII-lea secol), Froissart (XIV-lea), Commines (XV-lea secol). Încep memoriile care fac un lanț recurmat până în secolul nostru.

În evul-mediū, Laurent de Saint-Victor și Roger Bacon cred că Providența dispune tóte ast-fel ca omenirea să se

îmbunătățeze din ce în ce. E o primă afirmare a legei progresului, sub o formă religiósă.

Bossuet (XVII-lea secol) crede că Providența conduce evenimentele spre triumful religiunii creștine.

Montesquieu (XVIII-lea secol) vede în climă și în natura tărîmului izvorul deosebirei între legile, obiceiurile popórelor și chiar între evenimentele istoriei lor.

Vico (XVIII-lea secol) crede că fie-care popor progreséză fatal până la un apogeu după care vine o fatală decadență (figura elipsei).

Herder dă de lege omenirei progresul nemărginit.

Buckle (XIX-lea secol) crede că evenimentele omenești sunt determinate de legile naturei.

Șcóla transformistă séu darwinistă admite determinismul lui Buckle și-l implică cu progresul prin doctrina selecțiunei. Nu numai clima, ci suma influențelor naturale transformă pe om ; acei care nu sunt în condițiunile cerute de suma influențelor mijlocii, dispar mai repede în descendența lor. Cel mai tare, cel mai inteliginte, cel mai moral aú mai multe șanse de a-și perpetua neamul. Progresul nu este de cât nesimțita transformare a speții. Civilizațiunea este un fapt natural. Omul ajunge cu încetul la idei din ce în ce mai înălțate, care odată cucerite, aú o acțiune legitimă și necesară, orî-care să fiă originea lor. Centruri de civilizațiune, care apoi trece de la o națiune la alta.

Aú mai scris despre filosofia istoriei, Voltaire în Franția, în secolul trecut — August Conte, Littré în secolul nostru, și în Anglia Bagehot.

Marea mișcare istorică începe când Augustin Thierry reface istoria timpurilor barbare (*Récits des temps mérovingiens*, *Histoire de la Conquête de l'Angleterre*, *Lettres sur l'histoire de France*, etc.).

Istoria înflorește de atunci în tóte țările.

Muntenii și Moldovenii aú avut chronicariii lor, Ureche

Miron Costin, Neculae Costin, Radu Popescu, Radu Greceanu, Enaki Cogălniceanu, etc. Şincai şi Hăjdeu fac critica istoriei; Nicolae Bălcescu face Istoria Românilor sub Mihai vitezul. Alţi istorici : Cogălniceanu, Papiu Ilarian, Şaguna, Tocilescu, etc.

În afară de cele-l-alte metode care i sunt comune cu alte ştiinţe, istoria are o methodă a sea particulară, mărturia, cu toate regulele se-le.

Istoria are legături cu cele-l-alte ştiinţe, a căror progrese numai ea le arată. Geografia descrie pământul, locaşul omului, şi esplică suma circumstanţelor naturale în care se găseşte el; geologia ne arată începuturile omenirei. Raporturile istoriei şi ajutore ce găseşte în philologie, limbistică, craniologie, ethnografie, biologie, chronologie, archeologie, în ştiinţa politică, şi a economiei politice, în istoria artei războiului, a philosophiei, a religianilor, în istoria ştiinţelor.

Desvoltarea naţiunelor este supusă la legi a căror combinare dau naştere la diferitele evenimente.

Istoria se împarte în deobşte în :

Istoria antică sub-împărţită în : { Istoria popórelor orientale.
Istoria Grecilor.
Istoria Romanilor.

Istoria evului-mediu seú timpurilor de mijloc 395-1453.

Istoria modernă 1453-1789.

Istoria contimporană.

Noi propunem următoarea divisiune :

1. Periodul de sêlbătăcie seú al némurilor negre ;
2. Periodul de barbarie seú al némurilor turco-finese;
3. Periodul de nemutabilitate seú al némurilor semitice ;
4. Periodul de progres neconscient seú al némurilor palaeo-aryane (Perşi, Greci, Romani).
5. Periodul de progres semiconscient seú al némurilor neo-aryane (Periodul barbar, periodul feudal, Renaşterea, periodul absolutist).

6. Periodul de progres conscient s eu al secol. al XIX-lea (Periode : 1789-1799; 1799-1815; 1815-1830; 1830-1848; 1848-1870; 1870-1882).

II. NEAMURILE OMENEȘTI

Două varietăți se constituie în specii diferite c and reproducerea între indivizii lor   nu mai e fertilă în mod   nemărginit. Dec  omul constituie o singură specie. Pote ne-am depărtat Europenii at t de Australiani în c at reproducerea cu d nșii să nu mai fie fertilă.

Diversitatea némurilor vine din diferența condițiunilor mijlocii în care a   trăit. Unitatea speciei omeneșii e demonstrată prin reproducerea nemărginită.

Selecțiunea naturală face ca, din indivizii unui n m, aceia să-ș  continue familia care sunt   mai apropiați mijlocului în care tr esc, caracterele transmiț ndu-se prin moștenire (care sare une-or  două, trei generațiuni); educațiunea adaogă ceva personal la fondul transmis.

Sunt dar centruri de formațiune a neamurilor, și odată formate, ele se revarsă asupra celor-l-altor, le înaltă și tipul omenesc se transformă. Condițiuni nefavorabile pot menține un neam într'o stare înapoiată.

Blumenthal  mp rția némurile după piele :

1. n�mul negru
2. n�mul galben
3. n�mul roșu
4. n�mul alb

La aceste s'  adăogat   un al 5-lea, n mul males.

Principiul științific este cel zoologic : cel mai mare n m r de caractere comune. La acésta se adaogă și mărturiile istorice. Hypothesa lui Haeckel este și ea greșită în începuturile s ele, bas ndu-se ca a lui Blumenthal pe un singur caracter, dispozițiunea părului.

Theoria transformistă s'eu Darwiniană admite ca hypothesă științifică ca omul derivă din aceleaș strămoș din care au eșit și maimuțele. Gorilul e maimuța cea mai apropiată de om; craniul de la Neanderthal este termenul mijlociū între craniul maimuței chimpanze și craniul Europeanului (Lehon).

Haeckel pune nașterea omului primitiv în Lemuria, adică în partea care unea Africa și Arabia cu India.

Congresulū anthropologic a admis odată ca hypothesă științifică că la început omul ar fi fost aphon (fără voce). După Haeckel, din omul Lemurian ar fi eșit două trunchiurī cel cu p'urul lănos și cel cu p'urul neted. (Veđi p. 9 tabloul ce dă el de descendinții primului trunchiū).

Haeckel, luând de basă a tabloului s'eu numai p'urul, s'a depărtat de principiul zoologic al celui mai mare număr de caractere comune. Theoria sea este d'eremată, dar neînlocuită încă.

Craniologia este o știință nouă, care nu și-a găsit încă bazele s'ele.

Impărțirea craniurilor în dolyccephale și brachycephale este deja atacată. Observațiunile următoare sunt însă întemeiate : negrii au foarte desvoltată partea posterioară a capului; partea anterioră e desvoltată mai ales la Aryani ; fruntea este deprimată de jos în sus, formând sprânceana ca un unghiū la Turcii asiaticī; ochiī sunt tăiați ca migdala la Chinesī. Aceștia și negrii au prognathismul, adică eșirea fălcilor peste linia frunții.

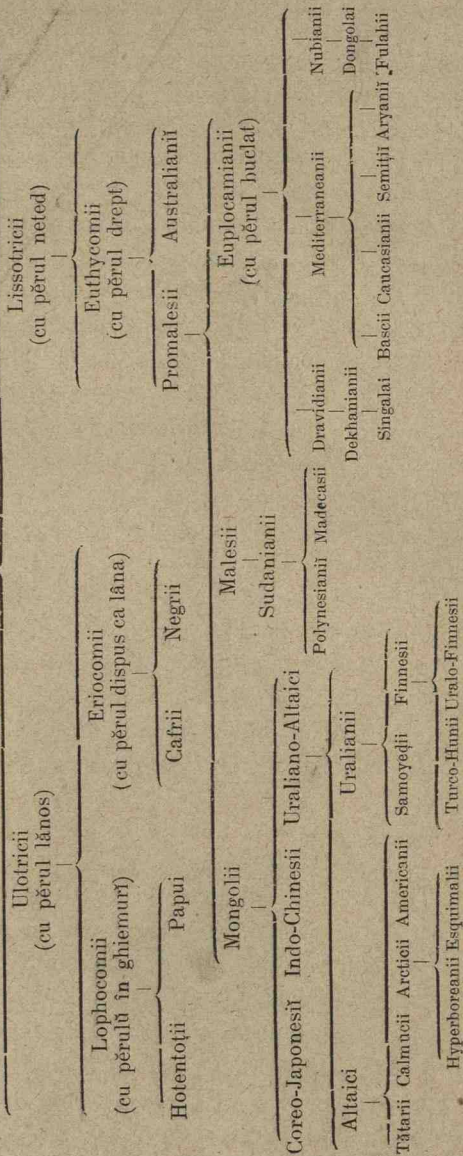
Prin unele forme anatomice, Hotentotii diferă de celelalte n'umurī, și se p'ote admite că ei ca și Papui sunt două varietăți a omului celū mai primitiv din căți esistă.

Negrii ar fi un al doilea strat, împărțindu-se în două trunchiurī, Negrii lănoși s'eu Africanī, și Negrii cu p'ur s'eu Australianī. — Neamurile negre par să fi stăpânit tot pământul. Negrii sunt presupuși primii locuitorī ai Europei.

DESCENDINȚA OMULUI

DUPĂ HAECKEL.

Omul Lemurian



Au fost negri în Egipt, în Ethiopia, înainte de cucerirea de Egiptiană, în Yemen, în India și în China. Unii din Gallai au tipul siberian, caracterele fiziologice ale Europeanilor, ochi albaștri, păr blond, peliță roșie. În unele părți perfecționându-se negrii ar fi dat cu timpul, direct sau treptat, naștere la Nubiană. Dravidiană, Malesă și la neamurile siberiane : Samoyeđi, Laponi, Esquimali, Ainoii din Insula Sakhalan, Uralo-Finnesi, Turco-Hunni, Mongoli și celelalte neamuri galbene. Neamurilor siberiane se dădea altă dată numele de turaniane, vorbă ađi gonită din știință.

Nu se poate admite theoria d-lui de Quatrefages, că tipul primitiv al omenirii ar fi fost trunchiul galben, și că negrii ar fi o degenerescentă a Galbenilor. Faptul că din negri es galbeni și albi nu este un fapt de atavism (reintorcere la tipul strămoșesc), ci de albinism. Mentea negrului e copilărească pe lângă a galbenului: negrii neavând literatură, limbile lor nu s'au fixat într'o stare monosilabică, ci au ajuns a fi limbă de aggluinație.

Unii din Siberiană ne prezintă tipul roșiu. E dar probabil că Americanii s'au format în Siberia.

Centrul de formațiune al Finesilor pare să fi fost munții Ural, al Turco-Hunilor munții Altai, al galbenilor munții Kuen-lun, al Semitilor platoul Palmir, al Aryanilor Bactriana.

NEGRII

Typ : negrul din Guinea, cu varietatea amina din Assini. Prin amestecul cu Semitii și Ariană au produs pe Tuaregii, Tibbui, Berberi, Kabylii, Fellatahi (Negroidi); prin amestecul cu Ethiopiană neamurile Zingiane (Galai, Somalai, care au pielea neagră cu caracterele neamurilor semitice). Din amestecul negrilor cu zingiană a eșit familia *fundji*. Din amestecul negrilor și Cafrilor au eșit Negrii din Mozambic (două grupuri, din care unul se apropie de Australiană).

Grupul din Mozambic, împărțit în trei; alu' treilea sunt Cafrii.

Cafrii — 4 grupuri	}	1. Zului
		2. Cafrii meridionali
		3. Cafrii hottentoi
		4. Sofaliani.

Grupul Fellatah, grupul din Sahara, neamul Galla; grupul egypto-ethiopian. Australianii; polynesianii; malesii.

Din amestecul Papuilor și Malesilor au eșit Alfurii.

GALBENII

Principale familii : Mongolii, Tongusii, Chinesii, Thibetani; Siamianii, Annamiții, Cambodgianii, Coreanii, Japonesi. Din amestecul cu Indianii, au eșit Birmanii.

AMERICANII

D. Maury i împarte în Piei-Roșii. Californiani, Mexicani, Brasillio-guaraniani, Pampeani, Ando-Peruviani, Araucaniani. Unghiul facial al Europeanilor; păr negru; peliță roșatică.

TURCO-HUNII

Se împart în Kirgisii, Bașkirii, Hunii, Bulgarii (slavisați, Paținacii, Cumanii.

Hunii se împart în Hunii Nephthaliți, Turcii Seldjuciți (din care Othomanii), Turcomanii, Uiguri și Avarii, Sécuii, Maghiarii.

URALO-FINESII

Se împart în Uraliani, Permiani, Laponi. Finlandeși, Ciudi (din care au eșit Scythii ne-aryani și din aceștia Khazarii).

Poporul Sumir din Babylonia, Chaldeanii (Kurđii, Gorduaeii, Chardaei, Carduci), Moschianii, Tibarenianii, populațiunile antisemitice din Media și Susiana, Parthii, Hyrc-

nianii, Tokkarenianii (Yue-ci) par mai probabil a fi fost turci de cât finesi. — Hyperboreanii — Ainoi, din Sakhalian s'aũ răspândit în tótã Oceania; sunt albi — Esquimalii, Laponi, Ciudii; — Ugrianii, ugro-ruși, Samoyedi.

SEMIȚII

Numiți Cușiți; Proto cușiții aũ dat naștere la Tibbui, Tua regii, Egyptianii.

Din acești din urmă Ethiopianii, din care Abyssiniani.

Cușiții se împart în :

1. Cușiții din India, Gedrosia, Susiana.

2. Accadii din Babylona, — din care Assyrianii.

3. Cușiții din Arabia din care

}	1. Adiții din Yemen
	2. Jectaniți din care Ismaeliți.

4. Carianii.

5 Arameanii sãu Syrianii din care

}	1. Rephaimii
	2. Pamphylianii
	3. Solymii și Cilicianii
	4. Leuco-Syrianii

6. Chananeanii, din care Israeliți.

Chananeanii sãu Pheniciani formezã un trunchiũ comun cu Israeliți, Moabiți, Ammoniti, Amalikii (1 Amaleciți, 2. Caturai sãu Madianiți, 3. Arcamii sãu Edomiți sãu Nabatheani) și aũ dat naștere la Carthagesi și la Lybipheniciani, din care aũ eșit Maurii și Numidi.

CAUCASIANII

Nu trebuie confundați Caucasianii cu Aryai sãu Indo-Europeni. Caucasianii sunt un nem a parte, care locuesce în Georgia, și care se întindea altã datã panã în Armenia (Manna, Urarti, etc.)

ARYANII

Aryanii (Indo-Europeani, Indo-Germani) se împart în două trunchiuri, Aryanii, cei vechi și cei noi sėu Javanai (Javan, juvenes și forma primitivă a numelui Ionianilor la Greci era *Iafones*, scris cu digama eolic).

Aryanii cei vechi se împart în Indiani și Iraniani sėu Eraniani, ș'aceștia în Međi și Perși. D. Hajdeu are după noi dreptate să susție că familia thracică este iraniană, nu pelasgă, sėu germană, sėu slavă, înrudirea Thracilor cu Iraniani fiind probată prin philologie.

Thracii au dat naștere la :

1. Bithyniani, Moesi, Mysiani.
2. Brygi, Phrygiani, Paphlagoniani.
3. Dardaniani, Meoniani, Teucrici, Trojani, Șhardani, Tyrreniani sėu Etrusci, Lydiani.
4. Lelegi, Laconiani, Lyciani.
5. Illyriani, Albaneși sėu Skipetari.
6. Odrysi și cei-l-alti Thraci.
7. Daci și Geții, care, amestecându-se cu Latini au dat naștere Românilor, singurul popor care, în această teorie, ar descinde din ambele trunchiuri aryane.
8. Dahii și Masageții (Geții cei mari).
9. Armeniani (Remenen), Cappadociani.
10. Scythii aryani și pôte Pandavii.

Aryanii cei noi au dat naștere la Pelasgi, Celti, Germani și Slavi.

Celtii se împărțeau în Gaeli, care au dat naștere la Ombriani, la Gallii din Italia, la Bastarni, — și în Kymrii, Cimbrii sėu Cimeriani, din care au eșitu vechii Belgi și Bretonii. Poporele celtice care mai există ađi sunt Irlandezii, Scoții, Gallii din Marea-Britanie, Bretonii din Franca. Gallii formeză fondul populațiunei franceze și în parte a celei englese.

Germanii se împărțeau în Teutoni și Scandinavi. Scan-

dinavii, vechii Budini, ađi Suedesi, Norvegiani, Danesi și Islandesi, aú dat naștere Goților (Wisigoții, Ostrogoții, Gepiđi), Waregilor, fundatori ai imperiului rus, Northmannilor séu Normanđi. — Teutonii sunt Germanii de ađi și aú dat naștere la Franci, Burgunđi, Suevi, Heruli, Longobarđi séu Lombarđi, Alemanii, Vandalii, Juđii, Anglii, Saxonii. Acești trei din urmă amestecându-se cu Bretonii și Francesii aú produs pe Englesi, din care aú eșit Anglo-Saxonii din America.—Teutonii se împart în Prusiani, Hanovriani, Hessiani, Saxonii, Badesi, Wurtembergiani, Bavaresi, Austriaci, Loreno-Alsaciani. Din Teutonii aú eșit Olandesi și Flamanđii.

Slavii se împart în

- | | | |
|-----------------|---|--|
| 1 Meridionali : | } | Bosniaci, Serbi, Croați, Sclavoni, Dalmați, Herzegoviniani, Munte-negreni, Slawenzi. |
| (Ilyriani | | |
| 2 Occidentali : | } | 1. Cecii } Cecii, Moravii, Lusacianii, Slovaci. |
| | | 2. Leși } Leși séu Mazovianii, Polonii, Silesianii, Pomeranianii. |
| | | 3. Polabi } Polabi, Welați, Obotriți, Sorabi, Mileșani. |
| 3 Septentrion. | } | Ruși, Rutheni, Livoniani, Lithuaniani, Borussiani. |
| | | |

Pelasgi aú dat naștere 1) în } 1 Acheani
 Grecia la Elini care se împart în } 2 Ioniani
 } 3 Eoliani
 } 4 Doriani

și care aú dat naștere la Macedoniani prin amestecul cu Thracii.

2) în Italia la Oscii și la Sabelliani.

Oscii aú dat naștere la Latini, Volsci, Eccii, Auruncii, Hernici, etc.

Sabelliani la Samniți și Sabinii.

Latini aú dat naștere la Romani.

Românii prin amestecul lor cu diferite popoare au dat naștere la

1. Românii, cu varietățile

{	a) Macedoniană (Cuțo-vlahi său Țințari).
	b) istrieană (Cicii)
2. Italianii
3. Francesii, cu varietatea provensală, au dat naștere la Belgii și Canadianii.
4. Spaniolii, care au dat naștere la Mexicanii moderni, la locuitorii din Sudul Statelor-Unite, din America centrală și din America din sud.
5. Portugesii, care au dat naștere la Bresiliani modernii.
6. Grisonii din Elveția.

Cazacii nu sunt un popor, ci o armată. Numele de Cazac se mai dă și Kirgișilor : Kirgiș-Cazac.

III. ETHNOGRAFIA BIBLICĂ

Adam și **Eva** primul om și prima femeie, ale căror numiri sunt chananeane, au avut trei fii, Abel Cain și Seth.

Cain are drept succesivi scoboritori pe Henoch, Irad, Mavial, Mathusael, Lamech (tata lui Jabel, lui Jubal și lui Tubalcain. Istoricul israelit Iosif mai adaugă la acești trei copii ai lui Lamech pe Noema, care nu e în Biblie).

Seth are drept succesivi scoboritori pe Enos, Cainan, Malaleel, Jared, Henoch, Mathusala, Lamech și Noe.

Noe avu de fii pe Sem, Cham și Japhet.

Japhet avu de fii pe Gomer, Magog, Madai, Javan, Thubal, Mosach, Thiras.

Fii lui Gomer : Askenaz, Riphath, Thogorma.

Fii lui Javan : Elisah, Tharsis, Ketim, Dodanim.

Cham avu de fii pe Chus, Misraim, Phuth, Chanaan.

Fii lui Chanaan : Sidon, Heth, Jebusi, Amorrhii, Girgesi, Hevi, Arki, Sini, Aradi, Samari, Amathi.

Fii lui Misraim : Ludim, Anamim, Laabim, Naphtuim, Phetrusim, Chasluim.

Fii lui Chus : Saba, Havila, Sabata, Regma, Sabathaca, Nemrod.

Regma are de fiu pe Saba și Dadan.

Sem are de fiu pe Elam, Assur, Arphaxad, Lud, Aram.

Fii lui Aram : Usu, Hul, Gether, Mes.

Fiul lui Arphaxad, Sale, are pe Heber, tata lui Phaleg și lui Jectan :

Jectan are de fiu pe Elmodad, Saleph, Asarmoth, Jare, Aduram, Uzal, Decla, Ebal, Abimael, Saba, Ophir, Hevila, Jobad.

Phaleg are drept scoboritori succesivi pe Reu, Sarug, Nachor, Thare. *Thare* are de fiu pe Abram și Abraham, pe Nachor, pe Aran. *Aran* are pe Lot, tata lui Moab și lui Ammon, pe Melcha, tata lui Laban, și pe Jescha. *Nachor* are pe Hus, Buz, Canuel, Cased, Azan, Pheldas, Jedlaph, Tabeil, Galiam, Tachas, Manacha.

Abraham are pe Isaac, Ismael, Zamran, Jecsan, Madan, Madian, Jesboc, Sul.

Fii lui *Madian* : Ephe, Opher, Henoch, Abida, Eldaa.

Fii lui *Jecsan* : Saba, Dadan.

Dadan are pe Assurim, Latrisim, Loomim.

Fii lui *Ismael* : Naboth, Cedar, Adbeel, Mabsam, Masma, Duma, Masa, Hadar, Thema, Jethur, Naphis, Cedma.

Fii lui *Isaac* : Esau și Edom, Iacob și Israel.

Esau are pe Eliphaz, Rahuel, Jehus, Ithelon. Core.

Eliphaz are pe Nahot, Zara, Samma, Meza.

Rahuel are pe Theman, Omar, Sepho, Cenez, Amalech.

Iacob are pe Ruben, Simeon, Juda, Dan, Nephthali, Gad, Aser, Issachar, Zabulon, Levi, Iosif, și pe Dima.

Josef are pe Manase și pe Ephraim.

Observații : *Adam* însemnează : om ; *Eva* : viață ; *Abel* : fiul ; *Cain* : creatură ; *Seth* : substituitul (Hava, Hebel, —

Malaleel se dice : *Mahalalel*; Mathusala seü Mathusalem : *Metuše'ah*).

Biblia atribue lui Cain nașterea industriei și a artelor. Despre potop seü diluviu se observă că globul se dice *haretz*, iar *adamah*, vorba din Biblie, înseamnă țară. Chiar după Biblie acest potop n'a fost universal. Noe (Noah) nu se esplică prin vr'o rădăcină semită, ci pare de origină aryană (grecul *naien*, Neptunus, Nick, Nannachus). Autorul Genezei nu pare a dice că s'añ prăpădit și neamurile eșite din Cain : unele expresiuni las chiar a se vedea ómenî preadamiș.

Canuel e calificat de tată al Syrianilor. Phetrusim e dat ca autorul Philistinilor, seü mai bine al tribului egyptian Pa-to-res, Chasluim ca al Caphtorianilor.

Moise n'a vorbit nici de Tătari pe care nu îi cunoștea, nici de negri pe care i veduse în Egipt.

Misraim reprezintă pe Egyptianî, Kuș pe Ethiopianî, Phut primele populațiuni ale Africeî.

Nu trebuie admisă cu Leonormand o familie chamită (Kușii, Egyptianî, Chananeanî), distinctă de cea semită, din momentul ce Israeliți și Chananeanî vorbeau aceeași limbă. Elam desemnează pe Susianî.

Arphaxad înseamnă « la hotarele Chaldeanului. » (Cf. Ar-rapachitis). Lud desemnează pe Lydianî, Aram pe Syrianî, formând superfetațiune cu Canuel.

Gomer este evident Kimryi, Gomorrhoi.

Askenaz (as-chunis, némul Asilor) reprezintă pe Scandianavî și Germanî; după unii Aseaniani, strămoșii Phrygianilor.

Riphat sunt Gallii stabiliți lângă munții Riphei (Carpați). Thogorma ne reprezintă pe Armenianii, Thubal pe Tibarenanî, Mosoch pe Moschianî, Madai pe Meșii, Thiras pe Thracii, Javan pe Ionianî.

Dodanim pe Epiroții din Dodona, Ketim pe Cyprioți (Ci-



tium), Thársis pe Tyrrheniană, Elisha pe Ellenă. Gog și Magog pe Geții și Masageții (?)

Există multe repetițiuni, multe numiri comune între descendinții lui Seth și ai lui Cain. Saba și Dedan sunt puși de două ori. Arabii sunt represintțați prin fiii lui Kuș, ai lui Jectan, și ai lui Ismael.

IV. ORIGINELE CIVILISAȚIUNEI

Principiu. Omul în progresele séle nu procede prin sărituri ci prin evoluțiune, schimbare treptată, și starea barbarilor de ađi ne destăinuște starea barbarilor de altă dată. Sunt trepte în civilisațiune și două popóre ajunse la aceeași tréptă a civilisațiunii aú aceleași obiceiuri.

Limbile. Omul, care póte la început n'a avut voce, are mai multe simțiminte și prin urmare mai multe strigăte; el póte imita sunetele naturei; de aci două clase de radicale, una din strigăte (vaí, vaet) alta din onomatopee (pic, a pica).

Omul a produs întâiú un sunet pentru fie-care obiect. Prima stare a limbagiului este monosilabică; apoi a unit, a lipit împreună două sunete spre a indica o idee sub diferite raporturi; e starea de aglutinațiune; apoi unul din cele două sunete își perde înțelesulú său originalú și nu mai servă de cât ca semn indicatoriú al unui raport. E starea de flexiune.

Limbile se ficséză numai prin litteratură; altmintrelea și urméză evoluțiunea lorú necesară.

TABLOUL I.

Limbă monosilabice	}	1. l. chineză
		2. l. indo-chinese
		3. l. thibetane
		4. l. himalayane

L I M B I D E F L E X I U N E

limbii semitice (analitice cu perioade)	1. proto-semitice	1. l. nubiane 2. l. Gallailor				
	1. egiptiană	3. l. malgaze				
	din care l. nilotice	4. l. berbere 5. l. coptă				
	2. l. etiopică sêu ghez					
	3. l. amharică din Abyssinia					
	4. l. chananeană sêu ebraică					
	1. arameană					
	1. chaldeană biblică					
	1. chaldeană targumică					
	1. syro-chaldaică					
1. aramaică sêu nabatenă						
1. samaritană						
1. sabeană						
1. syriană						
1. aceadeană și asyriană						
1. himyriată din Yemen						
1. arabă						
11. l. semitice din Asia-mică						
1. l. palaeo-aryane (sintetice cu perioade)	A. limbile indiane.	1. l. sanscrită 2. l. pali 3. dialectele pracrite 4. l. hindi și dialectele hindustani 5. dialectele din Sindh și altele 6. l. cașmiriană și derivatele sale 7. l. Tiganilor				
	B. Limbile iraniane	1. l. zend, pehivi, parsi și persană de ađi 2. l. afghană, belucică, curdă actuală, armeniană, ossetă 3. l. illyriane și thracice (din care l. albanesă)				
	limbii aryane	2. neo-aryane (analitice)	1. l. ellină	a) dialectele eolian și dorian b) dialectele acean și ionian (din care eel attic, și din acesta eel alexandrin, apoi eel romeot și l. grecă-modernă) c) dialectul macedonian a — sabelliane (l. sabină, samnită)		
			A. l. pelasgice	2. italice	b — osce din care 1. l. italiană cu dialectele sêle 2. l. spaniolă 3. l. portugeză 4. l. provensală sêu de oc, cu dialectele sêle 5. l. de oil sêu francesă 6. l. rheto-romană sêu romanică 7. l. română cu dialectele sêle	
			B. l. slavice	1. Ramura lettică	a) l. litvană b) l. horussiană c) l. livoniană	
				2. Ramura slavă	a) l. bulgară b) l. slavonă bisericescă c) l. din sud-est	
			C. l. germane	1. l. scandinave	d) l. din west	1. l. rusă, ruthenă și ale Rusiei albe 2. l. illyriană, serbă, croată, slovenă 1. l. polonesă, silesiană, mazoviană, a Casubilor, l. polonă-litvană 2. l. cecă, moravă, slovenă 3. l. wendă
						a) islandesă b) suedesă c) norvegiană d) danesă
			D. l. celtice	2. l. germanice de sus	e) l. ghotică din care	a) l. engleză b) l. germană de jos din care
						a) l. frisonă b) l. olandesă c) l. flamandă
1. l. gallică			2. l. kymrică	a) l. irlandesă b) l. ersă (Scotia de sus) c) l. mansă (insula Mare)	1. l. alsaciană 2. l. helvețiană	
				1. l. welsă (Galiile din Marea-Britannie) 2. l. cornwalliană (Marea-Britannie) 3. l. armorică (Britannia francesă)		

TABLOUL II.

Limbă de aglutațiune	}	1. l. papue și australiane
		2. l. dravidiane
		3. l. ugro-japoneze
		4. l. americane
		5. l. caucasiane
		6. l. basce
		7. l. africane
		8. l. hottentote
		9. l. mala yo-polynesiane.

(Tabloul III alăturat)

Limbile aryane se mai împart în antice, synthetice, cu periode, cuprinzând pe cele palaeo-aryane și pe cele neo-aryane, în parte, — și în moderne, analytice, fără periode, cuprinzând gréca modernă, l. neolatine, l. slave moderne, l. scandinave, l. germanice de sus.

Scrisorile. Omul a început prin a desemna obiecte; apoi a represintat abstracțiunile, dând ideogramelor un înțeles simbolic; a însemnat polysyllabele împreunând semnele ce represintaă fie-care sylabă luată ca vorba a parte. Fie-care semn represinta ast-fel un sunet; e systemul syllabar. În sylabele compuse de o vocală, semnul are valórea unei lit-terii; se ajunge de aci a discompune syllaba. Hieroglyphele egyptiace, în scrierea cursivă, devin scrisórea hieratică, și apoi cea demotică. Din cea hieratică aă tras Pheniciani al-phabetul lor, din care aă eșit cel israelit, cel indian, cel tuaregg, cele din Italia și Grecia. Scrisórea syllabară cunei-formă, din care Iranianii trag un alphabet, era la început i-deografică. Persii trag din semnele syllabare un alphabet. Chinezii aă fost readuși de autoritatea imperială la semnele primitive.

Obiceiuri. Spiritul omului primitiv și al sêlbatecului de ađi (întârziat în civilisațiune prin condițiune nefavorabile),

este slab. El nu contradice, și se ostenește lesne. Progrese încete în arta numerațiunei, în aprecierea distanței. Aceleași obiceiuri se regăsesc la némuri de tot diferite și despărțite prin Ocean, ca obiceiul de a nu vorbi părinților nevestei, ca acel ca bărbatul să se pue în pat când nevêsta e lăuză, fiind că ce mănâncă tata pôte face rău copilului (omul participând la natura animalului ce mănâncă), ca temêrea de a-și face portretul; scrisórea respectată, privită ca dootorie; orî-ce bolă vine din magie. Descântece. Superstițiuni (superstat), rămășiți ale credințelor trecutului. Orórea pentru gemeni (trebue un bărbat pentru un copil). Natura întrégă trăește. Sărutarea necunoscută.

Arte. Simțimêntul estetic exista în epoca de piatră, nu în a pietrei lustruite și a bronzului, în care ornamentarea este prin linii și desemne geometrice. Inegalitate a simțimêntului estetic care există la Esquimali, nu la Polynesiani. Chinesii nu cunosc perspectiva. Scrisórea prin noduri pe o sfóră. Ornamentele sunt pentru bărbați. Oamenii din sud și-ornésă corpul (tatuagiul), cei din nord vestmintele. Oase în nas, găuri în obraz, dinți în colțuri; tatuagiuri comune unui trib; inele la gât, picere, mâni, nas, urechi; urechia trasă până la umêr; forma capului modificată; picerele damelor chineze. Ornamentele întâiu de aramă; cruci, semi-lune pentru pêr. Coafura variată (moț, códă, plete; capul ras în parte; coafure îngrijite la Viti).

Căsătorie. Vorba *a iubi* lipsește la multe popóre; lipsă de pudóre. Bărbatul nu vorbește cu nevêsta. Măritișul, familia : sclavie curată. Fiul emancipat strêin de familie, de moștenire. La început, numai împreunare; apoi bărbatul șade până ce se mai mărește copilul. În fine femeia sclavă. La Sumatra, trei feluri de căsătorie : bărbatul își cumpără femeia; femeia își cumpără bărbatul și starea de egalitate. Sclavia femeii nedefinitivă prin întrepruperea facticiă a posesiunei. Căsătorie provisorie în timp de 15 zile la Ceylan.

Polygamia pretutindenî permisă. Copii sêlbatecilor încercați la 3 sêu 4 ani. Pe cât timp copilul nu e încercat, femeia nu trebuie să dea naștere din nou. Nici o ceremonie la multe popóre; lipsește pentu văduve numai la Beduini. Respectul pentru contractul verbal la Tahiti, unde despărțirea se face iar prin bună învoire și verbal. La început comunitatea femeilor, sclave răpite de trib; copilul este copilul tribului. al grupului. Căsătoria generală a două familii; copiii se împart între frați; frecvența adopțiunei (rezerva părintelui de a-și recunoște adevêratul sêu copil). Adopțiunea prin simularea facerii, a sugerii. Streinii se adoptă numai mai târziu. La E-vrei, un bărbat ia de nevastă pe cumnata sea văduvă. Măritișul individual vine ca excepțiune din faptul că cel mai tare ia pe femeia celui mai slab, sêu rezerva voinicului care nu permite să se atingă alții de lucrurile séle. Măritișul prin captură devine simbolic.

Măritișul individual fiind basat pe captură duce la exogamie (oprirea de a se căsători în trib), la uciderea fetelor. Dreptul comunității trebuie să fie răscumpărat; de aici imoralitatea primelor religii. De aci căsătoriile timpurale cu străini; obiceiul de a-și ceda femeia; respectul pentru hetaire, rude, pe când nevestele sunt sclave. Femeia, fiind sclavă, pôte fi vândută. Exogamia produce clanurile, gintele, castele; oprirea de a lua o femeie cu același nume ce pörtă bărbatul. Exogamia e bună; căsătoriile consanguine condămnate de sciință. Repeda scădere a frumuseții sub tropic e o cauză de polygamie. Numêrul prea mare al bărbaților produce esepțiunea polyandriei (o femeie avênd mai mulți bărbați). Mândria produce excepțiunea endogamiei (oprirea de a se căsători afară din trib).

Rudenie. Nu esistă sub regimul comunității. Apoi rude-nia prin femei, tata nefiind cert. Un bărbat nu-și cunoște fiii, dar cunoște pe ai surorii séle : moștenirea nepoților de soră. Măritișul individual aduce rudeina prin bărbați.

Copillul ajunge a nu mai fi considerat de rudă a mumiî.
 — Copii făcând parte din tribul mumei. Fratele mumiî nu-
 meşte nepoţi pe fiii surorii care esclud din moştenirea lui
 pe proprii lui fii. Fratele tatălui n'are autoritate pe copii
 fratelui său, deşi i chiamă fii. Vorbele de tată, mamă lip-
 sesc la Hawaianî, la care termenele de rudenie arată rândul
 generaţiunilor. Fiilor surorii o femeie le dîce fii, iar nepoţi
 filor fratelui; diferenţa de numiri dupe cum vorbeşte o
 femeie său un bărbat dispare la Aryanî, dar rămân rămăşiţe din
 vechiurile sisteme (ambele înţelesuri alle vorbeî nepot, care
 se regăsesc în Anglia pînă în 1611). Egalitate de rudenie în
 ambele rămuri la naţiunile civilisate.

Religiune. — Formele ce ia simţimîntul religios sunt su-
 puse la progres. Sunt popore la care gîndirea e atît de
 slabă, în cât nu aũ nici o idee religiósă. Principiul de cau-
 salitate dă naştere la primele idei religióse.

1. *Fetişism.* Dificultatea de a gandi face să se atribue la
 puteri superióre omului ori ce rău i se întemplă; vedînd în
 vis pe rudele se le mórte, sêlbatecul e condus a crede că ele
 trãesc după mórte; de cele pe care nu le vede dîce că aũ
 murit de tot; visurile grele dau naştere credinţii în fan-
 tasme. Umbra e o causă de credinţă în suflet. A 'şi scóte
 portretul este a perde o parte din sine. Deũ şi suflet sunt
 tot ce sêlbaticul nu 'şi póte explica. Spiritele nu appar-
 tîn tribului; rău făcétóre, trebuie îmblîndite, şi sunt su-
 puse prin vrăji. Vrăjitoria prima medicină. Sêlbatecul nu
 se sue la cercetarea substanţii. Fetişismul crede că trãeşte
 planta, piatră, etc. Amorul nefericit al Lunei şi al Sórelii.
 Sunt feluri de morţi care ucid şi spiritul. Credinţa în plura-
 litatea sufletelor (pulsul se simte în mai multe locuri). Su-
 fletele se reaniméză sugînd sânge (Homer; vampiriî său stri-
 goiî); sufletele rătăcesc pe lângă mormintele lor. Elefantii
 şi ómenii aũ cimitire; puţurile cu oseminte. In cas de emi-
 grare, ţera primitivă devine locaşul unde după mórte se în-

toare ceî bunî, ceî voinicî. E locașul de respălătire. Unele popóre nu aũ locașul de pedepsî. Importența sacră a danțuluî, a fumatuluî, a bețîi. Cultul pietrelor sacre. Tutunul (America) înlocuit cu tãmâia (lumea veche). Orî ce piatră face rěu negruluî e pentru dînsul un fetiș.

2. *Totemismul*. Familii avěnd nume de animal; cultul animalelor, care trece și la religiuni mai perfecte. Totemul e semnul, tatuagiul. Credința cã sufletul dupã mórte ea forma unuî animal. Fetișismul divinisează individele, totemismul speciile. De aci dogma transmigrațiunei (metempsychosa). Totemismul crede cã este un spirit în obiecte, nu nu cã însu-și obiectul trãește. De aci credința în spiritul astrelor, care a produs sabeismul (cultul astrelor) din Yemen, religiunile babyloniane și asyriane. Cultul Sóreului, care a produs religiunea Egyptuluî și a Israelitilor primitivî, care apoi a devenit mosaismul și în fine monotheismul lui Jesaiah. Tot pe acéstă credința se basază pantheismul (credința cã divinitatea e în tóte lucrurile); genul dat obiectelor neanimate. Din credința cã ȃei 'și pot schimba forma, credința în întruparea divinității.

3. *Șamanismul*. Fórte apropiat de totemism. ȃei sunt puternicî, locuesc departe de ómeni, nu se ocupă de sórta omenirei. Numai vrăjitorii (șamani) ajung pêne la dênșii. Pêne aci ȃei, superiorî omuluî, nu erau superiorî naturei. În șamanism ȃei încep a appare ca supranaturali.

4. *Idolatrie*. Fetișul nu trebuie confundat cu idolul. Origina idolatriei e cultul strămoșilor, care aprópe singur constitue religiunea chineză. Regii însi-și sunt adorați. Stabilirea absolutismuluî desvoltă idolatria. În sacrificiuri, ȃei se mulțumesc de partea nematerială; restul e dat preoților. Victima este adorată, cãci e mijlocul de a îmblândi pe ȃei, de a-i supune voinții omuluî. Tot așa rugăciunea e adorată (brahmah), și obiectele sacrificiuluî (soma). Sacrificiul omenesc, înlocuit mai târziu prin simulaere de ómeni, prin pă-

pușe. Jurământ prin amestecarea sângelui. Caverne funerare. Mese funerare. Omul renaște în altă parte astfel cum era când a murit. Decî ca să nu fie prea bătrîn, e o pietate de a-și ucide părinții. Obiecte puse frînte (adică ucise, spre asemănare cu starea mortului); sacrificiuri omenești silite sîu voluntare pe mormîntul morților. Polytheismul Grecilor nu are legătura între ȳei ce se află la Semiți, prin treiimi care, emanate din ȳeul principal, se confundă cu dînsul.

5. Ideea creațiunei nu există la Israeliti primitivi și la Greci. Apare în dualismul lui Zoroastre, în monotheismul lui Jesaiah. Ideea de materie eternă organizată de divinitate, demiurgos. Ideea de identitate de substanță și de emanațiune a materii din divinitate (religiunile semitice).

6. Tote religiunile precedente nu sunt basate pe morală. Religiunea chineză e prima basată pe morală. Introducerea moralei în religiune începe în mod latent în brahmanism, se desvoltă în mosaism, triumfă în budhism, reformă a brahmanismului, și devine regulă în creștinism, reformă a monotheismului lui Jesaiah. Ideea binelui care acum există prin ea însă-și, și-are origina sea în a interesului bine înțeleș.

Proprietatea și guvernul. Omul primitiv nu cultiva pămîntul, n'avea proprietate. Sila i dedita ce-i placea, când un om sêu animal i-o disputa. În starea de sêlbătăcie e dreptul celui mai tare. Familia, prima societate. Omul fiind un animal sociabil, nu interesul, nici o convențiune a fundat societatea, ci un instinct. Familia mărindu-se dă naștere la clanuri, triburi, națiuni, sêu mai bine acêșta divisiune politică e atribuită, posterior, desvoltării familiei. Statul chinez e imaginea familiei; la poporele nomade, la cele vînatore, la cele păștore, pe lângă capul tribului sfatul bătrênilor, capi ai familiilor. Popore nomade și agricole, ședend un an numai în acelêș loc. La început nu este proprietate individuală. Capul tribului indică în fie-care an locul ce va

cultiva fie-care familie. Apoi nepoții moștenesc de la unchiu, în fine fii de la tată. Dar proprietatea e în nedevălmășală. Cel întâi născut administrează binele comun, devine proprietar singur. Ca garanție în contra acestui rău, dreptul celui mai tânăr, considerat ca singur proprietar. Pentru acesta nu este la început drept de vinzare, nici de testament; apoi testamentul făcut în public prin lege. Incetând de a fi nomade, popoarele cad sub absolutism. Sălbaticii nu sunt în anarhie, au legi nescrise. Orî ce act face parte din guvern. Marea lor politeță. Politețea impusă Chinesilor de lege. Prima lege penală, răsbunarea particulară; e alinată mai târziu prin răscumpărare. La Romani apare idea de culpă, adică esamenul intențiunei.

V. ISTORIA CHINEI.

Strat negru, sălbatec; rămășiță : Miao-Tseu.

Poporul O sută de familii, din trunchiul mongol. Tradițiune : 3 mari suverani, 5 domni, 3 regi, 5 mici regi.

Alta : Pan-ku, primul om; apoi cei trei Hoang, regii cerului, pământului, oamenilor; apoi 10 Ki, personificațiuni legendare sevă perioade istorice. — Fo-hi, fundatorul imperiului, personagiu legendar, care descoperă scrisoarea și cele 8 trigrame. Apoi monstrul Kong-kong, învins de fata lui Fo-hi, Niu-ua; apoi Șin-nong, divinul plugar, inventatorul medicinii, care e pus pe la 3200. Descendentul sevă, Hoang-ti, cu care începe chronologia pozitivă, ar fi început a domni în 2698. Fiul nepotului lui Hoang-ti, Ti-și, este detronat de cei mari și înlocuit cu Yao, sub care se întâmplă potopul parțial al Chinei. Yao preferă fiului sevă pe simplul plugar Șun, care adoptă pe Yu, inginerul care a condus lucrările în contra inundații. Capii triburilor depindă de un împărat sevă numit de predecesor sevă ales.

1-a Dyn. 2197. Cei mari dau tronul ereditar fiului lui Yu (dynastia Hia). Statele vasale aproape independente. Vișurile ultimului împărat aduc răscolă lui Cing-tang.

2-a Dyn. 1766. Cing-tang fundează a 2-a dinastie (Chang-sëu Yu); dinastie înțeleptă pînă la Ti-y inclusiv; fiul acestuia se abate din calea dreaptă și e pedepsit, căci

3-a Dyn. 1134, prințul vasal, Wu-wang, fundează dyn-a 3-a (Ceu); fratele lui, Ceu-kong, compune cartea Ceu-li, ritele Ceu-ilor. Capitala în Loyang (Ho-nan). Sub împărat (ti), prinți vasali, revocabili, împărțiți în 5 clase. Poporul împărțit în 9 clase (1. cultivatorii; 2 grădinari; 3 tăitori de lemne; 4 păstori ai bălților cultivate; 5 artizanii; 6 negustorii; 7 femeile legitime; 8 servitorii, servitorele, sclavi; 9 indivizii fără profesie fixă.

Administrațiune: în cap ministrul cerului; sub dînsul 1 ministrul pămîntului său al învățaturii; 2 al primăverii său al riturilor; 3 al verii său al războiului; 4 al toamnei său al dreptății, 5 al iernei sau al lucrărilor publice.

Totul în China, chiar politeța, este afacere de administrațiune. Religiunea este aproape numai o morală cu cultul strămoșilor și adorațiunea spiritelor. Se dedea de familie 100 măsuri de 3 are din pămînturile ce se cultivă în tot anul, 200 din cele ce se lasă de odihnit un an, și 300 din cele ce se lasă doi ani. Pe pămînt rău, familia este presupusă de 5 indivizi, din care 2 supuși la clacă; pe cele de calitate mediocră de 6 indivizi, și sunt 5 supuși la clacă pe 2 familii; 5 familii compun un grup, 5 grupuri o despărțire, 4 despărțiri o comună, 5 comune uă plasă, 5 plase un sub-județ, 5 sub-județe un județ. Mai sus de cele 9 clase, sunt familiile nobile, dintre care se eaș oficerii de primul rang, care dădeaș nobleța oficerilor subalterni. Poporul era consultat în unele circumstanțe determinate, mai ales pentru

alegerea oficerilor inferiori. Guvernul este dezvoltarea familiei; Fiul Cerului este numit tatăl și muma supușilor săi.

Acastă dynastie este apogeul feodalității. Sunt pênă la 120 state vasale. Ține 873 ani; rivalitățile capilor; invasiunile barbarilor din Nord. 604 Lao-Tseu, filosof; sectă filosofică; sectă religioasă (Tao-Sse). 551—479 Kong-fu-tseu.

4-a Dyn. 249. Stăpână de la secolul al IX-lea pe Chen-si, dyn. Thsin distruge dyn. Ceu, distruge regatele feudatare. De la numele său vine vorba China.

Ce-hoang-ti cucerește Coșinșina, aridică zidul cel mare în contra barbarilor de la Nord, distruge mai toate cărțile vechi, și încercă un absolutism rău vădit de literați. 7 ani după mórtea sea insurecțiune în două părți de odată; unul din răsvrătitori, Lieu-Pang, fundeză dynastia Han.

5-a Dyn. 202. Dynastie glorioasă. Wenti (179) și Wu-ti (140—86) readun vechile cărți, fac să trăescă din nou tradițiunile și riturile, protegeză literile (istoricul Sse-ma-tsien). De mai mult de o mie de ani Hiong-nu (Huni) sunt un pericol pentru China. Wu-ti se aliază cu inamicii lor, Yue-ci (Scyții?), i bate în 135 și 121. În 72 a. Ch. regatul Hunilor de la nord-estul Sogdianeii este distrus și Hunii emigră spre Occident. 80—100 după Ch. generalul Pan-ciao, a cărui soră a scris istorie, după o expediție în apus, e abătut de Parți de la idea de a ataca pe Romani. An-thun (Antonin) trimite o ambasadă în China. Buddhis-mul a fost îmbrățișat de Meng-ti (65 d. Ch.)

China de la 220 la 1260. La căderea Hanilor începe decadința. Lung period de tulburări. Dinastia Ceu-Han (2 împărați). Formarea a trei regate. De la 264, dyn. Thsin la Nankin, pe când în nord Tartarii Uei formeză un stat puternic. Tartarii se fac în fine stăpâni pe totă împărăția.

419 dyn. Song
 479 dyn. Tsi
 502 dyn. Leang
 556 dyn. Cing
 589 dyn. Sui

610 Li-y-uen fundează dyn. Tang, distruge anarxia feudală, gonește pe Tătari.

627—649 Tai-tsung bate pe Thu-kiu (Turci), priimește o ambasadă grecă, protejează pre creștinii.

Dyn. Tang cade în mijlocul tulburărilor.

907 dyn. Heu-li-ang
 923 dyn. Heu-Tang
 936 dyn. Heu-Tçin
 947 dyn. Heu-Hang
 951 dyn. Heu-Ceu

960 Dyn. Song, compusă de prinți mediocri, readuce ordinea și protejează litterile (Semma-kuang, istoric; Cu-hi, critic; Ciang-hai, filosof).

Barbarii Yu-ceresping dyn. Song către sud.

Mongolii, întruniți sub Gengis-khan (1206) atacă China. Khubilai-khan (Hupilie) învinge pe Yu-ce și distruge dynastia Song (1260).

Mongolii. Khubilai, la curtea căruia a trăit Venețianul Marco-Polo (1271—1288), transportă capitala la Pekin. Dyn. Yuen supune Indo-China și o parte a Indiei. Mongolii adoptă civilizațiunea chineză. Splendorea artei dramatice.

Dyn. Ming. 1368. Hung-uri răscolă China, gonește pe Mongolii, fundează dyn. națională Ming. Ea nu întârzie a degenera. 1539, Portugesii în Macao; către finitul secolului misiunea stabilită de părintele Ricci. Rescôle izbucnesc. 1616, Capii Tătarilor Mandçuii iaă titlul de împărat al împărăției Cerești. 1644 Amavang, capul Mandçuiilor, cucerește China și successorul său Thibetul. China este încă tot sub domnirea Mandçuiilor.

VI. I N D I A

1. POPÓRE

Negrii, primul strat, cu păr, din trunchiul Australian, din care mai r m n 7 s u 8 milli ne (Ghon i, Kolai, Saurai, Bhillai s u Phylli i, M rai, Citai, Minai, Malerii s a Pah riai, Radijii s u Ravati ).

Dravidiani, al doilea strat, popor gălbui : Tuluvai, Malabarii, Tamuli  se  Tamil , Telingai, Karnatai, Singhalai.

Ku i i, veni  prin marea Erythre  : Sydrii pe Ind , Ni adai, K udrakai (Oxydracii), păstorii din Abhira (Ophir, Arbi i, Ori i). Ocupă tot nordul,  i dau na tere civilisa ii, găsesc agricultura, încep industria, comer ul, naviga iunea. Fii lui Kadru (Kadraveyai, Cadrusi, Gadrosiani s u Gedrosiani), care se mai numesce  i Kapi i (Cepheni , Cepheu), Ku i i a  drept numele na ional cel de Kefa (Caphtorim). Regatul Narikailor  n Malabar. Fabule. Cultul lui  iva.

Aryani, adev ra i barbari pe l ng  Ku i i, a  a lupta în contra acestora  i a Bhotailor s u Thibetanilor. Nenoroci i în primele atacuri, sclavi chiar, fac progrese,  i resping în fine pe Ku i i s u i reduc la starea de  udrai. Aryani  se resp ndesc  nt i  în valea Gangiului,  i apoi, în periodul epic, cuceresc  ermurile Indului inferior, care era cucerit în timpul lui Solomon.

2. PERIODUL VEDIC

Culegerea Imnurilor vedice (Rig s u Rit , Yadjur, Samana, Atharvana). Prima lucrare de compila iune către 1391. Periodul școlelor ( akha), în care se  nvat  aceste hymnuri.

Recensiunea definitivă când s'a întrodus scrierea între 900  i 800. Cele mai recente imnuri datez  de la 1500  i

aŭ fost compuse pe Yamuna s eu pe Gangiul de sus. Perioda vedică se termină cu trecerea de Aryai a riului Sarasvati inainte de 1600.

3. PERIODUL EPIC

Ajuta i de Matsyai  i de Yadavai, care aŭ fost aryanisa i, Aryai, între 1600  i 1500, invadă bassinul Gangiului a c ruil popula iune oferă mai pu in  opunere de c t Cușiții din apus.

Lupte civile între triburile aryane, între care răsboiul celor  ece regi (ved  Rig-Veda), pe timpul când Aryanii erau încă pe Yamuna,  i care este în secolul care a precedat cucerirea Gangiului.

Triburile devin popóre, State cu dynastii (cea solară a Tritsuilor s eu Ko alailor la Ayodhya, — cea lunară, a Bharatailor, la Hastinapura.)

Bharatai devin centrul unei confedera iunii.

Kurui aryiani supun pe Bharatai,  i trimit o ramură a lor să ocupe Magadha.

Pandavai ori Pandavyai «cei albi, cei pali i», vin de pe Oxus cu Sogdiani  ( ugdhai), se opresc pe Hydaspa (Pandui), împing pe păstorii Abhirai în contra Yadavailor care sunt  nvin i, — fund z  pe Yamuna orașul  i statul Indraprasthra, supun pe Pant alai, Matsyai, Yadavai, Magadhai, atacă pe Kurui sub al 5-lea rege al lor  antanu. De i sus inu i de t te popórele Indiei, Kurui sunt  nvin i. Regatul cu it din Taxila este supus, apoi în 1182 ccl din Ca mira, de Gonnarda. Marele r sboi  (cucerirea de Pandavai)  ntre 1250  i 1200.

Domnia lui Parik it (60 de ani)  n Hastinapura către 1200. Fiul s eu, Djanam djaya, cuceritorul Taxilei. Regi în timp de 26 genera iunii; a 24-a genera iune vede pe regele  antanika care móre în 600 a. Ch.

Tritsui-Koçalai, 23 generații după marele război, în prima jumătate a secolului al VI-lea, aș de rege pe Prasenadjit.

DYNASTIILE DIN MAGADHA

1. Baradratha 1328—803, de la cucerirea de Kurui, 21 generațiuni.
2. Pradjota. . . 803—665,—138 ani.
3. Çaiçunaga 665—403.
4. Nanda . . . 403—320, începe 1015 ani după începutul vârstei a 4^a a lumii, începută în 1418.
5. Maurya. . . 320—173
6. Sanga . . . 173— 63
7. Kamva } 63 a. Ch.—621
8. Kuru } 63 a. Ch.—621
9. Andhra }
10. Batharka . . . 621—860
11. Pâla . . . 860—XI^{lea} secol
12. Râstrakuta : XI^{lea} secol-1194, la cucerirea de Mahometani.

Marele poem, Maharabharata, a fost succesiv prelucrat. Pandavai cuceresc Çiandravati, Mâlava, Suraștra, Vindhya, Koçala meridional, Vidarbha, Rasthika, Prabhasa.

Ramura din sud-est de Yamuna.

Pandae, din actualul Guzerat, în locul Abhirailor și Bhilailor.

Pandaei seü Pandiones, în Dekkan, în fața Ceylanului (X^{lea} secol).

(Compară în Attica, regele Pandion. — Pandavai n'ar fi Thraci, din ramura orientală, rudenie cu Dahi și Marii-Gei?)

Aryanii în Orisa actual, în Kalinga și Andhra (XI^{lea} secol)

Kușitii perseveră în statul Narika.

Poema Ramayana este din secolul al VIII^{lea}.

CONSTITUIREA SOCIETĂȚII BRAHMANICE.

Necesitatea de a reține pe de rost imnurile aŭ dat naștere școlilor și brahmanilor, al căror ȃeu nouŭ, Brahma, rugăciunea divinisată, ia locul lui Indra, ȃeul suprem. In secolul al XII^{-lea} Brahmaniŭ se constituie în castă. Inainte de anul 1000, doctrina transmigrațiunei și doctrina emanațiunei complet constituite. Redacțiunea Brahmanaelor. Clasele schimbate în caste.

Mișcare religioasă și filosofică, produsă de aparițiunea primei școli Sankya ; această mișcare atacă transmigrațiunea.

IX^{-lea} secol : lupta răsboinicilor în contra brahmanilor.

Clasa militară încercă de a constitui un cler nouŭ care se contopește cu cel vechiŭ. Brahmaniŭ revoltă poporul, apoi se căesc și constituesc din nouŭ clasa militară. Triumful preoților aduce dynastia Pradjota în Magadha. Legile lui Marco răspund la mișcarea filosofică.

Expatriațiunea Ciandalailor și Çvapakailor.

Caste :	1. Brahmaniŭ, preoții	}	aryaniŭ	{	mai pre sus de altele
	2. Kciatryai, militariŭ				degradate și amestecate.
	3. Vacyai, comercianții				
	4. Çudrai, poporul de jos,				kușiții.

Filosofie : 1. Școla Sankya, prima, system naturalist și materialist.

2. Școlă Sankya, a doua, system deist și mistic, Yoga.

3. Școla Nyâya, școlă de logică.

4. Școla Vaiçeșika, atomistică

5. Școla Mimânsă, prima, școla operelor, system de morală.

6. Școla Mimânsă, a doua, seŭ Vêdânta (sfirșitul Vêdaelor) școlă divină șiologică.

Pe când primele școli nu se revoltă fățiș în contra orthodoxiei, destul de tolerantă, cele două din urmă i sunt de tot supuse. Cea de-a doua este posterioară soborului al 2^{-lea} al Buddhistilor.

Legile lui Manu sunt din secolul al IX^{-lea}.

Influența școlii Yoga a dezvoltat viața ascetică în secolul care a precedat nașterea lui Buddha.

În secolul al VII^{-lea}, dezvoltarea cultului lui Vișnu pe Gangiu, cult în care se naște ideea întrupării deității în trup omenesc.

Cu timpul se admit 10 încarnări (avatar) ale lui Vișnu, din care unele după admisiunea lui Vișnu de Brahmani, și a 9^{-a} după încercarea, la începutul erei noastre, a unei alianțe între buddhiști și Vișnuiști.

Șiva, zeul cușit, simbolizat în obscena imagină a Lingamului, este adorat și de Dravidianii, apoi identificat cu zeul aryan Rudra, popular pe Gangiu. A treia castă, care tinde a se confunda cu a 4^{-a}, începe a-l adora.

Sub influența filosofiei, brahmanii schimbă polytheismul în pantheism. Constituirea Treimei, puțin înainte de Buddha, manifestare a lui Svayambu (ființa în sine), compusă de Brahma, fondatorul, Vișnu, conservatorul, Șiva, destructo-
rul și viitorul reînființator al lumii. Condamnarea Lingamului. Cu mult mai târziu va încerca Sankara-Aciarya un compromis cu aceste doctrine, și numai în evul-mediu va avea succes șivaismul.

5. BUDDHISMUL

622. Nașterea lui Çakyasindha, fiul lui Çuddhodana din familia Çakya, rege în Kapilavastu.

Făcându-se ascet, Çakyasindha ia numele de Çakyamuni.

586. El fundează doctrina sa, buddhismul. El este Buddha, ajuns la sântenie. Aceiași religione pentru toți; aceiași posibilitate de a ajunge la sântenie. Viața (cu regimul castelor, pe care Buddha nu-l distruge) este o nenorocire. Recompensa justului este de a se perde în Nirvana, Nimicire. Buddha predică mulțimii. Buddhismul este eminent moral. Stabilirea primelor comunități buddhice, în care intră și

femeile. Imbrățișează noua religie regele din Koçala, Prasenadjit, tata lui Buddha cu tot poporul său, regele Bimbisara, din Magadha, cel mai puternic din regiile Indiei, și successorul său Adjataçatru (32 ani de domnie).

543. Mortea lui Buddha, urmată de distrugerea regatului Kapilavastu de către Virudhaka, successorul lui Prasenadjit.

Hismă. Rahula, fiul lui Buddha, devine capul sectei Vaibhasika. Primul discipul, Kaçyapa, ține în 543 primul sobor care constituie religia. Succesele buddhismului continuă până când vine școala Védanta să ranime brahmanismul 433 al 2^{-lea} sobor buddhist în al 10^{-lea} an al lui Kalaçoka, rege în Magadha, care reprimă eresia orașului Vadji și admite Treimea lui Buddha, Dharma și Sangha (natura și unirea). Spovedanii publice.

În secolul al IV^{-lea} edictele religioase al regelui. Piyadasi. Mithologia buddhistă se formază mai târziu.

6. ISTORIA POLITICĂ DE LA 800 PÂNĂ LA 400.

1. Regiunea în nordul și apusul Indului.

Nici brahmanism, nici caste; amestec cu Bhotai și Cușii.

Statele : Daradai (Derđii), limbă sanscrită, comerțul aurului.

Açvakai (Assacanianii, Aspasianii), cu cap. Maçaka (Masaga), 20,000 călăreți.

Lampakai }
Kambodjai } în nordul Açvakailor.

Pușkalavati (Peucelaotis.)

Ambantai cu Kapiça și Kabura.

Gandharai (Gandarianii) sub influența Bactrianilor.

Lupte cu Assyrianii, sub Tuklat-habal-asar II; regele Staurobatis (Çtaorapati, domnul turmelor, precum regele Kèkayailor, Açvapati, domnul cailor). Assyrianii supun țera la

răsărit de Arachosia (Zipara, Djayapura, orașul pământului) și pe Ačvakai. Aceștia măi luptă cu Međi. Cyrus i supune, și de la 543—540 pe Gandharai, iar Darius, în 506, pe Darahai, Kampilyai, Darvai (Dyrbeanî); n'a supus Uraça (Var-sa) nici Kaçmira (cap. Kacyapapura, Caspapyros), de care depind Abhisarai, și în care domnește în 506 Vasunanda, scoboritorul lui Gonarda, și strămoșul lui Gopaditya, care domnește în timpul lui Alexandru. În Kaçmira, Aryai au adoptat cultul Țeilor-șerpî.

Regatul Kekayailor, cu caste și brahmanî, cap. Girivradja, legată cu Ayodhya printr'o cale. Regele pörtă titlul de Ačvapati (Sopites).

Pe lângă satrapia Gandariei, satrapia Indului, formată de Pactyanî (Puștui séu Afghanî), Xathrii (Kșatri, Yanhheyai), Sydri (Çudrai) și regatul Sambatailor (assyriac : Sagbatta), cu cap. Sindomana, stat populat, infloritor, brahmanî, — cu Arbiții și statul maritim din Pattala, regat aryan la gurele Indului.

2. Pancianada (Pendjab)

Fără brahmanî, afară de Taxila, unde însă sunt și obiceiuri mazdeiste. — Istoria Pendjabului e necunoscută pêne la Alexandru. La această epocă, cu Taxila, măi erau statele următore : Statul Pauravailor (séu Bharathai) séu a lui Porus, care posedă 50,000 pedestri, 200 elefanți, cavaleri și care de răsboi; un alt stat al Pauravailor, la răsăritul primului. Apoi, la sud și est națiuni fără regi, păstori, Glaukai cu 30 orașe, Khattiai cu Madrai, cu orașul Çakala (Sangala) și armată de 60, 70 mii ómenî; — Çibü, Agalasii cu armată de 40 mii ómenî, Kșudrakai (Oxydracii), Malavai (Mallianî), Ambasthai (Abastanianî), Vasatiî (Ossadianî), Kșatrii (Xathrii). Pe stânga Indului, măi sus de Pattalena, regate brahmanice : Mușikai, Prasthikai. La răsăritul gu-

relor Indului pe bălțile de la Irina, Abhirai, cușiți nomadi. Insulele de la Irina erau locuința păstorilor sălbatici.

3 Basinul Gangialui

Pandavai, și-a transportat capitala de la Hastinapura la Kuçambi. Al 25^{-lea} succesori al lui Parikșit, Vastu, e contemporan cu Buddha. — La est de Yamuna, Curasênai. — Dynastia solară și transportă capitala de la Ayodhya la Çravasti. Alte state: Çakyai în Kapilavastu, Kaçi séu Varanaçi, Magadha (cap. Radjagriha), Vidêha séu Mithila, Angai (cap. Cîampa séu Malini).

Triumful brahmanilor asupra clasei militare face să trecă supremația de la Pandavai la Koçalai, și în 803 Ripundjaya, regele din Magadha, este asasinat de primul său ministru, Çunaka, care dă tronul fiului său Pradyota.

Dynastia Pradjota se termină cu Nandivardhana, care e dat jos de Çiçunaga.

Dynastia Çaiçunaga dă statului Magadha supremația asupra Indiei.

- Bimbisâra (579) al patrulea succesori al fundatorului, e suzeran pe Kaçi, Kapilavastu, Mithila, se face buddhist, gonește pe prinții din Kaçi unde pune vice-rege pe fiul său.
- Adjataçatru (551) care asasină pe tatăl său, persecută, apoi protegie pe buddhiști, distruge republica răsboinică a Vridjilor (cap. Vaiçali), anexesă Mithila, Anga și regatul Pandavailor séu Pancialai, al cărui rege Kșemaka este al 5-lea urmaș al lui Çatanika care domnea în 622.
- Udayabhadra (519) assassină pe tatăl său, și pierde asemenea.

		} Koçalai, al căror rege Prasenadjit fu disciplul lui Buddha, cuceriră Kapila- vastu sub successorul acestuia, Viru- dhaka sėu Kşudraka. Eї perd supre- mația, și după trei alte domnii főrte scurte, cucerire de către Magadha.
Anurudhaka	(503)	
Nagadasaka	(495)	
Çiçunaga II	(471)	fiul lui Adjataçatru și vice-rege în Vai- çali, e pus pe tron de o revoluțune po- pulară.
Kalaçoka	(453)	fiul sėu, vede apogeul puterei statului Magadha, care se întinde până la apus de Yamuna, e stăpân pe Çurasēna, su- zeran pe statele Kėkaya, Paurava, Ta- xila, și ia numele de împărăția Pra- cyailor (Prasianı) adică Orientalilor. Noua capitală Pataliputra (Palibothra). Comerț întins cu Indo-China, unde se fundeză orașele aryane Vaiçali (Arra- kan) și Dvayavati (Thandvai). Comerț cu Persia prin drumul dintre capitală și Taxila. 433 al 2-lea sobor. Mort în 425.

4. Dakşinapata (Deccan)

Istorie necunoscută. In primele timpuri ale buddhismului, regatele Çandravati (Sandrabatis), Haravati, Målava, al Pandavailor din Suraştra, cu 300 orașe, 15,000 rėsboinicı, 500 elefanți. Aryanı în Odra, Kalinga, Andhra; regatul Pandyailor. Rolul civilisator al brahmanilor çivaisti între Dravidiani.

Limba aryană dispore in ultimele trei state.

Kalinga, cap. Kalingapatam (Parthalis), 60000 pedestri, 700 elefanți. — Andhra : 30 cetăți.

Pandyai din sud, veniți pe la al X^{-lea} sėu al IX^{-lea} secol,

civilisėsă pe Dravidiani cu care se amestecă. Insula Ramecoara focar de cultură brahmanică.

600 *Sampanna Pandya* (fericitul Pandya) întrunește triburile, întinde puterea sea pe Ciolai, și Cierai, i civilisėsă. Cap. : Kurkhi (Colchi, ađi Kilkhar).

580 *Kula Cêkhara*, fiul seű; cap. Mathura; mai fundesă Kalyanapura; Agastya, apostolul acesteı părți și al Malavarului, unde e fundat Katsha (Cochin): stabilește çivaismul brahmanic.

Regii Pandyailor : Mumulai Tadataki, fata lui Kula Cêkhara, apoi Vugra-Pandyan, Vira-Pandyan, al căruı fiu minor, Abhisșeka-Pandyan, are de epitrop pe regele Ciolailor între care se întinde buddhismul. Vikrama și fiul acestui-a, Radja Cêkhara (1-a jumătate a secolului al V-lea) sub care rescólă inutilă a Ciolailor. Domnie pacinică a lui Kulottunga.

Nouă rescólă sub Anantaguna. Un secol și jumătate de lupte aduce ruina Ciolailor, a căror capitală Kancipura (tumul : Kondjevaram) a fost, se đice, fundată de regele Kantara Khata Ciola.

5. C e y l a n

Populat de Malesi, Dravidiani, Tamuli și numit Lankă, e invadat de Aryanii în secolul al VI-lea, Ramayana fiind curată o fabulă.

Vidjaya; fiul lui Sinhabahu, rege pandavai din Sinhapura (Suraștra), cucerește insula (543), o numește Sinhaladvipa, fundesă Tamrapami și Mathura.

Panduvançadêva (504) fratele seű, după un an de regență a brahmanului Upatișya, fundesă Anuradhapura.

Abhaya (474) fiul seű. Interremniu de la 454 la 437. Turburări. Rescolii ale indigenilor.

Pandukabhaya (437) organizésă guvernul brahmanic. Móre în 367. Un secol mai târziu insula priimește buddhismul.

7 ISTORIA POLITICĂ ȘI RELIGIÓSĂ DE LA 400 LA INVASIUNILE MAHOMETANE.

Dynastia Nanda. 403 Fiul lui Kalaçoka este dat jos de un om din popor, cap de tâlhari, care fundésă dynastia Nanda. IV^{-lea} secol, Piyadasi : reglemente religiöse. Ultimul seü successor, Dhananda (Xandrames), de la 340 la 320, e contemporan cu Alexandru.

Expedițiunea lui Alexandru : 327 Alexandru intră din Bactriana în India, când domnește în Kaçmir Abisares (Abhisâra) care excită în contra Grecilor pe munteniî din Hindu-Kuș. Fundarea Alexandriei (Alasadda, capitala Yonailor în 157 a. Ch.). Cabura (Cabul) e numită Nicea. Două corpuri : unul sub Alexandru în țera Aspianilor unde lasă colonii; altul sub Perdicas și Hephestion, pe țermul drept al riului Copen.

326 Se trece Indul; regatul Taxila mărit priimește garnisonă. Philippus satrap al Indiei citeriöre. Infrângerea Pauravailor, în care se aridică Bucephala și Nicea. Abisares trimite o ambasadă. Țera Glaucailor și al doilea stat al Pauravailor sunt anexate lui Porus. Catheaniî din Sangala sunt învinși.

Pe Hyphas, supunerea regelui Sopithes. Armata refusă de a ataca pe Prasianî. 7^{-bric} flotia plécă; două corpuri de armată. Lupte cu Mallianiî, cu Sibai, cu Oxydraciî (Çudrai, căror Mallianiî au refusat dreptul de căsătorie cu dênșii). Aceste popöre ca și puternica republică a Ambaștailor, ca și Ossadianiî și Xathri, sunt supuși lui Philip a căruî satriapie se întinde până la confluentul Indului cu Punjund.

325 Feb. Alexandru scobórá Indul. Alexandria din țera Sogdianilor unde reșidă Pithon, satrap al țerii de la Pun-

jund la mare. Musicanus și Oxycanus sėu Particanus și pierd statele. — Iulie : Moeris (Maurya), rege din Pattala, se supune. Flotta plėcă cu Nearchă. Suppunerea Arabiților, Oriților, Gedrosianilor.

Primele mișcări de rėscolă lesne supuse de Pithon. Philip, ucis de mercenari, rėsbunat de garda sea, e înlocuit prin Eudem. Fiul lui Abisares se sue pe tron. Taxila neatârnată de satrap.

323 Mórtea lui Alexandru.

321 Pithon, trimis în Paropamisus, e înlocuit cu Porus care se întinde pենě la gurile Indului. — Eudamus, comandantele trupelor din India, ucide pe Porus, se declară pentru Eumene, și este ucis în 316 de Antigon.

Regi în Rājagriha, Vaiçala, Pataliputra.

Dhananda sėu Mahapadma Nanda, fiul unui bărbier slav și al unei femei Çudra, ajuns la tron prin iubirea nevestei ultimului rege, persecută pe Kșatriyai, și-i înlocuește prin Çudrai.

Dynastia Maurya :

Şandragupta (320). Ministrul Şanakya 'l pune pe tron. Dyn. Maurya privește ca strămoș pe Ixvaku, din familia Çakya, originar din deserturile (maurya, maru, pămênt mort) Pattalenei. Seleucus 'l recunóște ca stăpên pe tótă țera pêně la Paropamisus, în afară de Alexandria Caucasului. Regele indian dă 500 de elefanți din cei 9000 ai săi. Regatul se întinde pe tot Aryavârta. Cap. Pataliputra. Ambasada lui Megasthene. — 319 un rege din Guzerat stabilește o eră nouă.

Bindusara (288) sėu Vârișâra, primește ambasade de la Antiochus Soter și Ptolemeu Philadelphă, trimite una în Babylona.

- Açôka (263) nu cruță de cât unul din cei o sută de frați ai săi. 259 e adus la Buddhism de Samudra său de un nepot al său. 18 secte buddhiste. 253: al 3-lea sobor buddhist, care trimite misionari în Caçmir, Bactriana, Sogdiana, Thibet, China, Deccan, Ceylan. Açôka nutrește 60,000 călugări. Mănăstiri (vihâras, Behar); mausoleuri. Templuri suterane. Fratele său Vitaçoka său Tissa se face călugăr. 217 Buddhismul pătrunde în China, fără a fi persecutat. Trude pentru administrație; depozite de doctorii, spitale. Tratat cu Antiochus Theos (261-246) și cu cei trei regi Chaptâro (său Chuptâro, Egypt): Tulamayo (Ptolemeu Everget), Gongakêno (Philopator, supranumit pôte Commagen) și Mago (Magas fii lui Everget). Tragedia fiului regelui, Kunâla.
- Jalôka (227) Revine la Brahmanism; cartea Açôka Avadana, pentru a face pe dynastia următoare să descindă din Açôka, schimbă lista regilor de la 227 la 173. Jalôka introduce castele în Kaçmir, fără persecuție. De la răscolă lui Theodot, în Bactra, 250, imperiu greco-bactrian. Jalôka respinge pe Greci din Caçmir, cucerește Canoga. Mare mișcare literară a brahmanismului; redacțiunea definitivă a legilor lui Manu.
- Daçaratha (219) revine la buddhism.
- Sangata (212) Antiochus cel mare, după războiul cu Bactriani, atacă pe Subhagasêna (So-

phagasenus), reînnoește vechile tratate, obține elefanți, hrană, bani.

Çaliçuka (203) Brahmanist. 196 răsboi fericit cu Bactriani.

Soma çarman (190) } perd malurile Indului pînă la Gu-
Çata dhenvas (183) } zerat.

Vrihadratha (175) destronat în 173 de generalul său Puşpamitra.

Dynastia Sunga, a 6^a din Magadha. Pe cînd Grecii din Bactriana sunt stăpîni pe Pendjab, către 160, regat grec al lui Menandru, de la Yamuna pînă la gurele rîului Merbudha, posedînd Pâtala, Suraştra, etc. Puşpamitra persecută pe buddhisti. *Dynastia Sunga* dă 10 prinți (173 — 63).

163 Poporul Yue-ci în Thibet și pe Yaxarte. Sacii ocupă țera Kipin și India occidentală, unde fundeșă regatul Azilor său Azilisilor, coprinzînd Bactriana, Cabul, valea Indului, Pendjabul o mare parte din Rajputna.

Chinezii bătînd pe Huni sub Wu-ti (135), acești-a bat pe Yue-ci (129) care atacă pe Partii și pe Greci (126). Chinezii, deveniți suzerani ai Hunilor (121), distrug statul lor (72) și impun suzeranitatea lor barbarilor Yue-ci, care în 63 răpesc Sacilor provinciile de la apusul Indului.

De la finitulă dynastiei Sunga pînă la invasiunile Mahometane.

Vicramâditya, principe din Malwa, gonește pe Yue-ci, și fundeșă era Çâkâbda, anul Sacilor. Residă în Ozena. Rege cuceritor. Splendórea Brahmanismului. 57 a. Ch.

În Magadha, dynastiei Sunga urmésă succesiv dynastiile Kamva, Kuru și Andhra. Cap. Pattaliputra.

Între 20 și 10 a. Ch. fiul lui *Vicramâditya* e redus la singurul stat Malwa prin recuceririle poporului Yue-ci. Cap. Kapissa; imperiul se întinde pînă la Benares. Regele Kaniška adus la buddhism de Nâgârjuna. Al 4^{-lea} sobor buddhist.

State indiane vasale ; regi în Sindh, Canogiu, Cașmir.

Hippalus descoperind regularitatea musónelor, călătorie pe mare care pênă atunci se făcea de-a lungul țărmului, prin Pattala, apoi prin Zigertus (Sigertis, lângă Barygaza), se făcu pe mare într'un an. Se duceau 50 milioane de sesterte și se caștigaū de 5 oră atât. Comerț prin Muziris, în sud de Goa. Ambassade indiane la Roma sub August, sub Claudiu. Descripțiunea Indiei de Pliniu.

60 d. Ch. Periplusul lui Arrian: Parthii și Scythii pe Indus, în Guzerat și pe golful Cambogiului. Apoi state indiane. State organizate și comerțiu avut pe țărmul occidental al Deccanului. Pe țărmul oriental s'aū dezvoltat comerțul și industria; afară de pirații de lângă Muziris, sēlbaticii respinși în munți.

77 Regele din Deccan, Salivāhana, stabilește o eră nouă.

80—106, India intră în relațiuni cu China sub Ho-ti. Ambasadă indiană ; Indianii vor probabil un ajutor în contra poporului Yue-ci, care în 116 scutură suzeranitatea chineză.

140. Geographia lui Ptolomeu : neguștorii tamulii merg până în Alexandria.

În Mandala (Ghondvana)dynastia *Haihaya*. Regele Arjuna, celebru în legende.

222 Neamul Yue-ci e gonit din India. Regatul lor e distrus în 250. Vechea dynastie restabilită în Suraștra.

222 Ambasade indiane trimise lui Elagabal. însoțite de Babylonianul Bardesanes, a căruī operă ne este cunoscută prin Porphyr. Starea înfloritoare a buddhismului e confirmată de episcopii creștini, mai ales Elemente din Alexandria.

226 Ardșir (Artaxerxes) distruge imperiul parth și fundeșă pe al Perșilor Sasaniđi care aū mare înrîurire asupra Indiei.

La Canogiu, dynastia *Gupta*, dintre Çudrai, probabil bud-

dhistă. Samudra-gupta întinde puterea sea tot atât de departe ca și dynastia Maurya.

360 Regele din Suraștra, Rudra Dâma, posedă totă India centrală aprópe, și impune pacea regelui din Magadha, Sateârni. din dyn. Andhra, care tot posedă Beharul.

399—412 Căllătoria în India a buddhistului chinez Fashian : diverse state; buddhismul înfloritor.

VI-lea secol. Stabilirea dynastiei *Șalukya* în Kuntala (între Nerbuddah și Ghatiî orientali). Ține până la cucerirea țerei de mahometani (1312).

550 Neamul Yue-ci se rearidică nițel și-și reface un imperiū pe Indū.

550 Batharka, guvernorul Guzeratei, adorator al lui Țiva, se réscólă și fundéză dyn. *Batharka*

621 Țilāditya dobórá pe Guptai, cucerește Magadha; domnește pe India întrégă, ia titlul de împérat,

642 se supune lui Tae tsung,

648 móre. — Fiul său gonit de un ministru, și

651 restabilit de Chinezi.

621 Regatul Sindh se întinde între Cașmir, Canogiu, Indū, marea, Surata, Candahar, și Munții Soliman. Luptă, în tot secolul al 7-lea, în contra Persanilor.

640 Căllătoria lui Hiuan-Tsang. Buddhismul înfloritor.

650 La Udradeça (Orissa), dynastia Kesari, care s'a întins pe tot țermul oriental al Deccanului, de gurele Gangiului, până la Ceylan.

8. ISTORIA INDIEI DE LA APPARIȚIUNEA MAHOMETANILOR PÂNĂ LA VENIREA EUROPEANILOR

637 Prima aparițiune a Arabilor; trei flote amenință însula Tanah, Barond și Indul.

643 Regele din Sindh e bătut; — Arabii iaū apoi Bcst.

663 Arabii prădează Multanul.

664 Regii din Cabul le plătesc tribut.

- 682 Afghaniî Mahometani prădésă provincia Peişawer.
- 707 Regele din Daher e bătut; Arabiî iaū Byrun și Multan și apar chiar pe Gangiu.
- 711 Mohamed ben Cassim cucerește Regatul Sindh cucerește care nu ține mult. Restabilirea dynastiilor indiane, care țin până la Gazneviđi.
- 860 Dynastia *Pála*, originară din Bengal, înlocuește dyn. Batarka, distruge pe Kesari din Orissa. In secolul al X^{-lea} e stăpână pe întreaga Indie și chiar pe o parte a Thibetului. Acéstă dynastie e buddhistă.
- 911 Mahmud Gazni, guvernul Khorasanului, se face neatârnat de Calif. Regiî din Cabul incetaseră de a plăti tribut Arabilor. Dayapala, care posedă Lahora și Pendjabul în parte, unit cu prinții din Delhi și Adjimir și cu puternicul împărat din Canogiu, atacă pe Mahmud care, învingător, face 12 expedițiuni în India. Limitele statului: Gangiul, Oxus, Tigru, Oceanul. Mahmud se întitulă sultan, cel d'ântăiū.
- 1030 Fiul său Masud i urmésă.
- 1035 Turcii Seldjukiđi se stabilesc în Khoragan.
- In acest secol, dynastia *Pála* e înlocuită prin dyn. *Rastrakuta*, originară, se crede, din Ajmir. Reșidența în Canagiu. Vișnuvită; e probabil că suirea ei pe tron se lęgă cu evenemintele puțin cunoscute care aū gonit din India buddhismul, în contra căruia persecuțiunile aū început din secolul al 9^{-lea}. Bengalul și Deccanul nu întârđiasă a-și da capi neatârnați.
- 1186 Afghaniî răscolându-se în contra Ghazneviđilor, Mohammed Gori ia Lahora și bate pe prințul din Adjimir.
- 1194 El distruge dynastia *Bastrakuta*, și fixésă reședința sea în Delhi.

Turburări interioare aduc căderea familieî lui, care e înlocuită de mai multe alte scurte dynastii, care, cu tôte

- turburările, și întind momentan imperiul pe Bengal și Deccan.
- 1206 Gengis-khan proclamat de cap al Tărtarilor idolatri.
- 1208 Supune pe Turcii orientali,
- 1210—1215 supune China,
- 1217—1224 supune imperiul musulman al Kharismului, invadează Rusia.
- | | | | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---------------------------|---|---------------------------|---|---------|---|---|--------|---|---|----------|---|
| 1227 Mórtea lui Gengis-khan. 4 regate : | <table border="0" style="display: inline-table; vertical-align: middle;"> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding: 0 10px;">China</td> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> <td rowspan="4" style="padding-left: 10px; vertical-align: middle;">sub marii khan din China.</td> </tr> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding: 0 10px;">Zagatai</td> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding: 0 10px;">Perșia</td> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> <tr> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">{</td> <td style="padding: 0 10px;">Kaptcïak</td> <td style="font-size: 3em; vertical-align: middle;">}</td> </tr> </table> | { | China | } | sub marii khan din China. | { | Zagatai | } | { | Perșia | } | { | Kaptcïak | } |
| { | China | } | sub marii khan din China. | | | | | | | | | | | |
| { | Zagatai | } | | | | | | | | | | | | |
| { | Perșia | } | | | | | | | | | | | | |
| { | Kaptcïak | } | | | | | | | | | | | | |
- 1229—1242 Domnirea lui Oktai. — Zagatai, fiul lui Gengiskhan, posedă Tartaria, Kalmukia, Thibethul și India.
- 1242—1250 Domnirea lui Gaiuk.
- 1250—1259 Domnirea lui Mangu, care fu póte creștin.
- 1259 Desmembrare. — Kubilai-khan, împératul Chinei, supune Tonkinul, Cochinchina, Peguul și Bengalul.
- 1312 Mohametani distrug dynastia Șalukya din Kuntala.
- 1368 Mongoliî perd China.
- 1370 Tamerlan (Timur-ling) se facekhan de Zagatai, și supune triburile ce sunt la răsărit de Kaptcïak,
- 1380 devastă Khoraçanul,
- 1385 depune pe prinți din Aderbaidjan,
- 1386 cucerește Tauris și Georgia,
- 1387 e de doné ori bătut de sultanul din Egypt, dar cucerește Turkestanul și Persia,
- 1393 duce răsboiul pe Tigru și pe Euphrate,
- 1395 combate Horda de aur și servă ast-fel cauza independinții Rusiei,
- 1399 pătrunde în India și ia Delhi, atacă pe Ottomanî, pe Mameluci,
- 1400 prădésă Sivas,
- 1401 distruge Bagdad,

- 1402 bate și prinde la Ancyra pe Bajazet Ildirim,
 1405 móre în momentul de a cuceri China. Opera sea se surpă cu dinsul.
 1506 Al 5^{-lea} descendinte al sěu, Mohammed Bábâr (Tigrul), moștenitor desmoștenit al unui din micile state formate în Bukharia, isbutește a intra în Cabul,
 1524 trece Indul, atras de slăbiciunea Afghaniilor din Delhi,
 1525 ia Delhi și Agra și móre în 1530, după ce a fundat imperiul Marilor-Mongoli în India. În 1498 aș apărut Portugesii cu Vasco de Gama. Istoria Indiei se légă, de la acéstă dată, din ce în ce mai mult cu istoria popórelor europene.

VII. SCYTHII

1. POPÓRE

Scythii este un nume general, coprinđend ariani, turci, uralo-finesi. Perșii îi numescă Saci (Çakai), întinđend la toți numele poporului celui mai vecin, și Turan, prin oppunere cu Iran. Scyth este gothicul *skiatha*, arcaș.

Scythii ariani sunt triburi lăsate de Galli și Germani sunt Slavii și Scandinavii.

- Agathyrșii — Banatul, Transilvania, póte Oltenia; se întâlneă în țera Românescă cu triburi getice care treceaă Dunărea. (Lenormand dice că numele lor însemnăă prea îndrășneți).
- Sizyginnii — Dincoló de Aghathyrși la Nord (sunt identificați de Lenormand cu Ciganii).
- Neurii — (nors : *narfi*, lupi), ariani, în Dacia răsăritană, pe Porata (Pruth), Thyras

- (Nistru), Hypanis (Bog), pênă în Wolhynia.
- Tyriții — amestec de Greci și de Scythi maritimă; orașul Thyras (Cetatea albă, Akermann).
- Androphagi — Finesă, în nordul Neurilor; în Russia cea mică și Cernigoff. Sunt Bastarnii care, după alții, erau Galli.
- Callipiții — (polon. : chłop, agricultori) între Hypanis și Borysthene (Nipru). Milesianii din Olbia, la gurile Borysthenuului.
- Alazonii — în nordul Callipiților.
- Taurii — popor kymric, în sudul Crimeii (Chersonesa Taurică); orașul Chersonesa, fondat mai târziu de 420; pe Bosphorul Cimmerian, Panticapes, capitala regatului Bosphorului (Leucon, 40 de ani de domnie, pe timpul războiului peloponesiac), supus mai târziu de Mithridate.
- Sindi }
 Maiții seū Meoții } supuși de regiul Bosphorului (Palus Maeotis)
- Melanchlaenii — Ukraina, Kursk, Voronetz. Finesă.
 Scythii regali } în nordul Crimeii, și pe Borysthene (Niprul) și Tanais (Donul). Merg până la Panticapes. Confederație în capul căreia sunt Scoloiții (cei cu scut), compuși din trei triburi (Amhatiți, adecă cei glorioși, Traspii, amândouă aryane; și Kațiarii, finesă care s'au numit Khazarii în evul mediu).
 — Gerrhus, pe riul Gerrhus, unde se înmormențau regiul Scythilor. — Impinși de Masageții în Europa, Scoloiții împing pe Cimmerianii în Asia.

- Sarmații sêu Sauromatî (ômenii nordului) între Caucas, marea de Azof, Tanais și Rha (Volga); — strămoșii Slavilor.
- Budinii, — adoratorii lui Woden, Odin, — Scandinavi, între Tamboff și Saratoff. — Asgard sêu Gelonus.
- Gelonii — între Budini, — Greci goniți de Scoloți (?) de la Palus Meotid
- Thyssageții, — în Khazan, Pensa, Simbirsk, — Geții emigrați spre nord, prin invasiunea Germanilor sêu a Budinilor.
- Tyrcaë, Jyrcaë, — Turco-unguri în Oremburg pênă în Ural.
- Argippeanii — Baskiriî, Ca'mucii, în Ural.
- Arimaspîi — Perm — ômenii cu un ochi — Tyrci, Argipeanii, Arimaspîi par să fi fost respinși spre nord de invasiunea Gallilor.
- Issedonii — între Tobolsk și Irtisch.
- Saciî — în Asia, în sudul Sarmaților.
- Dahiî } rêmășițele Aryanilor (Daci, Geții cei mari)
- Massageții } pe Oxus și Iaxarte, — perseveră pênă în evul-međiû.
- Alanii — Germani, în Caucas
- Albania — locuită de rêmășițele Gallilor } in Caucas
- Iberia — tot de Galli sêu de Iberi (?) }
- Caucasianii — în Georgia, Armenia, etc. }
- Parthii — pe Caspiana, (adică emigrați) }
- Hyrceanii — idem }
- Passianii } Scythi
- Daritii } nearyani
- Panthinatii (Paținacii ?) popor turec. }
- Chorasmianii } popore turcice, în Khiva și
- Thamanianii } Kharism.
- Mycianii }
- Utianii sêu Uziî (Cumanii) }

- Pazicanianii }
 Orthocorybanții } la nordul acestora.
 Gandharai, —Aryani, în Bukharia cea mare,—aū trecut în India.
- Aparythii
 Dadicii
 Sattagydi
 Hunii —(Hiung-nu) între Massageții și China.
 Illyrianii —în nordul Epirului, tranzițiune între Pelasgi și Thracii (Illyranii, Dalmații, amestec cu Galli).
- Thracii —(Terii, Geții, Dacii, Brygii, Triballii, Odryssii, Moesi, etc.), veniți prin Asia. Amestec mai târziu cu Galli în Scordiscii.
- Macedonianii — amestec de Thracii, Illyriani, Pelasgi, Greci.
- Iazygii — între Dunăre și Tissa.

II. M O R A V U R I

Androphagii și alte triburi antropophage.

Scythii nomazi mâncau carne de cal și beau lapte de épă orbeau pe sclavi, nu cultivau pământul, locueau în carre, desprețueau pe plugari. Sizyginii, nomazi, aveau vesmintul med. Agathyrzii sunt polygami. Ambele popore se învâtesc prin comerțul aurului adunat în riurile Olteniei, cum fac Ciganii noștri rudari.

Dei Scythilor: Taviti (scr. dhavita), focul; Papæos, străbunul; Apia, pământul; OËtosyros, sorele seú OËtoscyros; Artimpasa, nobila damă, Venerea cerescă; Marte (Zio, Ty, Tyr, Saxnot), adorat de Alanii și Quadi sub forma unei săbii góle.—La Scoloți, Thamimasadas (Neptun?). Nu sunt templuri de cât pentru Marte, al cărui templu era o grămadă de lemne pe care era pusă o sabie de fer; sacrificiu de miei, cai și de ómeni (¹₁₁₀, din captivi). Se bea sângele primului om doborit; lua parte la pradă cine aducea capul

unu înamic; Scalpul; pielea servea de șervet său de vestiment. Mulțimea pieilor arată voinicia. Cupă din craniul inamicului, cu piele său aur.

Masa anuală a regelui, la care nu luau parte decât cei care au ucis inamici. Tratat jurat prin băutura vinului amestecat cu sânge. Pe mormintul regelui erau uciși o femeie a sea, cel care i dedea de băut, bucătarul său, o slugă, valetul de arme, alergătorul, caii; se puneau în mormint o parte din lucrurile mortului.

La aniversări, sacrificiu de 50 de tineri.

Doctrina superioară a lui Zamolxis la Geți; nemurirea sufletului. Sacrificiu omenesc la al 5-lea an. Zamolxis adorat. Săgeți la cer când tuna și fulgera.

E de observat că sub influența Grecilor, Scythii părăseau viața nomadă pentru cea agricolă. Olbia făcuse ca acest progres să fie îndeplinit de Callipiți, Panticapes pentru o parte din Scythii regali, care adoptaseră moravurile grecești. Melanchlaeni purtau vestimente negre ca Finesii de ași. Ei treceau de magiciani. Scythii făceau despre dâșii străniile povești ce făcură mai târziu Scandinaviu despre Finesii.

Budini, cu ochi albaștri, păr blond, obraji colorați, aveau mare importanță religioasă. Identificarea cetății lor, legendara Asgard, «Cetatea Asilor», cu Gelonus al lui Erodot, în care locuiau Greci Budini erau păstori și agricultori.

Issedoni mâncau pe părinții lor morți, și de craniul lor se serveau ca de cupă în sacrificiurile anuale.

Caracterul sacru al Argippeanilor, din al căror trib se alegeau preoții vrăjitori (șamani) ai celor-l-altor triburi.

VIII. TIMPURILE PREISTORICE

I. SUCCESIUNEA TĂRĂMURILOR

1. Primul mod.

	grosimea stâncilor
1. Evul primordial	70,000 picióre ;
2. Evul primar	42,000 >
3. Evul secundar	15,000 >
4. Evul terțiar	3,000 >
5. Evul quaternar.	700 >

2. Al doilea mod.

1. T. primariu	{	I. Cambrian,—vegetalele care cer căldură;— scoicele.
		II. Silurian, — polypile
		III. Devonian, — primele insule.
2. T. de cărbunî de piatră (houille)	{	IV. văros (calcar)
		V. de gresie
3. T. Penean	{	VI. de gresie roșie
		VII. de calcar magnesian, — reptile
		VIII. de gresie vosgiană
4. T. Trias	{	IX. de gresie pestrițată
		X. de calcar conchylian,—Batracianii ; mar- supialii ; crocodili ; pasărele.
		XI. magnesifer.
5. T. Jurassic	{	XII. Lias, — Plesiosaur (7 m. lung) ; ichthyo- saur (5 m.) ; megalosaur (15 a 20 m.)
		XIII. grupul marelî oolithelî Pterodactylî ; stri- diile ; mamiferele ;
		XIV. grupul oxfordian
		XV. grupul coralian
6. T. Cretaceu	{	XVI. grupul portlandian. } land.
		XVII. neocomian sêu wealdian, — Iguano- don ; pești de riuri ; brôște țestose.
		XVIII. de gresie verde sêu green sand, — Cata- clysmes (?) — Squalii.
		XIX. de cretă verde sêu chloriteă — Catha- clysmes (?)
		XX. de cretă tufau — Cataclysmes(?) — Sau- rianul mosasaur.

7. T. Terțiar	}	XXI. eocen séű parisiian,—Pachydermiű; herbivoriű ; lemurianiű.	}	Mastodontűi; dinothe- rium giganteum ; mamuűtele ; anthro- poidűi ; dryopithecus Fontani.
		XXII. miocen séű de molassă—		Cataclysmă (?) — ru- megătorűi ; roditorűi ; carnivorűi ; mammu- thul ; meghatheriul ; omul terűiar; cata- clysmă (?)
		XXIII. pliocen séű subapennin		
8. T. quaternar séű actual	}	XXIV. post-pliocen		
		XXV. periodul alluvial séű actual.		

II. APPARIűIUNEA OMULUI

Cu tóte că știinűa a părăsit idea lui Haeckel că omul se cobórá din lemurianiű, admite că a fost un gen *înainte-mergător* al genului omenesc, gen care ar fi autorul bicașurilor (silex) cioplite de la Thenay. Nu se mai crede aűi că omul să fi existat chiar în epoca miocenă. Existenűa omulű, puűin probabilă în pliocenul cel mai vechiű, pare probabilă, de Ńi neprobată êncă, în pliocenul cel mai nouű.

În orű-ce cas, omul terűiar era un adevěrat animal, gol, trăind din mici vênaturűi Ńi din pescuit. Superioritatea omulű asupra celor-l-alte animale e că întruneűte un mers drept, o mai mare putere virtuală de inteliginűa Ńi de abstracűiune Ńi glasul articulat.

Nu se cunoűte astă-űi óse omeneűűi pliocene; bicașurile cioplite de la Thenay (miocen), care păreau cu intenűiune trecute prin foc, Ńi care conduseseră pe d. Mortillet să stabilěscă epoca pietreű înfocată (étonnée) sunt atribuite aűi dropithecului lui Fontan.

Există din epoca pliocenă numai óse cu incisiunű, Ńi bicașuri lucrate.

Primele sunt ósele de *elephas meridionalis* de la Saint-

Priest (Chartres), de *carchorodon* (requin?) din pliocenul inferior din Anglia, și a unei balene fosile găsită la Bologne. Bicașurile de la Saint-Priest, cele de la Aurillac (Cantal) și cele din Portugalia (miocene și pliocene) nu permit îndoelă că exista omul în epoca pliocenă, seú cel puțin un proto-om.

III. ÎMPĂRȚIREA ISTORIEI OMULUI QUATERNAR.

	Vechia împărțire	Impărțirea actuală
Epoca ar- cheolitică	1. Epoca pietrei	1. Epoca acheuleană
	2. Epoca animalelor stinse seú a marelui urs și a mamuthului.	2. Epoca de la Moustier
Epoca neo- lithică	3. Epoca animalelor emigrate seú a rennului.	3. E. de la Solutre 4. E. de la Madelaine
	4. Epoca animalelor domesticate seú a pietrei lustruite	5. Epoca neolitică
Evul meta- lelor	5. Epoca bronzului	5. Epoca bronzului
	6. Epoca ferului	6. Epoca ferului.

IV. EPOCA ACHEULEANĂ.

Epoca pliocenă terminată prin fenomene glaciare; delăsarea pământului.

Schimbări successive aduse în configurațiunea globului în diferite epoce: Barbaria a fost odată unită cu Spania, neexistând strîmtóra Gibraltar. — În Oceanul Atlantic era un continent (Atlanta) din care Canăriile și Açorele ar fi fragmente. Sicilia se unea cu Italia și póte cu Tunisia; Marea Britannie cu Francia. — Marea Caspiană, unită cu cea de Aral, acoperea stepele dintre Ural și Volga, țările dintre Volga și Caucas, se întindea asupra țerii Kalmucilor, asupra

desertului Gobi, în nordul Thibetului. India era unită cu Arabia și Africa (Lemuria lui Haeckel).

Delăsarea pământului a adus despărțirea Angliei de continent; marea Glacială acoperă jumătatea Rusiei, Prusia, Hanovrul, cea mai mare parte a Olandei și a Angliei. Urmează o perioadă continentală caldă în timpul căreia prin înălțarea pământului se măresc ghieturile, ceea ce aduce o a doua perioadă glaciară, mai puțin importantă de cât prima. Alți geologi cred că cu delăsarea pământului a coincisat o climă dulce și umedă. *Elephas meridionalis* dispăre cu epoca pliocenă; în timpul quaternar trăesc *elephas antiquus*, *hipopotamus amphibius*, organizați pentru țările căldurose; temperatura n'a scăzut dar mult și repede. În pădurea de la Cromer (Anglia) acum sub apă, trăea *elephas meridionalis*. Anglia era atunci cu 150 metre mai înaltă de cât azi; fu înecată până la 660 metre peste nivelul actual, ceea ce, a 75 c.m. pe secol, dă 108000 ani.

Scăderea treptată a climatei a permis adaptarea faunei. Erau smochine și arborul Iudei în basinul Senei, care avea clima din sudul Franciei.

Sena, care are azi 27 metre altitudine la Paris, avea atunci 75 metre; văile se înalță treptat până la 30 metre d'asupra nivelului actual prin deposite (alluvions) pe care apoi, când se înalță pământul, riurile, având un poverniș mai mare, le răpesc scobindu-și din nou albii. În aceste alluvione se găsesc cele mai vechi rămășițe ale industriei omenești (epoca antropozoică a unora).

Omul locuia câmpiile, plaiurile, malurile riurilor. El posedă secura de bicaș, lungă cel mult de 24 centimetre, grea; o făcea prin ajutorul ciocanului și isbitorului (percuter) care servea să scóță părți din bicaș. Instrumentele grosolane de la Saint-Priest.

Formele cele mai caracteristice sunt cele de la Saint-Acheul (Amiens), de unde numele de epocă acheuleană.

S'aũ mai gãsit la Abbeville, la Hoxna, în valea Usei (Anglia), la San-Isidro (lângã Madrid), în mai multe locuri din Franca, în America din Nord, în Mexic, în Ombria (Italia), în Algeria, în Egypt, în Arabia, în Palestina, în Syria, etc. Este încã în us în unele locuri din Australia. Nu probézã existența acealuiãși neam, cãci în aceleași condițiuni omul a avut aceleași obiceiuri. O armã firéscã era falca marelui tigru. Apa dusã în scoici; scoicele servind de ornament.

Omul epocêi acheuleane : craniul de la Canstadt (Valea Rhinului) gãsit în 1700. Oasele gãsite apoi tot acolo; ôsele și scheletul de la Stœngencæss (Suedia); falca de la Moulin-Quignon (suburbie din Abbeville) care însã a fost recunoscutã ca posteriórã; ôsele gãsite tot acolo; — squeletul de la Neanderthal (Germania lângã Düsseldorf), craniul de la Eguisheim; craniul de la Brux (Boemia); sunt craniuri fôrte dolichocephale cu bolta turtitã (dolychoplatycephale); arcadele sprincenelor eșite; ôse gróse; cóste fôrte rotundite; sinusurile frontale enorme; aspect simian. Curba frontalã : 130 a 140 centimetre. Craniul de la Clichy, ôsele de la La Denise (Le Puy); craniul de la Olmo (Italia); falca de la Clichy, cea de la Arcy-pe-Cura, cea de la Smeermass, cea de la La Naulette; craniul de la Forbes-Quarry (Gibraltar); fragmentul de la Gourdan (Haute-Garonne). Aceste fãlci ne presintã tranșiunea de la fãlcile simiane la ale nôstre. Lipsa apophyseï geni aratã cã limbajul articulat era de tot rudimentar. Viața în triburi isolate, care nu făceau schimb; nu exista antropophagia. De o tãrie imensã, cu secura de bicaș, luptau cu mamiferele gigantice. Acest typ cranian se regãsește la uniã negrii din munții Indiei, la Australianii de la Port-Western. Asemênarea între craniul de la Eguisheim și cel de la Ceara (Bresilia). S'aũ gãsit trei craniuri pe Rhin la Bollwiller care nu sũnt din acéstã epocã. Oasele gãsite în formațiunea pampeanã de la Plata.

V. EPOCA DE LA MOUSTIER

La finitul periódei de scoborire a pământului, temperatură rece dară nu glacială nici uniformă. Ghietarul Rhodanului se întindea până la Jura având 604 metre peste nivelul lacului de la Neuchâtel. Era temperatura Zelandei celei Nouă. Europa era încă unită cu Africa prin Spania și Sicilia. *Elephas primigenius* seü *mammuth* înlocuește elefantul antic, și *rhinoceros tichorhinus* pe cel *hemitaechus*. Appare marele urs al peșterilor. Primii arată că erau vaste câmpii pline de erbă. Exista leul peșterilor și hyena. O periódă curată glaciară nu póte dară de cât să fi început în epoca de la Moustier, clima fiind de suferit pentru mamiferele cli-melor temperate.

Omul continuă a locui stațiuni la aer liber; nóptea se re-trage la adăposturile de sub stânci. La Moustier, în valea Vezerei (Dordogne), între epoca de La Moustier și cea de la La Madelaine s'a scobit riul cu 24 metre, și de atunci, în timp de sutimi de secolî, scobirea a făcut puține pro-grese. În peșterea de la Moustier bicașurî variate, cu des-tinațiune specială.

Modul de lucrare s'a schimbat. Vêrfuri de sulii mult mai teribile decât secură acheuleană. Bicașurile de la Lanquais (Dordogne), Levallois, Grenelle, de la Clichy, de la Le Pecq (Seine-et Oise), de la Montguillin (Oise). Stațiunile și pește-rile de la Chez-Poure (Correze), de la La Martinière (Vien-ne), de la Cœuvres (Aisne), etc. Peșterile de la Engis și Engi-houl (Belgia, pe Meusa), de la Hastière, (Belgia), de la Brix-ham (Devonshire, Anglia), Olmo (Italia), Guanajato (Mexic) și lângă Mexico. Dar America, unită cu Europa în epoca a-cheuleană, era despărțită în a doua epocă quaternară.

VI. EPOCA DE LA SOLUTRE

Mișcarea de înălțare aduce încetarea climatei umede. Cli-

ma remâne rece, dar ghietașele scad. Câmpiile semănaș cu stepele Crimeii. Esista deja calul mic cu capul gros din care a rămas calul *ardennes*. Era selbategș omul lă mănca. Acumulașionele de rămășișe sunt numite magma de cal. Animale : cele precedente. hipopotamul, rennul, ursus ferox (semănând cu cel polar), ursus arctos, aurochul, bos primigenius seș bos urus adică bourul. Typul nouș al sulitei la Solutre, Laugierie-Haute (Vezera). Aș dispărut leul, hyena, marele urs. Stașionii la Laugierie-Basse, în peșterea de la Gourdan. Este epoca rennului, care la început era mai mic de cât fu mai târșiu.

Stașionea Caprei, lângă Thorigne-en-Charnie (Mayenne). Se găseșe încercare artistică.

VI. EPOCA DE LA LA MADELAINE

Anglia se sue la 180 metre peste nivelul actual, pe când se scoborise cu 660 metre sub acest nivel; a trebuit dar 112000 anii cel puțin. Frigul se măreșe, dar ghietașările nu se întind din nouș; de la acășta epocă până în cea neolitică aș fost locuite peșterile din Pyrenei, Helveșia, din valea Rhodanului. Mammuthul abia mai există; a dispărut rhinoceros tichorhinus; sunt rari leul(?), panthera, lynxul, hyena; se înmulșesc aurochul, bourul, cerbul elaf. Clima devine mai uniformă, mai rece întâiș, apoi din ce în ce mai caldă. Inegalitate mare între vară și iarnă. Speșțiile meridionale dispar mai iute de cât cele boreale. Pe la finit este aprópe clima noastră. Omul devine mai sedentar, și transformă industria; se desvoltă artistic. Unelte speciale pentru fabricașione. Impărșirea lucrării. Unelte de bicașurii servă pentru lucrarea osului, pietrei, córneler rennului. Din osul degetului rennului se fac fluere de vênat.

Săgeșii de córne de ren, undișe, clenciuri (harpons); ace de cusut, ca acele noastre cele mari. Pămîntul scobit pentru

bordeie cu corturi. Pietre drept scaune împrejurul focarului. In peșterea de la Savigne (Vienna), pe un os de cerb, gravați doi rumegetori. In peșterea de la Massat (Ariège), pe o tablă de schist, e desemnat un mare urs de peșteri; pe córnela unui cerb, sculptat capul unui urs, cu cioplitură pentru a arăta umbrele. In peșterea de la Eyzies, pe două table de schist reprezentațiuni de ren. La La Madelaine s'a găsit desemnat pe un dinte de mammoth un cap de mammoth, și bătătură de comandantă, cu reprezentațiuni de cai, renni, pești, boi, vulpi, aurochi, porci mistreți; unul reprezintă un braț de om, altul un om gol, cam aplecat înainte, și având pe umăr un mic baston. La Laugerie-Basse, cap de mammoth desemnat, un altul sculptat; mică statuie de femeie (Venerea nerușinată); un om vênând un auroch; e gol; părul formând păpușă pe vârful capului; barba mică se termină cu un vârf. O luptă de renni; un om aruncând un elenciú într'un animal ce sémănă a balenă, seú a marsuin; pe córna unui renn reprezentat un renn. Tot la Laugerie-Basse squeletul unui om strivit de o dărâmare. Scoicele din Mediterranea, *cypraea pyrum* și *lurida*, serveau de nasturi la un vesmânt de piele. Mammothul n'a trecut nici odată în Italia. In peșterea de la Baoussé-Roussé, lângă Menton, schelet de om. Peșterile de la Lortet (Hautes-Pyrénées), de la Lastigs, lângă Bruniquel (Tarn-et-Garonne), de la Gourdan (Haute-Garonne); ornamente geometrice. Erau comunicațiuni între triburile din Pyrenei și cele din Perigord.

Industria magdaleniană se regăsește în Belgia, Helveția, Anglia. Peșterile și adăposturile de la Bruniquel. Pumnauri cu deseme; colane de argil. Peșterea de la Kesserloch, lângă Thaingen (Helveția), și în Belgia, cele de la Furfooz Chaleux, Goyet.

In Belgia arta magdaleniană e înapoiată; la Furfooz ôse omenești dintre care două craniuri. Industria magdale-

niană s'a lăţit în Germania, la Schussenried (Wurtemberg). Póte că ómenii din epoca magdaleniană s'au suit în nord urmând rennul în emigraţiunea sea.

VIII. NEAMURILE DIN EPOCA ARCHEOLITHICĂ.

1. Neamul de la Neanderthal, Brux, Canstadt a trăit póte în epoca de la Moustier. Craniul de la Olmo (epoca de la Moustier) pare să fie superior celui de la Neanderthal, dar de aceeaş neam. Transiţiunea de la industria de la Moustier la cea de la La Madelaine, e făcută prin cele 6 staţiuni care se află între aceste două localităţi. Ar fi un singur popor care, plecând de la starea craniului de la Neanderthal, ar fi atins o semi-civilisaţiune, având de tip tipul cimitirului de la Cro-Magnon, căruí tip ar aparţine şi falca de la Smeermass (fórté diferită de typul de la Neanderthal), şi cea de la Gourdan. Craniul de la Engis, de şi nu este mai vechiú de cât cel de la Neanderthal, aparţine tipului de la Cro-Magnon. La Grenelle avem suprapuse neamul de la Canstadt şi cel de la Cro-Magnon, care ar fi existat în epoca de la Moustier.

Dar sunt raţiuni puternice pentru a crede că squeletele de la Cro-Magnon represintă nu strămoşii ci scoboritorii ómenilor din epoca magdaleniană.

Mai aceeaş indiciu cephalic în neamurile de la Neanderthal (72), şi de la Cro-Magnon (73,₇₆). Dar acésta are fruntea largă, sinusurile frontale abea pronunţate, o boltă ne turtită, şi o capacitate mare, superióră acelei a Parisianilor. Craniul e lung şi faţa fórté largă; orbitele nu sunt nalte, dar fórté largi, contrariul de ce este în neamul de la Neanderthal. Nas fórté strimt, caracterul raselor nobile. Prognathism; bărbia eşită în triunghiú. Dar dolichocephalia e datorită desvoltării nu a părţii frontale, ci a părţii posterióre. E o dolichocephalie occipitală. Talie : 1m. 80. Cons-

tituțiune de atlet. Tibia și cubitus au aceeași formă ca la gorillul, nu țin femurul. Bizar amestec de nobleță și de bestialitate.

Oasele din epoca de la Solutre aparțin cu oarece care modificări tipului de la Cro-Magnon, care a ocupat tot sudul Franței. Moravuri violente. Avem craniul unei femei ucise. Ceii de la Gourdan erau poate antropofagi. Armele adaptate pentru a servi la distanțe diverse. Erau suliți și săgeți. Morții nu se înmormântau. Animalele erau sfâșiate și mâncate unde erau ucise. Dar la Solutre se aduceau caii prinși cu lasso. Epurele, veverița, paserile, somnul, știuca, erau mâncate. Se spargeau oșele lungi pentru a scotea mada. Bucatele erau făcute la foc. Nu erau ole, ci se serveau de pietre încălzite. Mergeau goi, dar aveau și vestimente; scoteau părul cu rădători (*grattoirs*); și coseau piei cu ace. Erau sedentari, dar călătoreau până la Ocean și Mediteranea; la finitul epocii renului, decadere artistică; bicașul înlocuiește iar osul. Înainte de epoca de la La Madeleine un alt neam în nordul Franței; în sud, neamul de la Cro-Magnon trăiește până în epoca neolitică.

2. Craniurile de la Grenelle sunt brachycephale, anterioare emigrării renului. Indiciu cephalic mijlociu: 83,53 la bărbați, 83,68 la femei. Există prognathismul. Fruntea umflată la ridicătura (bosse) mijlocie, și de aci curba craniului e regulată; orbitele se apropie de forma pătrată. Arcurile sprincenelor mai eșite de cât la neamul de la Canstadt. Craniul de la Nagy-Sap (Ungaria), contemporan cu mamuthul, aparține acestui neam, cărui ar aparține popoarele primitive din Germania, din Danemarca, din Suedia, constructorii de round-barrowi din Anglia, Laponii actuali. E tipul laponoid (mongoloid) de care trebuie distinse alte trei tipuri brachycephale:

1. Tipul de la Truchère (Lyon), din care se găsește în

epoca neolitică un craniu aflat în peșterile Marnei. Față mică, strâmtă, orbite pătrate și mici, nas strîmt și lung, craniu larg, mare; indiciu : 84_{,42}.

2. Craniul de la Furfooz, mesaticephal, mijlociu între craniurile dezvoltate în lungime și cele dezvoltate în lățime; indiciu : 79_{,31}. Față largă, fără prognathism. Frunte fugătoare; curba craniului n'are flesiuni; occipitalul bine dezvoltat.

3. Alt craniu de la Furfooz. Indiciu 81_{,39}. Frunte mai puțin fugătoare; frontal mai dezvoltat. Occipital turtit. Prognathism. Mai rar decât precedentul. Dar ađi e demonstrat că aceste tipuri sunt nu din epoca rennului ci din cea neolitică. Cu al doilea tip s'aũ assimilat falca de la Moulin-Quignon și cea găsită la Paris, route de la Chaumière. Al doilea tip sémână cu cel de la Grenelle unde un deposit superior aceluĩ în care există neamul de la Cro-Magnon, conține un neam cu craniul larg. Sémână și cu craniurile brachycephale de la Solutre. Neamul de la Cro-Magnon a perseverat în Belgia pênă la epoca pietrei lustruite. Se găsește chiar la Furfoox. Dar era rar printr'o populațiune compusă de ómenĩ vërtoși dar mici, avënd talia Laponilor (1m. 53). Neam amestecat; aveau relațiuni comerciale întinse, trăgeau din Champagne bicașurile și scoicele fossile ce le serveau de ornament. Iși tatuau figura cu oxydele de fer și de manganes. Pacifici ca Esquimaliĩ, erau vênători dar inferiori în industrie și artă. Acest neam mai are represintanți în Belgia.

IX. EPOCA NEOLITHICĂ

Prima parte

Nu a fost întrerupere în populațiune între epoca quaternară și cea neolitică; neamul de la Cro-Magnon a vëđut din contra populațiunea sea mărindu-se în număr în epoca neolitică. Clima n'a avut variațiuni subite.

Dar temperatura s'a aridicat, ghietařile s'au scurs mai repede. Inundațiunii periodice. Ploile erau mai dese de cât acum. Rennul dispare. Peșterile încetêsă de a fi locuite, servă drept loc de immormântare.

În epoca renului, deja erau domesticate renul, aurochul, boul. Omul, se pare, a străbătut o epocă în care nu mai avea renul, nu avea încă capra, calul, câinele. Se pare că a fost o emigrare spre Nord coincidând cu o cuccerire (a Aryanilor?) care ar fi întrodus animale domestice noi, o industrie nouă, plante noi, ocuparea pozițiunelor înalte, cetățile lacustre.

După disparițiunea renului, reîntorcere la lucrarea bicășurilor, atâtăi grosolană, apoi cu multă îndemânare. Bișurile sunt lustruite : atelierul de la Grand-Pressigny. Noul popor introduce piatra de móră, secura de piatră lustruită pentru tăiatul lemnului, în fine olăria : legumele sunt fierte. Secura are un mâner de córne de cerb. Era făcută din serpentină, din nefrită, etc. Superstițiunii posterioare despre această secură până în evul međiú.

Cetățile lacustre din Helveția, descoperire făcută în lacul de Zurich. Tóte lacurile din Alpi și Jura, din Italia. Germania, Francia aveau asemenea cetăți care au durat până în epoca de fer, căreí aparțin stațiunea de la La Tène, lângă Marin (lacul de Neuchâtel) și cea de la Steinberg (lacul de Bienna). Principalele : cele 30 de pe lacul de Constanța, cele de la Moosseedorf, de la Wauwyl, Mailen, Wangen, Robenhausen (de unde numele de epocă robenhausiană) Cea de la Morges (epoca de bronz) are superficie de 60000 metre. Parii sunt reținuți une-orí de grămeđi artificiale de piatră. Asemenea grămeđi formau une-orí insule, ca cea a Roselor în lacul Starnberg (Bavaria), numite *ténevières*, unele locuite până ađi. Aceste cetăți lacustre seú palafitte, erau formate prin serií de scânduri puse peste pari. Herodote ne spune că se construiau în primele secolí

istorice ale Europei. Se fac chiar ađi la Dorei (Guinea cea nouă). Adesea ardeau și obiectele se carbonisau.

Există grêul, ovêđul. Nu era mori, ci piatra de móră servea a strivi grânele deja trecute la foc, cum se face în insulele Canarii. Se făcea cócă de grâu care era firată între pietre încălđite, ceea ce făcea un fel de pâne grosolană. Sfori și vesminte de in; Inul era împletit nu țesut. Plugul era un trunchiú de copaciú cu ramură încovoiată. Se cultiva pêrul și mêrul. Se adunau alunel. Erau máncați au-rochul, urus, porcul mistreț, porcul de baltă. Porcul mistreț, din care a eșit porcul cu lungi urechi, a fost domesticat la Concisa. Cânele a venit cu cuceritorii.

Porcul de baltă a fost iute domesticat; urus asemenea, dar mai ales boul longifrons din care rasa de acum din Schwytz. Vase pentru a face iaurt.—Capre.—Mieș cu córne de capră.

Omul delăsă vênatul pentru pescuitul, pentru agricultură și păstorie. Hrana fiind asigurată, se pôte naște proprietatea, și tribului va succede municipiul agricol.

A doua parte

În nord civilizațiunea era mai întârđiată. Kjökken-moeddingii, grămeđi de rămășițe (de cuhnie), compuse din scoici și tot felul de lucruri; nu esterenn, este câinele, urus, castorul, pinguinul, cocoșul sêlbatec (de bruyère). Se prindea mórul, eringul (scrumbia) cu plăși și luntri; atunci exista moliftul (pin) care nu a existat în Danemarca în timpii istorici. Apoi veniră stejarii cel *rouvre*, ađi dispărut, apoi *quercus pedunculata*, alunul, pluta (*bouleau*) cea cu noduri, nu era cunoscut fagul care constituie pădurele di Danemarca, de la chiar timpii Romanilor. Pentru a se forma aceste grămeđi, se pôte pune o durată de cam 20000 de ani. Instrumentele de bicaș se perfecțiunează la începutul epocii stejarului. Forma se va păstra, schimbându-se materia

(bronz, fer), și se păstrează încă. Dolmenele sevă morminte conțineau une-oră până la 20 schelete. Póte exista antropofagia, dar se crede mai mult sacrificiuri omenești în onórea morților iluștri. In peșterea de la Sorde (Bearn) se vede că neamul de la Cro-Magnon s'a continuat în epoca neolithică. Peșterile artificiale de lângă Marna, subterane, scobite in calcariu. Altele la Montereau. Peșterile artificiale au existat în Africa. Puțurile funerare de la Tours pe Marna, scobite de om; s'au continuat până în epoca de bronz. Ziduri înălțate pentru a servi de loc de înmormântare. Cosciuguri. Incepe obiceiul arderei cadavrelor, din care unele sunt numai carbonisate,

Când nu erau pietrele trebuincioase, se făcea o cameră de piatră peste care se înălța un tumulus. Dolmenele se găesc în totă Europa până la epoca de bronz, în Africa până la cea de fer.

Pietre aridicate sevă menhir, împrejmuri de pietre sevă cromlech. Cultul morților organizat; simțimânt religios fórte viu. Trepanisațiunea la copii și la bolnavi ca în Kabylia; O deitate feminină sculptată în morminte.

X. EPOCA DE BRONZ

Epoca bronzului incepe mai întâi în sudul Europei, apoi în Suedia. In acest timp două speții de căini (una mare) două de cai, una de asini, gâsca, rața.

Puține morminte din cauza incineratiunei.

In Anglia long-barrowii sunt curat neolithice; rond-barrowii conțin bronz. Camerele de piatră cu tumulus se continue; apoi tavanul de lemn; apoi corpurile puse în lădi de lemn, în fine în cosciuguri de stejar; cadavrele apoi sunt arse și ósele înfășurate în stofă sunt depuse într'o urnă peste care se face tumulus, cu cenușa rugului Originea

bronzului este aceeași pretutindeni, deși industria are o dezvoltare separată. Țiganiî au introdus bronzul (epoca țigănescă seü *bohémienne*):

Numai armele Indiei au mânere așa de mici ca ale armelor din această epocă. Cârjele cu inelele mobile se regăsesc în India și Japonia. Semnul crucei, simbol religios în India, apare în Europa împreună cu bronzul. Țiganiî sunt în Europa înainte de secolul al XIV-lea al nostru, și limba lor vine din India. Atelieruri. Ace de păr. Olăria se face în cuptor. Se lucra lemnul. E găsit țesutul. Triunghiuri pentru a ține noaptea nestricată coafura foarte îngrijită a bărbaților care purtau o fustă de lână, fășii ce serveau de pantalon, mantă, bonet și pôte șal.

XI. EPOCA DE FER

Din primul period, mormintele de la Hallstadt lângă Salzburg (Austria); nu este argint, nici monede: (care nu s'au introdus în nord de cât după Filip II al Macedoniei 360-336), Nici scriere nici pictură. Există fildeşul atrican, chihlibarul Balticeî, aurul din minele seü mai bine din riurile Transilvaniei, sticla, vase în bronz, colane, brățare. Mare lux. Nobili se ardeau. Mormintele de la Vilanova (Bologna), Gola-secca (lângă lacul Major). Tumulii din nord-estul Franciî.

Din al doilea period, necropola de la Marzobotto (Italia) cimitirele de pe Marna, dolmenele din nordul Africeî, cetățile lacustre din Pyrenei. Monede; obiecte etrusce, ca vase în sticlă picturată, idoluri de bronz. Cunoștința plumbului. Olăria se face în strug. Femeile sacrificate pe rugul bărbaților.

Aceste două perioduri constitue epoca gallică.

Influența romană în al treilea period.

Ferul a fost cunoscut întâiu în Africa, unde este produs de ómenî, Africa având peroxyd de fer și deposite saline. Era

cunoscut în Egypt, unde era numit *ba*, 6000 de ani înainte de Christ, în Grecia și Etruria către 1400, în urma expedițiilor Europeanilor în contra lui Rhamses II, în Austria înainte de dezvoltarea civilizațiunei etrusce, în Gallia înainte de 800 ante Chr., în Polonia înainte de era creștină, în Scandinavia cu începutul acestei ere, în Rusia și Siberia între 800 și 1000.

XII. CHRONOLOGIA EPOCELOR

Un atelier din epoca bronzului la 2 metre de adâncime, în nomolul Sommei, care se mărește de 3 centim. pe secol. Atelierul datază dar de 6600 ani cel puțin. Calculele făcute la Yverdun (Eburodunum) da cel puțin 1500 de ani. Calculele făcute la Villeneuve, pe torrentul La Tinière ce se aruncă în lacul de Geneva, dau 3200 minimum și 4600 maximum pentru epoca de bronz, și pentru finitul epoei neolithice de la 6100 la 6700 ani. Inșă epoca de bronz a cătat să începă în Helveția înainte de secolul al XX^{-lea}. Epoca de bronz în Francia și Danemarca pare să fi durat 2000 de ani.

Nici o stațiune neolithică nu e pozitiv posterioară secolului XL^{-lea} înainte de Christ. Calculele făcute la puntea de pe Thiela (Neuchâtel), din timpul când lacurile de Neuchâtel și de Bienna erau împreunate, dau 6000 de ani pentru epoca neolithică. Calculele asupra unor cetăți lacustre probéză că sunt părăsite de mai mult de 7000 de ani.

Piatra lustruită a apărut în Danemarca 5 seū 6000 a. Ch.

Rennul trebuie să fi părăssit Europa 7000 seū 10000 a. Ch.

Omul pare să fi apărut în Egypt sunt acum 72000 de ani. Calculele făcute pe Nil dau 12000, 14600 de ani și chiar 30000 de ani cifre minimum. Acum 30000 de ani Europa era în epoca renului.

Calculele făcute pe înălțarea și scăderea Angliei dau un minimum foarte redus de 224000 de ani. Cele făcute pe stâncele de la Aix-les-Bains ne arată că sunt 450000 de ani de

când au încetat de a fi acoperite de gheață. Calcule astronomice dau 240000 de ani pentru începutul ultimei perióde glaciare. Aparițiunea omului este anterioră. Ar fi dar 250000 de ani de la primele faze de reinălțare a pămîntului. Retragerea ghețarului Rhodanului datéză de 100000 de ani. Vechiul delta al torrentului La Tinière ne dă aceeași cifră. Craniul de la Nouvelle-Orleans are 57600 de ani de vechime. Perióda acheuleană era terminată 200000 de ani înainte de perióda istorică.

XIII. A M E R I C A

Epoca obsidienei, neavînd America bicașuri.

II-a epocă, de aramă fôrte abundinte în America. Nu o lucrau la foc, ci numai cu ciocanul. Minele de la Lacul-Superior. Pe rămășițele lucrărei, un brad (săpin), urmaș a mării multor generații de brađi, are 395 inele de creștere. Olăria preistorică a Americii e superióră olăriei nósire, cu tóte că Americanii n'au cunoscut strugul.

Tutunul avînd o importanță religiósă, multe lulele (calumet). Tumuli funerare : cadavrele arse sêu înormântate.

Tumuli cu bordeie. Puțuri cu oseminte: morții erau desgropați și óselr duse la puțul strămoșesc. Tumuli-templuri tumuli represintând prin formele lor animale și ómeni, ca la Dale. Tumuli ăise de sacrificiu, cu destinațiune necunoscută. Imprejmuiri cu construcție diferită de a imprejmuirilor din epoca nóstră de bronz, care, adevărate fortificații de piatră, puteau înfrunta asalturi. Imprejmuiri sacre.

Agricultură înaintată : porumbul.

III-a epocă, de bronz.

IV-a epocă de fer,

Aliă împărțelă : 1. periodul de naștere a agriculturii și a industriei.

2. periodul înălțării tumulilor.

3, periodul creațiunii grădinilor (până la cucerirea europeană).

4, periodul reîntôrcerei la viața sălbatecă.

Aceste perioduri ar coprinde 3000 [ani după Lubbock, 5000 după Dowler.

Mare necertitudine încă în cestiunile privitoare la America preistorică.

IX. TABELELE REGILOR

1. REGII EGYPTULUI

I-a dinastie, din Thinis (253 ani)

1. Mena (Menes, Mnevis)
2. Teta (Athothis I)
3. Atoth (Athotis II)
4. Ata { (Kenkenes)
(Uenefes)
5. Hesepti (Usafaidos)
6. Meriba (Miebidos)
7. ? (Semempses)
8. Qabuh'u (Xubienes, Bieneches)

II-a dinastie, din Thinis (302 ani)

1. Butsau (Boithos)
2. Kakeu (Keechos)
3. Bainuteru (Binothis)
4. Utsnas (Tlas)
5. Send (Sethenes)
6. ? (Chaires)
7. Nowerkara (Nephercheres)
8. Nowerkasokar (Sesochris)
9. ? (Cheneres)

III-a dinastie, Memphitã (214 ani)

- | | |
|----------------|-----------------|
| 1. Bebi (Tati) | 1. Necherophes |
| 2. Neb-ka | 2. Tosorthros |
| 3. Tsesar | 3. Tyreis |
| 4. Tsesar-T-ta | 4. Sesochris II |
| 5. Sethes | 5. Suphis |

- | | |
|-----------------|---------------|
| 6. Nowerkara II | 6. Tosertasis |
| 7. Neb-ka-ra | 7. Aches |
| 8. Huni | 8. Sephuris |
| 9. Snewru | 9. Kerperes. |

IV-a dinastie, Memphitã (284 ani)

- | | |
|---------------|-------------------------|
| (Snewru) | |
| 1. Khuwu | 2. Suphis II (Cheops) |
| 2. Dud-ew-ra | ? |
| 3. Khawra | 3. Suphis III (Chebren) |
| 4. Menkera | 4. Mencheres (Myke- |
| 5. Asses-ka-w | ? [rinos). |
| | 5. Rhatoises |
| | 6. Bicheris |
| | 7. Sebercheres |
| | 8. Thamphis. |

V-a dinastie, Memphitã (248 ani)

- | | |
|-----------------|--------------------|
| 1. Usur-ka-w | 1. Usercheres |
| 2. Sahura | 2. Serres |
| 3. Kara | ? |
| 4. Nowerar-kara | 3. Nephercheres II |
| 5. Ases-kara | 4. Sisires |
| | 5. Cheres |
| 6. Usurenra An | 6. Rhathures |
| 7. Menkehor | 7. Mencheres |
| 8. Tatkerã Assa | 8. Tancheres |
| 9. Unas | 9. Onnos |

VI-a dinastie, Elephantină (Abu) și Abydeniană (Abud) (203 ani)

- | | |
|-----------------------------|-----------------|
| 1. Teta, în Memphis | |
| 1. Ati, în Sud | 1. Othoes |
| 2. Merira Papi I | 2. Phios |
| 3. Merenra (Mentemsaw) | 3. Methesuphis |
| 4. Nowerkara III (Papi II?) | 4. Phiops |
| 5. Merenra Mentemsaw II | 5. Menthesuphis |
| 6. Nitaqrit | 6. Nitocris |

VII-a dinastie, memphită, ar fi dat 70 regi în 70 zile sau 5 regi în 75 de ani.

VIII-a dinastie, memphită 142 ani.

IX-a dinastie, din Heracleopolis, 109 ani.

X-a dinastie, din Heracleopolis 185 ani.

XI-a dinastie, thebană. (A XI-a și XII-a dinastie ar fi ținut 213 ani).

XII-a dinastie thebană.

- | | |
|-------------------|-------------|
| 1. Amenemhat I | Amenemes |
| 2. Usortesen I | Sesonchosis |
| 3. Amenemhat II | Ammanemes |
| 4. Usortesen II | Sesostris |
| 5. Usortesen III | Lachares |
| 6. Amenemhat III | Ameres |
| 7. Amenemhat IV | Amenemes II |
| 8. Sewek-nowre-ra | Skemiophris |

XIII-a dinastie, din Theba 453 ani

XIV-a dinastie, din Xoïs 184 ani, continuând cu a XIII-a după Fr. Lenormand.

XV-a dinastie de Hycsosî, regi păstori, (pe când în Theba o dinastie națională); capitala : Tanis.

- | |
|------------------------------|
| 1. Shalit (Salatis, Saites) |
| 2. ? (Byon) |
| 3. Ap. . . . (Apachnan) |
| 4. Apapi (Aphophis, Aphobis) |
| 5. ? (Staan, Iannas) |
| 6. ? (Asseth, Asses) |

XVI-a dinastie (a doua de păstori, în tot Egiptul).

XVII-a dinastie, a 3-a de păstori, în Nord.

- | |
|------------------------|
| 1. Apapi (43 de regi). |
|------------------------|

Dinastie națională în Theba (430 ? și ceva de ani).

- | |
|---------------------|
| 1. Rasqenen I |
| 2. Rasqenen II |
| |
| (Alisphragmuthosis) |
| (Tethmosis) |
| Rasqenen III |
| Kames. |

XVIII-a dinastie Thebană 241 ani.

- | |
|------------------|
| 1. Ahmes I |
| 2. Amenhotep I |
| 3. Tahutmes I |
| 4. Tahutmes II |
| 5. Hatasu |
| 6. Tahutmes III |
| 7. Amenhotep II |
| 8. Tahutmes IV |
| 9. Amenhotep II |
| 10. Amenhotep IV |
| 11. Ai |
| 12. Tutankhamen |

13. Rasaakakhepru

Haremheb (Armais)

XIX-a dynastie, thebană 174 ani.

1. Ramessu I

2. Seti I

3. Ramessu II (Sesostris, 67 ani)

4. Menephtah I

5. Amenmeses

6. Menephtah II

7. Seti II

(Arisu)

XX-a dynastie thebană 178 ani.

1. Nekht-Seti

2. Ramessu III (1311)

3. Ramessu IV

4. Ramessu V

5. Ramessu VI (1240)

6. Ramessu VII

7. Ramessu VIII

8. Meiamun Meritun

9. Ramessu IX

10. Ramessu X

11. Ramessu XI (1150)

12. Ramessu XII

13. Ramessu XIII

14. (Her-hor)

15. Ramessu XIV

16. Ramessu XV

17. Ramessu XVI

(Piankhi)

XXI-a dynastie din Tanis, 130 ani

1. Si-men-tu Smendes

2. Psiunkha Psusennes I

3. Nephelcheres

4. Amenemkam Amenophthis

5. Osochor

6. Psinaches

7. Psiunkha II Psusennes II

*XXII-a dynastie, din Bubastis,
170 ani.*

1. Sheshonq 933 s u 927 Sesonchis

2. Osorkon I 900 Osorthon

3. Takelot I

4. Osorkon II

5. Sheshonq II

6. Takelot II

7. Sheshonq III

8. Pimai

9. Sheshonq IV.

XXIII-a dynastie, din Tanis 89 ani

1. Petsebast (Petubasti)

2. Osorkon III (Osorcho)

3. Psemut (Psammus)

4. (Zet)

XXIV-a dynastie, Saită, contemporană cu cea precediută și cea următore.

1. Tawnekht (Tnephachthos)

2. Bokenraw (Bocchoris)

(6 ani)

3. Stephinates 714

4. (Nechepsos) 681

5. Neko I (Nehaa) 674

*XXV-a dynastie, ethiopiană, 50
de ani.*

1. Piankhi

2. Kashta

3. Shabak 721

4. Shabatok

5. Tahraqa 716--666

6. Urd-Amen 666
7. Nuat-mei-amun.

XXVI-a dinastie, Saită.

1. Psametik I 664
2. Neko II 611
3. Psametik II (Psammis) 595
4. Uhabra (Apries) 589.

1. Ahmes II (Amasis) 569
2. Psametik III (Psamenit) (527-523)

Cucerirea persă 523 (XXVII-a dinastie.)

486 Răscola lui Khabbas

463 Răscola lui Inaros

Soțul lui Inaros, Amyrteu, în bălțile din Delta. După densul Pausiris, și Amyrteu II care se răscolă în 404.

XXVIII-a dinastie, Saită.

Amyrteu II 404-399

XXIX-a dinastie, din Mendes.

1. Naiwaurud (Neferites) 399
2. Hakori (Achoris) 393
3. Psemut II (Psammutis) 383
4. Naiwaurud II (Neferites) 382

XXX-a dinastie, din Sebennytos.

1. Nakhthorheb (Nectanebes) 378
2. Takho (Tachos) 364
3. Nakhtnebew (Nectanebes II) 361.
 - Perșii din nouă 345
 - Alexandru 332
 - Ptolemeii Lagiđi 323-30 a. Ch.
 - Romanii 30 a Ch.

II. REGII CHALDEII

Regi locali în diferite orașe :

- In Ur : 1. Urkham Likbagas
2. Dungi
3. Ilgi

Regi-pontifi (patesi) în $\left\{ \begin{array}{l} \text{Zergilla} \\ \text{Eridu} \\ \text{Babel} \end{array} \right.$

In Karrak : Gamil-adar
(2000-1700) Libit-nana
Ismi-dagan
Gungunu.

In Larsam : $\left\{ \begin{array}{l} \text{Sin-Idinnuv} \\ \text{Nur-Bin} \\ \text{Kudur-mabug} \\ \text{Erim-agu} \end{array} \right.$
(sakkanakka)

2295 *cucerirea elamită*

In Agane : Tas-si-gu-ru
Agu-kak-rimi

Saryukin
Naram-Sin
Ellatbau

In Larsam : Rim-akhu

A doua cucerire elamită 1670
Altă dinastie elamită 1518
Al 13-lea rege : Karaindas 1450

Cucerirea assyriană 1273

Regii Babiloniei :

1. Bin-bal-idin
(Rumănu-bal-idin 1260 (?))
2. Zimana-zakir-idin 1190 (?)
3. Nabu--kudur-ussur I 1150 (?)
4. Marduk-idin-akhe 1110
5. Nabu-zapik-iskun 1097

Dynastie nouă :

Marduk-sapik-zîrrat	
Marduk (?) - Sadumi	1080
3 regi care domnesc primul 17 ani, al doilea 3 luni, al treilea 6 ani.	
3 regi care domnesc 20 de ani în partea maritimă, între cari Ne- bucadnezar II.	
1 rege elamit 6 ani	
Ramân-ball-idin	
Nabu-zikur-iskun	1000 (?)
Marduk-bal-iddin II	
1. Nabu-bal-iddin	880
(Marduk-bel-usate	853)
2. Marduk-ina-dinsu	
(Marduk-rakir-iskun)	852
Marduk-balat-ibir	
(Marduk-su-ikbi)	} 819
rege local.	

Cucerirea assyriană 813

1. Nabu-natsir	
(Nabonassar)	747-733
2. Nahid (Nadin)	733-731
(731 : regi locali : Dugab, Balazu, Nadin, Marduk-bal-idinna)	
3. Ukinzir și Pul	} 731-726
(Hinziros și Porus)	
4. Illu-illu (Iluleu)	726-721

5. Marduk-bal-idinna	} 721-709
(Merodach-Baladan, Mardokempad)	
<i>Assyrianiî cu Sargon</i>	709
6. Bel-ipus (Belibu)	702
(Bel-ipnu)	
Suzub	700
7. Assur-nadi n-sum	} 699
(Assaradinu)	
<i>Provincie assyriană</i>	695
8. Riû-bel	693
9 Musisi-Marduk	692
<i>Assyrianiî</i>	688
(680, regi locali : Nabu-zirnab-azi sëu Nabu-napisti-isir în Beth Yakin, și Nabu-nahid sëu Nahid- Marduk.)	
10. Samul-masad-yukin	} 667
saosduchin, (Samulsamugin)	
<i>Assyrianiî</i>	647
(Nabu-bel-sume	647)
1. Nabu-bal-usur	} 625
(Nabopolosar)	
2. Nabu-kudur-ussur II	604
3. Avil-Marduk (Evilmerodach)	561
4. Nirgal-sar-ussur (Nereglissor)	559
5. Bel-labar-iskun (Lâborosoarchod)	566
6. Nabu-nahid	555
Persii	533

III. REGII ASSYRIEI.

Pati (Regi-pontifi)		Sari (regi)	
Ismi-dayan către	1850	I-a dynastie :	
Samsi-Bin	1820-1800	Assur-narara și	} 1500
Samas-Ramân I		Nabu-dagan	
Samas-Ramâni II	1780	Assur-bel-nisisu	1400
Bilu-kap-kape	1700	Bussur-Assur	1390
Te ba		Assurubalat	1370
		Bel-nirari	1350
Iri-Amtuk	1520	Pudiel	1030

Ramanu-nirari	}	1310
(Bin-nirari I)		
(Salmanasar I)		1290
Tukulti-ninib I	}	1271
(Tuklat-Adar)		
Bel-kudur-ussur		1240
Adar-habal-asar		1220
(Ninib bal-ekur)		
Assur-adan	}	1200
(Assur-dayan)		
Mutakil-Nusku	}	1170
(Mutakil-Nabu)		
Assur-ris-ili	}	1150
(Assur ris-isi)		
Tuklat-habal-asar I		1120
Assur-bel-kala		1100
Samas-Ramâni III	}	1080-1060
(Samsi-bin II)		
Assur-rab-buru	}	1040 (?)
(Assur-rab-Amar)		

După Maspero :

A doua dynastie :

Bel-kat-irassu	1020
Salmanasar II	1010
Irib-bin	990
Assur-idin-akhe	950
Assur-dan-II I	930
Bin-nirari II	}
(Bin-likhus II)	

După Hommel :

Tot prima dynastie :

Assur-Mimâti către	1000
Assur-dân II	930-913
Ramân-Nirari II	913-890
(sub care, după uniî, începutul Ca-	
nonului Eponymilor, care, după	
Hommel, existau chiar la 1300	
sub Ramanu-nirari I).	
Tuklat-Nineb II	889
(Tuklat-Adar)	
Assur-nazir-habal	884
Salmanasar III	860-822
(Assur-danin-habal	829-822)
Samas-Ramân IV	}
(Samsi-Bin III)	
Ramân-nirari III	812
Salmanasar IV	784
Assur-dan-il II	773
Assur-nirari	755
Tuklat-habal-asar II	745
Salmanasar V	728

Ultima dynastie :

1. Shar-gina	}	722
(Saryukin, Sargon)		
Sin-akhe-irib		705
Assur-akhe-idin		681
Assur-ban-habal		669
Assur-edil-ilani		647
Assur-ibil-ili		
Bil-sum-iskun	}	625-600
Assur-akhe-iddin II		

IV. REGII DIN URARTI.

Arame	841
Saduri	832
.	
Lutibri	
Belliduris I	
Isbuinis	
Sarda	742

Minuas I	
Ursa	719
(regi locali în alte state)	
Argistis	700
.	
Saduri	651

V. REGII ARAMUL UI.

Kusshan-Risshathaim	Ben-hadar I
.....	Ben-hadar II
Rebob	Khazael 823
Hadarezer	Ben-hadar III
Cucerirea israelită	Mariah
Rezon
Hezion	Ben-hadar IV
Tabrimmon	Retzin, pêne în 732

VI REGII SU SIANEI.

Kudur-nakhunta 2295	Kudur-nakhunta II 693
Kudur-Lagamer	Umman-minanu 687
Kudur-mabug	Khumbanigas II 680
Khammurayas	Ummanaldas I 675
.....	Urtaki 670
Kara-indas	Teumman 659
Burnaburiyas 1370	Tammaritu I
Karardas	Ummanaldas II } 657-650
Nazibugas	Ummanigas }
Kurigalzu	Tammaritu II }
.....	Indabigas }
Khumbanigas	Ummanaldas III } 650-647
Sutruk-nakhunta 706	Tammaritu III }

VII. REGII ISRAELIȚILOR.

Moses prophetul 1300	Jephtah
Iosue, conducătorul popului.	Abesan } în Perea
Judecătorii său Suffeți :	Elon }
Othoniel	Abdon }
Ehud	Heli, mare preot și suffet 1080-1040
Samgar } în Sud	Samuel
Barak în nord	Joel { fiul lui Samuel } 1040-1010
Gedeon său Jerobaal în centru	Abijah { fiul lui Samuel }
Abimelek, fiul său, rege în Sichem	Saul 1010-1000
Tola	Regii : Ishobeth său Ishbaal, fiul lui Saul
Jair } în Nord	David 1000-960
	Salomon 960-931

Regatul din Inda.

Rehabeam	931
Abiam	915
Asa	911
Josaphat	871
Jehoram	849
Ochozias	843
Athalia	839
Jehoas	836
Amasias	799
Ozias	773
Joathan	749
Achaz	734
Hizkiah	728
Manaseh	696
Amon	642
Josias	640
Joachaz	609
Joiakim	609
Joachin	598
Sedecias	597-587

Regatul din Israel.

1-a dyn. Jeroboam	931
Nadab	911
2-a dyn. Baasa	909
Ela	886
(Zamri)	885
(Thibni)	885
2-a dyn. Omri	881
Achab	874
Ochozias	854
Jehoram	853
4-a dyn. Jehu	842
Joachaz	814
Jehoas	800
Jeroboam II	785
Interregniu	758
Zacharia	750
Sallum	748
Menakhem	748
Phaceias	737
Phaceu	735
Oseu	730-721

VIII. REGII LYDIEI.

1-a dynastie : Atyađi	Gyges 701
2-a dynastie : Heracliđi	Ardys 650
începe cu Agrun în 1209	Sadyate 637
se termină cu Candaul în 701	Alyatte 625
3 a dynastie : Mermnađi	Cresus 568-554

IX. REGII TYRULUI.

întâiu două suffeți	Ithobaal
.	Baalézar II
Abibaal, rege	Mathan
Hiram I	Piimeliun
Baalézar
Abdastoreth	Bodastoreth I
.	Bodastoreth II
Pheli

Hiram II		Suffeți	
Muthon		Ecnibaal	563
Eluli		Caleb	562
Ithobaal II 700		Habbar, rege	562
(Abdimilkut la Sidon)		Muthon și	} suffeți
Baal		Gerasthoreth	
.		Baalator, rege	
Ithobaal III 587-574		Meherbaal	555
Baal II 574-563		Hiram III	551
Esmunazar I	} la Sidon	Muthon	531
Tabnith		
Esmunazar II		(Abdolonym la Sidon pus de Alexandru)	

X. REGII PERȘILOR.

.	Artaxerxes	465
Achemenes	Xerxes II	425
Teispa	Sogdian	425
Cambyse	Darius II	425
Cyrus 559	Artaxerxes II	405
Cambyse 529	Artaxerxes III	362
(Gaumata 521)	Arses	340
Darius I 521	Darius III	337
Xerxes 485	Cucerirea grăcă	330

X. EGIPTUL PÂNĂ LA HYCSOSI.

Egyptienii, proto-cușiți împărțiți în patru triburi	}	Lodui séu Rotui
		No-Phtah (Naphthuim)
		Pa-to-res (Pathrusim)
		Annui.

Se despart de frații lor încă barbari; vin prin Asia, nu din Ethiopia, și lasă o parte din Annui în peninsula Sinai.

Impărțirea Egyptului în *nome*, la început state independente.

Primul period, sub preoți. trei, patru mii de ani. Se creasă țera.

Guvernul. Fie-care nom (compus de orașul capitală, de pământuri mănóse, de pământuri baltóse, și de canale) este sub un guvernor ereditar (hiq) séu numit de rege. Imposit proporțional în natură. Recensări, cadastru Conscripție militară. dale de lucru pentru lucrări publice. Regele e privit ca deú, ca domn al dreptății, ca imagina lui Râ, ca fiul sórelui (Sesra), ca fiul lui Phra (Pharaon), și-și adresésă sie însu-și rugăciuni. Pórtă *pscientul* pe cap. — În fie-care nom, un mare preot, 36 séu 44 nome (22 în Delta, 22 în restul țerii). — Poporul împărțit în 7 séu 5 clase. — Preoții, scutiți de imposit, posedă pământul, și-l arendéză la popor. Hrană dîlnică dată preoților. — Armața (400000 de ómeni) se împarte în Calasiriană și Hermotybiană, posedă a 3-a parte a pământului prin porții de 12 *aruri* nesupuse impositului. Garda anuală a regelui de 2000 de ómeni. Numerósa administrațiune : scribii formésă o clasă. Puterea etichetei. Puterea

legilimității, care face pe regi să ea pe surorile lor de neveste, spre a nu fi prea multe familii de sânge regal, și pe orî-ce dinastie nouă să se însoțescă cu prințese din dynastia cădută. Guvernul egyptiac este typul guvernului absolut. — Preoții sunt judecători; afacerile sunt tratate prin scris. Morte pentru sperjur, pentru cel care nu ajută pe un om în pericol. Se cerea fie-căruia să aibă un mijloc onest de a trăi. — Uciderea chiar a sclavului pedepsită cu mórtea; datoria de a da ajutor. Nota de infamie pentru soldați. Pedepse crunte, trunchiări de membre. Femeile sunt libere. Interesul nu póte covêrși capitalul; nu este coastrângere corporală.

I-a dynastie : Inainte de anul 5000, Menes inlocuște theocrația prin guvernul civil, fundesă Mannower (Memphis), Hakaptah (de unde vorba Egypt), orașul lui Phtah. Opera de unificare a Egyptului. Influența Egyptului de jos.

II-a dynastie : continue opera celei prime.

III-a dynastie : Necherophes luptă cu popórele din Libya.

IV-a dynastie, prima memphită, fundată de Snewru care supune pe Anui din Sinai. Primele inscripțiuni. Regii fundatori de pyramiđi : Khuwu, Khawra și Menkera.

V-a dynastie. Se finește în turburări.

VI-a dynastie. Ati e ucis de garda sea, dar fiul său Papi I intrunește tot Egyptul. Ministrul său, Unas, cucește parte din Ethiopia. Domnia seculară a lui Papi II, fiul lui Papi I și fratele lui Merenra. Apoi turburări ; Merenra II asasinat e rês bunat de sora și nevasta sea Nitaqrit.

Periodă de obscuritate pênă la dynastia a XI-a, — 500 de ani. Period de turburări; după Nitaqrit domnesc Nowverka 2 ani, Nowrus 4, Ab 2, un al 4-lea rege un an. Desmembrarea Egyptului, póte chiar cucerire străină. Achthoes, fundatorul dyn. a IX-a, pune capitala în He-

racleopolis. Răscola capilor din Theba sub ultimii regi ai dyn. a X-a.

Dyn. a XI-a. Se trăgea din Papi I; Entew, simplu *erpa* (nobil); fiul sên Mentu-hotep I rege local (hor). Al 3-lea descendinte al acestuia, Entew IV, se răscolă. Mentu-hotep IV intrunește tot Egiptul; repede cădere; 16 regi în 50 de ani.

Dyn. XII. Amenemhat I și competitorii săi; năvălitori și respinși; systemul de a associa pe fiul la putere. Cucerirea Ethiopiei terminată de Usortosen III pênă la Semneh (2-a cataractă). Amenemhat III regulésă cursul Nilului prin lacul Moeris și canalul lui Iosif. Lope-ro-hunt (Labyrinthul). Feodalitate puternică prin întrunirea nomelor în aceleași mâni. 13 ani după mórtea lui Amenemhat III se termină dynastia.

Dynastia XIII-a. Fundată de Sevek-hotep I, se continuă prin femei; fiica lui Sevek-hotep I are dintr'un preot pe Sevek-hotep II. Frecvența numirilor de Sevek-hotep și de Nower-hotep. Decadența în arte. Istoria dyn. XIV-a e necunoscută.

XI ASIA PÊNĂ LA HYCSOSI.

Neamurile Turco-finese stăpênesc Asia dintre mare și Indus 1500 de ani.

Rămășițele lor: în Pont, Moschianii și Tibarenianii care se întindeau altă dată pênă în Armenia; Chalybii metallurgiști; în Chaldea, vechiul popor al Sumirilor (scrisura cuneiformă);

în Kurdistanul actual, Carducii séu Chardei (Kurđii), care au dat pe Chaldeani;

în Media și Susiana fondul populațiunei.

Cușiții séu Semiții primitivi (Kapiçi séu Kefa), neam brun, format în platoul de Palmir; parte trece în India, parte de-alungul mării pênă în Arabia și Africa, în Gedrosia (cf.

Kadru al Indiilor). în Susiana (Kissianii) unde elementul învingător se perde în cel învins, în Chaldea unde dă naștere vechiului popor Accad; ramura chananeană în insulele golfului persic. *Ramura arameană* în Syria, (între Oronte și Eufrate Rotennui), în Cappodocia (Leuco-Syrianii, Solyonii), în Palestina (Rephaim). Cușiții din Asia mică: Carianii. — Assyrianii. — Tharechiții, (Israelii, Moabiții, Ammoniții).

Triburile Rephaimilor: Emim, Zomzommim, Zuzim, Enacim, Avvim Keniții, Keniziții, Kadmoniții, Efilim, Anakim, Horim.

Sunt *Sati*, *Șașui* din timpul dinastiei a XII-a.

Rassa amara: 1. Amaleciții, 2. Arccamii, Edomiții sau Nabatheanii; 10 sau 11 triburi, fie-care sub un *alluf* de asupra căror regele suprem, electiv apoi ereditar. 3. Caturai care înlocuiesc pe Kușiții în Hedjaz; goniți de Djorhomii Jectaniți, fundează națiunea Madianiților.

Arabia: 3 straturi: 1. Cușiții sau Ariba
2. Jectaniții sau Muteariba
3. Ismaeliții sau Mostariba

Imperiul cușit (adit) din Yemen, dărâmat de Jectaniții barbari, se aridică din ruinele sale. I urmărește un al 3-lea imperiu, jectanid, feodal, care de la 525 după Ch. este disputat între Abyssiniani și Perșii Sasanidi.

În Hedjaz: Djorhomii Jectaniți; după dinșii Khozaai (Jectaniți, din Yemen), și apoi Coreșiții, Ismaeliți (secolul al V-lea).

Alte state arabe: pe timpul Sargoniților, statul Duma sub femei. Pe timpul Sasanidilor, statele rivale din Hira și Ghassan.

La o epocă necertă, Chaldeanii supun Babylonia, în care devin casta religioasă.

Antica rivalitate a Sumirilor și a Accadilor. Limba Sumirilor devine limba sacră. Civilizațiune sumiriană. Likbagas, Urbagas, Uruk, Urkham, Urzikum, Likzikum, diferite nu-

miri al unui rege al Sumirilor și Aceașilor, din Ur. Apoi fiul său Dungi și Ilgi. — Fie-care oraș are regi săi locali.

Regi pontifi, *pati* în Zengilla (Gy-de-â), Eridu, Batel, *sak-kanakka* în Larsam.

Supremația o are întâi Ur, apoi Karrak (2000-1700) sub Gamil-adar, Libit-nana seu Libit-issar; fiul său, Ismidagan, domnește și în Uru (1850); fiul său Gungunu. Supremația trece la Larsam sub Sin-idinnuv, Nur-bin, etc. Kudur-mabug domnește numai în Larsam; fiul său Erimagu (Ariokh) ia Ur, apoi Ellassar. 1700 Karrak cade. Larsam este capitală, și luată în 1670 de Chamuragas.

Accașii ne dau, înainte de Saryukin, pe Tas-si-gu-ru-bur și pe fiul său Agu-kak-rimi, care domnesc peste Cosseani, Accad și Babylona.

Centrul civilizațiunii este statul feudal al Susianei.

Popórele Elamului	}	Susianii	} Turci
		Apharseanii	
		Cosseanii	} Kușiții
		Elamiții	
		Uxianii — Aryani.	

Presiunea regilor elamiți determină (2400-2500) emigrarea Chananeanilor (Phun, Pun, Poeni, Phoinikes), din insulele golfului persic, în țera Refaimilor, lăsând pe calea lor pe Themudiți.

Triburile Chananeane: Sidoniani, Jebuseanii, Amorrheanii, Gergeseanii, Heveanii, Arceanii, Sineanii, Aradianii, Semareanii, Hamatheanii, Hetheanii.

Invasiunea popórelor nordice sub Indathyses determină eșirea din Babylonia a Therachiților, care vorbesc limba chananeană, și se stabilesc cu Abraham în Chanaan.

2295 (dată fixă) Kudur nacunta, regele Elamului, cucerește Babylonia. Fiul său, Kudur-lagamer (Codar-el-Ahmar, Chodorlahomor) distruge pe Themudiți. Invadă Chanaan cu vasalii săi Amrafel din Sennaar, Arioch din Ellassar, Tar-

gal, regele națiunilor (?) — Post-garda sea (?) învinsă în valea Siddim de Abraham unit cu regele din Mambre și cu Melchisedec, regele din Salem (1900 séu 1700); el respinge o confederație de prinți elamiți.—Kudur-mabug, al 3-lea rege.

Rescóla regelui din Agane, Saryukin (Sargina), rege cuceritor (54 ani, bibliothecă în Uruk), supune tótă Babylonia, Elam, Syria, Mesopotamia.

Fiul sêu Naram-sin (Naram-akhie) apoi regina Ellatbau Ellat-gula); luptele ei cu Rim-akhu din Larsam; ambii cad sub Khammuragas (1670), regele din Elam. De aci înainte Babylonia e disputată între Susiani, Egypteni (?) și Assyriani, care, împinși de Elamiți, emigră din Babylonia în țera Gumiilor; sunt guvernați ântâiu de pati.

Orașe puternice în Syria și Assyria.

Hycosii : Împinși de Elamiți, Hetheanii, conduși de Shalit, se aruncă în Egypt, unde răsboie civile slăbesc dynastia a XIV-a. Theba rămâne unei dynastii egyptiace. Orașul Huar (Avaris) apără pe Hetheani de Asiatici (garnisonă de 240,000 soldați). — Asses distruge dyn. thebană. Hetheanii sunt câștigați la civilizațiunea Egyptului. Deul lor Suthek identificat cu Set. Capitala : Tanis. Împinși de fomete, Ebrei se stabilesc în Egypt sub regele Aphobis (I-a dyn.) După a II-a dyn. de păstorî, când Apapi fundésă a III-a, Rasqenen revoltă Theba. Secolî de răsboi; Rasqenen III, Kames, nu pot lua Avaris. Ahmes, deși din familia acésta, merită a fi considerat ca fundatorul unei dyn. nouă, luând Avaris în anul al V-lea al sêu. și invadând Asia în anu următor (victorie la Sharuhen).

XII. EGYPTUL ȘI ASIA SUB DYNASTIA A XVIII-a,

Ahmes reduce pe principî la starea de guvernori ereditari, lăsându-le titlul de rege (suten) recucerește

- Ethiopia, reîncepe lucrările la care sunt astrânși negrii și Semiții, pe care i menține cetatea Tsal.
- Amenhotep I supune pe Amaleciții din Sinai, fundează Napata. Siguranța Egiptului cere ca el să supună Chanaan și valea Euphratului. Amenhotep I începe crearea unui imperiu feudal în Asia.
- Thotmes I Cucerirea Syriei (Akharru, occidentul, în limba asyriacă, Khar, Ashar, în limba egiptiacă, Shar). Chananeanii, întâiu sub supremația Gibliților, apoi sub a Sidonului. 21 ani de domnire : supunerea Syrianilor, Rotennuilor, Chananeanilor, a Asiei mici pînă la Saron. Caii și carele de război introduse în Egipt.
- Thotmes II Moștenitorul tronului guvernator al Ethiopiei (principe de Kuș).
- Hatasu Supunerea Yemenului (Punt), antrepositul comerțului cu India).
- Thotmes III începe a governa în anul 21, la mórtea surorii sêle. Răscóla Rotennuilor și a Syrianilor învinși la Mageddo. În anul 29, nouă răscóla : luarea Aradului, și în anul 30 a Kadeșului. Anul 33 : Arameanii de dincolo de Eufurat și Assyriani se supun. Răscóle continuî. Anul 44 : Kadeș din nou luat. Domnire de 55 ani. După unii Babylonia supusă la tribut de la 1559 la 1314. Se pare că dyn. XVIII-a e mai vechie cu două, trei secolî de cît secolul al XVI-lea.— Chananeanii maritimî nu iaú parte la răscóle, devin marinarii Egiptului, i supun malurile Greciei (Cecrops în Athena, Cadmos în Theba, Inaros, Danaos în Argos), și Italiei. Colonie egiptiacă în Colchida, de unde Phenicianii trag cositorul pentru bronz de când Assyria le este închisă.

- Amenhotep II - Răscola Assyrianilor. — Thotmes IV : 9 ani - Amenhotep III : dese răsböe în Asia.
- Amenhotep IV — Fiul Semitei Taia, făcut eunuch de către negrii, vrea să conserve numai deitările solare și să pue în capul pantheonului pe deul solar Aten (Adonis, Adonai).
- Ai încetază persecuțiunile. — Răsböele civile distrug puterea Egiptului.
- Haremheb readuce pacea, supune Yemenul și Ethiopia, nu ênsă Syria.

XIII. EGYPTUL ȘI ASIA SUB DYN. A XIX.

- Rhamses I.* — Descendinte al lui Thotmes și al regilor păstori; Hetheanii au înlocuit pe Rotennui; Sapalel, regele lor, tratésă cu Rhamses. — 7 ani.
- Seti I* — Fiul sêu, ia de nevéstă pe Taia, nepöta lui Amenhotep III, guvernă în numele fiului sêu; Seti (Sethos), după 50 ani de întrerupere, supune Syria din nord, Phenicia, încheie tratat cu Motur, regele Khetailor. Garnizöne în Pentapola; Puntul recucerit. Canalul de la Nil la Marea Roșie. — Se retrage de la guvern.
- Rhamses II*—In Africa : 1 negrii, 2 Cușiții, (Berberii, Kabylii, Tibbui Tuareggii) 3 Aryanii din Europa (Lebui, Mașkuășkii; Takkaroi). — Aryanii din Africa cu cei din Europa, cu Shardanii și Turșai (Tyrrhenianii, Tyrsenii, Tuscii, Etruscii) din Asia mică, invadă Delta occidental. Rhamses formésă din ei garda sea.—Rhamses Meiamun este Sesostris (Ses-tu-ra); expedițiuni în Africa. In anul V-lea, Hetheanii și Syrianii, ajutați de Mysiani, Lycianii, Dardanianii, Trojanii, sunt învinși la Kadeș, bătălie cântată de Pen-taur. Răscola inutilă a Chanaanului. Khetasar, fratele și urmașul lui

Motur, încheie tratat în anul 21 al lui Rhamses. Domnire de 67 de ani. Pace adêncă. Palaturi, templuri, obeliscuri (Theba, Carnac, Luqsor, Ramesseum, Ibsambul). Tanis reînființată. Israelii zidesc orașul Rhamses și altele.

Dar robii babyloniani și trojanii se răscolă și trăesc liberi în Truwu și Babylona din Egypt. De la anul XXX la anul LV, al patrulea fiu, Khamuas, guvernă, apoi al 13-lea fiu, Merenphtah.

Phenicianii — devin în curênd navigatorii Mediteranei și dezvoltă civilizațiunea în Europa.

Colonii : în Cypru Amathonta, Kition, Golgos, Byblos, Curion, etc.; regate supuse întâi regelui din Byblos, apoi Sidonului; — pe calea dintre Egypt și Assyria, canton la Lais, la Hamath, la Thapsak, la Nisibis; — porturi întărite la Dor, Joppe, Ascalon, la muntele Casios; — case de comerț la Tanis, Bubasta, Mendes, Ankhtau; partea pheniciană a orașului Memphis.

Popórele din Asia mică : 1 Turco-Finesii (Chalybii, Saspirii, Tublai, Muskai). 2 Cușitii primitivi (Carianii), 3 Arameanii (Leuco-Syrianii, Cillicianii, Pamphylianii, Solymii, Erembii), 4 Thracii (Mysianii, Phrygianii, Bithynianii; Phrygianii sunt Brigii; când Mysianii trec în Moesia, Thynii, Bithynii, Paphlagonianii, Bebrycii trec în Asia). 5 Din Mysianii ese poporul Meonian (Teucrianii, Kebrenii, Dardanii Trojanii, Lydianii, Thyrsenii, Torrhebiei, Shardanii). 6 Lycianii, din poporul Lekai, Lelegi, Laconi.

Centrul de civilizare e Troia, care nu datorește nimic Egyptului nici Assyriei. Apoi civilizațiunea phrygiană sub dynastia lui Midas; apoi civilizațiunea lydiană.

Colonii pheniciene în Asia mică : numeroase în Cilicia, una singură în Lycia, Astyra. Cucerirea Rhodului asupra Carianilor, care se unesc cu Phenicianii în întreprinderile lor; ocuparea Sporadelor și Cyladelor (Delos, Rhenea, Paros, Oliaros, Melos; purpura de la Nisyra, Gyaros; manufacture de stofe la Cos, Amorgos, Melos). Se cercetă minele din muntele Pangeu; încercări în Samothracia, Lemnos, Thasos. — Lampsaca, Abydos, Pronectos în strâmtorile; Heraclea, Sinopa în Pont; Tyr la gurile Nistrului (Cetatea albă). Ocuparea Cretei, Cytherei (murex brandaris care dă purpură), dezvoltarea Greciei sub influența dynastiilor. Colonii în Illyria, — în Italia (Malaca, Temesa, Medama).

Migrațiunile. Lycianii, Grecii iau calea mării. Dorianii trec în Creta unde dyn. lui Minos fondă un imperiu maritim, curăță Cyladele de străini, supune Athena (legenda lui Theseu); expedițiunea lui Jassone în Colchida pentru cossitor. Cause necunoscute împing pe Tyrseni și pe Shardani a trece în Italia, prin calea mării. Aceste migrațiuni în vr'o două secoli și aduc stabilirea Aryanilor în Africa.

Merenphtah. Are 60 de ani când mure Rhamses II; ajută pe Khetai bântuiți de fomete. Tyrsenii, Shardanii, Lycianii, Shakalașii, Acheanii din Grecia se unesc cu Aryanii din Africa, Tamahui, Mashuashii, Kehakii, Lebu, sub Mermai, fiul lui Deid séu Botta, regele Lebuilor. Deși armata e moleșită, Merenphtah e învingător la Paarisheps. Cinci din opt triburi perd 15864 oameni; Egyptianii fac 9376 captivi.

Turburări puțin cunoscute. Răscola Necura-

ților, 80000, ajutați de 200000 Hetheani, sub preotul Osiris, identificat de unii cu Moise. — Incercarea de usurpațiune a primului ministru, Rhamses. Fiul lui Merenphtah, Seti, vede pe o rudă a sea, Amenimeses, usurpând tronul. Meneptah II Siphtah se căsătorește cu regina Tauseret; ministrul său Bai. Seti devine principe de Kuș, și în fine rege, 12 ani după mórtea lui Merenphtah. Turburările continuă; pöte usurpațiune a lui Aiari; Syrianul Arisu 'și supune un moment Egyptul Rěscöla funcționarilor; dynastii locale. Exodul Israelitilor; 50 de ani de lupte.

XIV. EGYPTUL ȘI ASIA SUB DYNASTIA A XX-a

Necht-Set descendinte al lui Ramses II, restabilește pacea și asociază pe fiul său la tron.

Rhamses III (1311—1278). 1311 e dată certă. 1306 : Deid, Mashaken, Tamar, Tsautmar, capii popórelor Tahennui, Tamahui, Kehaki, Lebui, Takkaroi, ocupă tot Delta occidental unde sunt Wenklucii și Matsiaccii. Rhamses i bate, precum a bătut pe nomadși. Teucrianii succedând Dardanianilor în supremația populațiilor trojane, se unesc cu Tyrsenianii, cu Shakalashii, cu Argianii, la care s'a fundat de curênd dyn. lui Danaos, cu Philistii din Creta, cu Lycianii, și vor a se coborî în Syria și a se uni cu Khetai. Rhamses bate pe Khetai. În 1303, întâlnește pe Barbari între Rafia și Pelusa, împreună cu regii din Karkemiș, Kati, Arad, Kadeș. Rhamses stabilește pe Philistinii în Pentapola, recucerește Syria. — 1300, Kapur și fiul său Mashashar cu Mashuashii, Sa-

batai, Kaigashii, Thyrsenii, Lycianii, invadă Delta. Rhamses stabilește pe Mashuashî în Delta și în garda sea. Rhamses supune Arabia.—Conspirațiunea fratelui regelui, Pentaurt.—Caricature, pamphlete.—Corupțiunea poporului; funcționarismul aduce disprețul carierei ostășești.

Rhamsiđii : Rhamses IV, fiul lui Rhamses III 4 ani. În 1274 Rhamses V, rudă depărtată. Pe urmă fii lui Rhamses III, Rhamses VI în 1240. Rhamses VII, Rhamses VIII, Meiamun meritun. Dynastia se continuă prin Rhamses IX, al X, al XI-lea (1150). Pace adâncă. Rhamses XII. Rhamses XIII. Marii preoți ai lui Ammon din Theba devin generalissimi, capii magistraturei, intendenți ai lucrărilor, guvernatori ai țării de sus și de jos, principii de Kuș. Her-hor usurpă puterea regală, primeste tributul Khetailor. Rhamses XIV reduce pe fiul lui Her-hor, Pinotsem, la demnitatea de mare preot. După Rhamses XV și al XVI-lea Piankhi, fiul lui Pinotsem, usurpă iar puterea regală. Si mentu protestă în Tanis cu militarii, gonește în sud pe preoți, care deslipesc Ethiopia de Egypt, și-și pun capitala în Napata.

XV. EGYPTUL ȘI ASIA DE LA HER-HOR LA MÓRTEA LUI SALOMON

I-a dynastie a syriană. Assyrianii erau încă guvernați de pati în 1520.

1850-1820 Ismi-Dagan (Dagon împăcat) identic pôte (?) cu cel din Karak.

1820-1800 Samas-Ramân I, fiul său.

1780 Samas-Ramân II, al doilea urmaș.

— Assur capitală; Niniva menționată.

- 1700 Bilu-kap-kape (Bel-kat-irassu, pus rău în 1020).
- 1500 La această dată, înlocuirea regilor-pontifi, pati, prin regi civili, sari, era făcută. Autorii revoluțiunei sunt pôte Assur-narara și Nabu-dagan, care domnesc împreună în 1500. Primul secol al Sarilor este necunoscut. În 1370, domnirea Elamiților se continua în Babylonia. De la 1670 Chamuragas fundésă o singură monarhie babyloniană cu cap. Babylonia. Kussiții domnesc în Babel (12 regi pêne la Karaindas). 1518-1273 nouă dynastie cussită (Berosiu) — 1450 Karaindas (inscripțiuni cuneiforme).
- 1370 Assurabalat, regele Assyriei, vede pe nepotul său Kara-chardas (Karardas), regele Babylonii, perind în răscóla Kissilor, și e silit să intervie, el său urmașul său, pentru a restabili pe cel-alt nepot (?) Kurigalzu, gonit de usurpatorul Nazibugas.
- 1300 primul eponym (limu).
Salmanasar I fundésă Kalah și o face capitală.
- 1273 Finitul dynastiei cossiteane său elamite. Tuklat-Ninib, regele Assyriei, supune Chaldea. Incepe duelul de multe ori secular între Assyria și Chaldea.
- 1250 Bin-bal-idin (Rumânu-bal-idin) răscólă Chaldea, bate și ucide pe fiul lui Tuklat-Adar, Belkudur-ussur (Belkadnezar). Adar-habal-asar organizéză armata. Bin-bal-idin bătut la El Assur.
- 1190 Assur-dayan, fiul învingătorului, scutură vasalitatea Egyptului (?). Victoriile séle asupra lui Zamana-zikir-idin din Chaldea. Succesorii continuă lupta. Nabu-kudur-ussur I e de douë ori gonit din Assyria. Nairii, care o despart de Hetheni, devin vassali

1120

Tuklat-habal-asar I (Tukluti-bal-esarra) supune pe Moskianii răsculați de vr'o șai-șeci de ani ; Carducii sunt supuși, ca și Nairii și Syriani. Slăbiciunea Egyptului permite Asiaticilor de a lupta pentru supremație. Tsukhii, la sudul Nairilor, Khetai slăbiți plătesc tribut. Regele Assyriei în Arad se plimbă pe mare și primește darurile Egyptului. Dar Marduk-idin-akhe (Marduk-nadin-ahi) (10 ani de domnire) ia Hekali în 1100.

Assur-bel-kala, fiul precedentului, silește la pace pe Nabu-zapik-iskun. Domnirea pacinică a lui Samsi-bin II, fratele său, al căruvi fiu, Assur-rab-amar, bătut la Karkemiș de Hetheani vede răscola generală; regele din Aram ia cetățile Pethor și Mutkinu; se perde teritoriul dintre Euphrat și Nairii. Se credea că a fost dat jos de Bel-kat-irassu (Belitaras) 1020. Acest fapt e greșit. Dynastia se continuă, nu se schimbă.

Israeliti

— Moses i-a condus în Sinai, ca să nu fie pe calea lui Rhamses III ; es din peninsulă, când acesta vrea să-și restabiléscă autoritatea în Sinai. Politica Egyptului permite cucerirea Chanaanului de Israeliți.

Triburile israelite : Iuda, Simeon, Beniamin, Ruben, Gad, Issachar, Nephtali, Zebulon, Dan, Asher, Efraim, Manasse împărțit în două jumătăți. — Tribul Levi dă pe preoți. — Tribul se împarte în *neamuri*, némul în case. Bătrânii, capii caselor și ai némurilor, formésă consiliul suveran al tribului. Comunitatea originei și a credinței este singura legătură între triburi.

Cucerirea : Moses trece în țera Moabiților, bate pe Sihon Amorrheanul, pe Og, regele din Bashan, cucerește tótă țera Gilead, unde se sta-

bilesc Rūben, Gad, jumătate din Manasse, și câte-va familii din Iuda. — Iosue său Iesu fiul lui Nun, trece Iordanul, ia Jericho, etc., Sichem care devinereședința sa, ucide la Gibeon pe Adonisedek, regele din Jebus, capul alianței Chananeanilor din sud, bate la apele Merom, pe Jabin din Hazor, capul unei a doua confederații, la Raphidim pe Amaleciții, dar nu se atinge de fortărețele egiptiace. Philistinii, Phenicianii, Bethsean, Taanak, Mageddo, Jebus, Gibeon, Lais rămân libere. Impărțirea țării. Arca de alianță întâi la Guilgal, apoi la Shilo. — Chananeanii învinși sunt transportați în Libya, unde dau naștere la Libyphenicianii (Leptis, AEa, Sabrata, Thapsus).

Phenicia : Desastrul Chananeanilor slăbește Phenicia. Dinastia națională gonește pe cea pheniciană din Theba (răsboiul celor șapte în contra Thebei și răsboiul epigonilor). Philistinii devin inamicii maritimi ai Phenicianilor. — 1209 Sidon e luat de flota philistină din Ascalon. — Tyr ia supremația, regele său este «rege al Sidonianilor». — Triburile israelite din nord, admise pe teritoriul phenician, se rescâlă. — Legătura federativă e mai strânsă. 1158 Utica e fondată; apoi Cambe; — în Spania, Gades, etc. Malta, Gaulos sunt ocupate. Cossitorul e tras din Betica și din insulele Cassitoride.

Guvernul întâi a două sufteți; Abibal devine rege. Hiram I amicul lui David, bate pe resculații din Citium (Cipru), înfrumșetă Tyru. În anul al V-lea al său, Grecii ia Troja. — În anul morții lui Salomon, nepotul lui Hiram I A bdastoreth, este asasinat.

Suffeții din Israel : Josue n'are succesor. — Cuceririle sunt continuate. Jebuseanii sunt învinși la Bezek de Iuda și Simeon. Dan surprinde Lais. Asher, Zebulon, Naphtali admiși pe teritoriul Sidonienilor, devin sclavi. Amestecul cu vecinii slăbește unitatea religioasă; războaie civile. Suffeții (judecători locali. Marii preoți : Aron, fratele lui Moise Eleazar, fiul său, Josue, Phinehas, care móre 65 de ani după Exod. Al 3-lea succesor al lui Phinehas e despuiat de către Heli, de la a cărui mórte până la aparițiunea lui Samuel, nu trec decât 20 de ani. Intre Moise și Saul sunt dar două până la trei secole.

Kușan-Riszathaim prófită de slăbirea Assyriei, face unitatea Syriei, cucerește tot Israelul care e slav opt ani, și e scăpat de Othoniel. Acesta ar fi judecat 40 de ani poporul. Amaleciții au bătut pe Israeliti. Eglon, Moabitul, se unește cu dênșii, cu Madianiții, Philistinii, Ammoniții, și domină 18 ani triburile din sud. Ehud le scapă. Victoria lui Samgar asupra Philistinilor. Apoi pace de 80 de ani.

Jabin, din Hazor, suppune nordul la tribut. Împins de Deborah, Barak liberă nordul care este în pace 40 de ani.

Madianiții și Amaleciții 7 ani necăjesc centrul. Jerobaal lui Gedeon, învingător, devine suffet. Necesitatea unui guvern central împinge pe fiul lui, Abimelek, a se face rege în Sichem. Este uccis după 3 ani.

Philistinii (Plishti, Allophyli, Creti) în orașele Gaza, Asculon, Ashdod, Ekron, și Gath, ocupate altă dată de Avvimii, au adoptat limba și religiunea învinșilor (Marna, în Gaza; — Dagon și Derketo

în Ascalon, adorați sub formă de pește) și au devenit clasa militară; au dat asyl Enakimilor și Amorrheanilor, sunt guvernați de regi locali, *seren*, sub egemonia regelui suprem (melek) ereditar din Gaza; Serenii formează consiliul federal; arcași buni, se liberă după Her-hor de vasalitatea Egiptului. Invingători de Pheniciani pe mare, vor să domine Israel pe uscat.

Tola scapă pe Israeliti din nord I urmărește ca suffet Jair.

Ammoniții și Ammorheanii prădează Perea. După 18 ani, sunt bătuti de fostul tâlhar Jephthah, cărui urmărește ca suffeti Abesan, Elon și Abdon.

Philistinii triumfă în Sud (1120) cu totă voinicia lui Samson. Necesitatea unei puteri centrale face ca lui Heli, care, descendinte al lui Ithamar, al 3-lea fiu al lui Aron, usurpase demnitatea de mare-preot, centrul să-i dea și puterea militară (1080). Luptele lui Heli. Orbesce la bătrânețe. Fii săi nepopulari sunt uciși la Aphek; o a doua victorie dă Philistinilor arca de alianță.

Heli mure (1040). Robire de 20 de ani.—Eroul legendar Simson (Samson).

Samuel, nabi, bate pe Philistinii, Tyrianii, Amorrheanii; Philistinii desarmă triburile din sud. Samuel la Rama judecă poporul. Purtarea fiilor săi Joel și Abijah determină pe Israeliti a-și da un rege.

Saul

scapă Jabes din Gilead amenintat de Ammoniți, e numit rege și organizează o armată de 3000 oameni. Philistinii perd Gilead, și, cu toate intrigile lui Samuel, care depune pe Saul, acesta i bate la Mikmas. Moabiții, Ammoniții, Edomiții care și-au supus pe Madianiți, Syrianii din Tsobah sunt bă-

tuți. Amaleciții pun în capul lor pe Agag, care este bătut de Saul și ucis de Samuel, care vrea să depue din nou pe Saul, și sacră în secret pe David care, prin voinicia sea, escită jelosia so-crului său Saul, și fuge la Akhis, regele din Gath. Philistinii bat la Gilboa pe Saul care se ucide.

David (1000—960) Ishboeth său Ishbaal, fiul lui Saul, vede pe David usurpând coróna. Răsboiul civil de 7 ani. Ishboeth este assassinat.—Spirit organizator, David vrea să schimbe confederația în stat. El termină cucerirea Palestinei, și, luând Ierusalim (Salem al Iebuseanilor), dă o capitală Israelitelor (poporul în Mariha, regele în Sion; délul Millo e citadela). Palatul din Sion lucrat de Tyriani. Ephraim nemulțumit de a perde supremația. Ierusalim capitală religioasă : arca în Sion.—Două victorii asupra Philistinilor; generalii lui David : Joab, Abisai, Abner, Eleasar, Elkhanan, Jonathan, Benaitha. Gibbonim, gardă de 500 voinici. La pace, Gath este anexat, și puterea Philistinilor e distrusă. $\frac{2}{3}$ din Moabiți măcelăriți. — In Syria, cinci regate : Damas, Maa-cha, Rohob, Tsobah, Hamath.—Slăbirea Egiptului și a Assyriei permite întinderea Israelitelor. Hadarezer, din Tsobah, încercă unitatea Syriei. Victoriile lui David la Tsobah, la Damas care e luată. Thoi din Hamath felicită pe David. Idu-meanii bătuti în valea Sării; Hadad fuge în Egipt; David e stăpân pe porturile mării Roșii. Religiunea lui Iehovah împedecă pe învinși de a se contopi în Israel. Coalițiunea între Hadarezer și Ammonitul Hanun; primul e bătut de Joab, apoi de David la Alam; al doilea de Abisai. Măcelul Ammoniților. — Incercarea de gu-

vern (numărarea poporului) înstrăină să pe preoți de David. Răscóla lui Absalon, zdrobit de Joab. David, în detrimentul lui Adonijah, e silit de preoți să abdice în favórea lui Salomon. A fost poet (bucățile din a 2-a carte a lui Samuel; póte 3 séú 4 psalmuri).

Salomon. (960—930) Pune imposit pe rămășițele Chanaanilor, și pe Israeliti un imposit în natură; împarte statul în 12 divisiuni administrative. Posturi întărite pe calea dinte Hamath și Karkemiș; Tadmor (Palmyra) pe calea către Thapsak. Amic cu Psusennes II, care i dă pe flica sea și supune pe răsculații din Guezer. Hiram dă corăbii; flotta, după 3 ani, ajunge la Ophir (Abhira, gurile Indului). Raporturi cu Yemenul (regina din Saba). Anul al XII-lea : dedicația templului.

De aci înainte preoții impun Israelitilor de a asista la cele trei sėrbėtori, Pascele, Pentecosta, și Sukkoth. Spre a-și atrage pe învinsii, Salomon înalță altare ȃeilor lor, ia de neveste pe principesele lor. Nemulțumirea preoților, — a poporului din cauza impositelor. Sheshonq este inamicul lui Salomon, trimite pe Hadad să răscóle Edomul. Rezon, fost general al lui Hada-rezer, ia Damas, ocupă Syria. Jeroboam, sacraț în secret de Akhijah, fuge în Egypt. și după mórtea lui Salomon, răscólă Israelul în contra lui Rehabam (Roboam), căruí rămăne Jada, Simeon, unele orașe din Dan și Benjamin, și Edomul. Syria ocupată de regii din Damas. (Saul 39 de ani, David 39 séú 41, Salomon 41).

XVI. EGYPTUL ȘI ASIA DE LA MÔRTEA LUI SALOMON
LA SARYUKIN (721).

Dynastia XXII-a, Theba, ades anexată Ethiopiei, perde influența. Răsbóele asiatice au pus de la Rham-ses II centrul în Delta. Tanis a dat dyn. XXI; Bubastis pe a XXII-a; semitismul e la modă în Egypt; lipsa de spirit național. In Delta predomină Maxyii. Matsiui, ariani, cari sunt soldații Egyptului; un semit de origină, Nemrod, capul Mashuashilor, dă fiului său Sheshonk de nevastă pe o fată a lui Psusennes II. Sheshonq urmésă acestuia pe tron. Prin politica sea isbutește a sdrobi puterea Israeliților: 5 ani după mórtea lui Salomon prădésă Juda și chiar Israel. Succesorii săi nu caută a domina Syria.

Juda și Israel: Posițiunea grea a lui Jeroboam. Religiunea duce pe supuși săi la Ierusalim. Cultul pe locurile înalte; viteii de aur la Dan și Bethel. Data sərbătorilor schimbată. Preoți luați din tóte triburile.

Nemulțumirea preoților.—Israel e mai mare, Juda mai compact.—Fiul lui Jeroboam, Nadab, e ucis după 2 ani, de Baesha.—După Roboam, Abiam,—Asa, sub care Osorcon (Azerk-Amen) năvălesce în Palestina, este atacat de Israeliți și chiamă pe Syrianii.

După Rezon, Hezion, Tabrimmon; Benhadar I supune Hamath, Coele-syria.—Ela, fiul lui Baesha, ucis de Zimri, ș'acesta de Omri care triumfă de frații Thibni și Jehoram.

Assur-nazir-bal (884—857). Un secol și jumătate, regii Assyriei repară prin bună administrație țera decădută. Assur-Mimâti: răsboi cu Babylona,

apoi pace până la Assur-nazir-bal. 1030-880 : n'avem decât câte-va notițe; în timpul acesta Irib-Marduk și fiul său Marduk-bal-iddin II (Merodach-Baladan). Tuklat-Adar II reincepe războiele.—Assur-nazir-habal pune capitala în Kalkh, în loc de El-Assur. Expedițiunile în Kurdistan, Armenia, Kurkh în contra Moschianilor. — Răscála Arameanilor; supunerea Nairilor, Tsukhilor (878); aceștia au fost ajutați de Nabu-bal-iddin al Babyloniei (880 — 855); prima mențiune a elementului chaldean în S. W. Babyloniei.

Khetai, care nu mai sunt uniți ca confederație ci formésă vr'o 20 state, se supun ca și Phenicianii. Restul domniei ne este necunoscut.

Salmanasar III (860 — 822) redă lui Nabu-bal-iddin orașele Pethor și Mutkin. — Fii doicii lui Abdastoreth, sprijiniți pe popor, omóră pe rege și iaú tronul. Aristocrația tyriană pibégă revoltă coloniile. Ursurpatorii sunt, după 12 ani, goniți de frații lui Abdastoreth. Ultimul, Pheli, e ucis în 878 de Ithobaal, marele preot al Astartei, și rudă a sea. Ithobaal domnește până în 846. — Omri dă Israelului de capitală Shimron (Samaria) în care Benhadar obține o suburbie pentru Syrianii. Ithobaal dă pe fiica sea Izebel fiului lui Omri, Akhab, care este nedecis între ambele religii. Elijah și Elisha se fac capii rezistenței naționale. Invingător de Ben-hadar II la Aphek, Akhab îl lasă liber, și armatele lor, cu ale Egyptului, sunt zdrobite la Karkar de Salmanasar III (851), cărui s'au supus Khetai și Phenicia. Assyrianul intervine în Babylonia pentru Marduk-Inadinsu, gonit de fratele său, Marduk-ben-usate, și lasă

popóarele din apus să se sfâșie. — Jehosaphat, fiul lui Asa, rege pios, astêmpără rêscolá Moabului și Edomului, încercă a restabili comerciul pe marea Roșie, se aliasă din politică cu Israel, unind pe fiul seú Jehoram cu fata lui Akhab, Athaliah. Ambii regi Israeliți atacă din nouú pe Benhadar. Akhab este ucis, dar Salmanasar oprește succesele lui Benhadar, bătându-l de la 851 la 849. Apoi doi ani de rêsboe în Armenia și Media. 846 Noua lui victorie sterilă în contra lui Benhadar, care se întórcé iar în contra lui Israel. Fiul lui Akhab, Akhaziah, trecuse pe tron. Fratele lui, Jehoram, ajutase regatul din Juda a astâmpára rêscolá Moabitului Meshá. Assediul Samariei este ridicat și Khazael ucide pe Benhadar. Lui Jehosaphat urmésă întâiú Jehoram și apoi Akhaziah. Acesta și Jehoram atacă pe Khazael. Ocupat pe Eufratul de sus în 845, în Media în 844, în Amanos în 843, Salmanasar atacă pe Khazael în 842, lú bate, ia Damas, primește tributul Phenicii și al lui Jehu care, împins de Elisha, rêscolá armata, ucide pe Jehoram, pe Izebel și pe Akhaziah. Athaliah usurpă coróna în Juda, ucidênd pe nepoții seú; gardă și religiune pheniciană. După 3 ani, Athaliah este ucisă de marele-preot Jehoiada, care dá tronul lui Jehoash. — Khazael invins plătește tribut Assyriei (840), bate pe Jehu. Salmanasar la finitul domnii stă pacinic; 831 el ia Tarsu.

829 Fiul seú Assur-dan-il-habal rêscolá tótá țera afară de Kalakh și Niniva. Samsi-bin astêmpără rêscolá și se sue pe tron (822).

Fundarea Charthaginei. După Ithobaal, Baleastart II (846) apoi Mathan (839); 834 Dorianii, care au înlo-

cuit în Pelopones pe Acheanî, iau Melos, Thera, și orașele guvernate de Phalia : Camiros și Ialysos. Piimeliun (830), spre a rezista aristocrației, se face capul poporului, ucide pe Sicharbaal, cumnatul său, marele preot al lui Melkhart. 823 Elissar, sora regelui, conspiră; descoperită, fuge (Dido) cu aristocrația și pe ruinele orașului Cambe fundează orașul nou, Kiriath-Hadeshath (Kart-Hadeshath, Karkedon, Karthago)

Asia de la 822 la 745. Samsi-bin reprimă o răscolă a Nairilor, bate pe Parți (Bartsu), bate (819) la Daban pe unul din prinții Chaldeii, Marduk-balat-irib, ajutat de Susianî și Arameanî; alte expediții în Chaldea în 812 și 811.

Ramân-nirari III (810—780) pătrunde de 7 orî în Media, de 2 orî în Van, de 3 orî în Syria, unde după Khazael au domnit Ben Hadar III și acum Mariah. Damas luată, Phenicia, Israel, Edom, Philistinii plătesc tribut. — Samuramit nevêsta lui Ramân-nirari.

Decadență momentană a Assyriei. Lupte sterile în Armenia sub Salmanasar IV care perde Syria (772). — Revolta generală sub Assur-daniel II, și Assur-nirari II este ucis în Kalakh în 745, și se sue pe tron o rudă a sea, său un usurpator, Tuklat-habal-asar II.

În Juda, Jehoiada, reginte pentru Jehoash, abuzată de puterea sea: regele i retrace administrarea venitului templului. Expedițiunea victorioasă a lui Khazael în Israel și Juda. El, ca și Ben hadar III, necăjește pe fiul lui Jehu, Jehoakhaz. — Jehoash asasinat de preoți, răsbunat de Amatsiah, doi ani înainte ca lui Jehoakhaz să urmeze fiul său Jehoash. — Puterea nabiilor,

mai mult ómenî de acțiune în Israel, mai mult ómenî de litere în Juda. Joel, Amoș, Hoshea. Jehoash bate la Aphek pe Ben-hadar III, și în alte 3 bătălii. Amatsiah bate pe Edomiții răsculați, în valea Sării; Jehoash ia Ierusalimul. Fiul său Jeroboam II supune Coele-Syria, Moab, Ammon și Syria : 40 ani de pace; fiul său Zakhariah asasinat de Shallum și acesta de Menakhem.

Tuklat-habal-asar II (745—726) Nabu-natsir (747—733), fondatorul unei dynastii din Chaldea, fundésă o eră nouă, înlocuind anul lunar prin cel solar (745). Se supune Assyriei. Regele din Beth-Shilan e pus în cruce; cei-l-alti vasali. 744 : expedițiune în Nairi. Adunarea regilor vasali în Arpad. Benhadar IV resculase Syria. Fiul său, Retzin și Menakhem vin în Arpad, nu însă Azariah (Oziah) care a cucerit Edomul, și formésă o coalițiune : 740 Arpad cade după 3 ani de asediu; 739 cade Hamath. Expediții în Armenia, Media, în Namri, în Matai; assyrianul supune pe Parți, intră în Arachosia și în valea Indului (regele Staurobatis (Çtaorapati, domnul turmelor) din legenda Semiramidei ?). Reintórcerea prin tóra Sambatailor și Gedrosia. Expedițiune în Aria în anul următor.

Bolnav de lepră, Azariah asociasá la tron pe fiul său Jotham. — Decadența Israelului după Jeroboam II. Menakhem în zadar energic. Pekakhiah (Phaceias) asasinat de Pekakh (Phaceu) ce devine vasalul lui Retzin. Ambii atacă pe fiul lui Jotham, Akhaz, bătut de 2 ori, Rěscóla Edomiților; Philistinii atacă Juda. Akhaz chiamă pe Assyriani. 734 Israel este redus aprópe la tribul Ephraim. Philistinii plătesc tri-

but; 732 Retzin e ucis; Damas e luată. Syria dispăre ca putere. — În Chaldea, lui Nabu-natsir (Nabonasar) succede Nahid (733), Ukinzir și Pul (731). 731 Răscola prinților din Sud; Dugab, fiul lui Amukkan, regele din Sapia, e aspru pedepsit; Balazu (Belesis), Nadin și regele din Beth-Yakin, Marduk-bal-idinna, se supun.

Divisiunile Grecilor las imperiul mării Phenicianilor și Tyrrhenianilor (775—737). 730 Muthon II, fiul lui Hiram, se rescâlă. 729 Oshea asasină pe Pekakh; amândouă se supun; tot așa Zebibie și Shamsie, reginele arabe din cele două state Duma (733). 726, regele din Edom, Kadumalka, plătește tribut.

Salmanasar V (726—721) continuă opera tatălui său. Eluli, regele Tyrului, în capul răscôlei. Tyr s'a mai slăbit încă prin ocuparea Aradului de către Sidon; prin stabilirea Grecilor în Sicilia (734 Naxos, Megara; 733 Syracuse), prin răscola Ciprului împăcată de Eluli; răscola Heteanilor; Eluli și Oshea se supun. Profeții Oshea și Jesaiah. Oshea caută alianța Egiptului.

Ethiopianii în Egypt. Dynastia a XXII-a încredințază la prinți din familia regală marele demnități, cu o gardă de Lybiani; desmembrarea Egiptului. Voinicia lui Osorkon, fiul lui Takelot II, care, sub domnia tatălui său, se bate cu toți. Imulțirea răscôlelor sub Sheshonk III, Pimai, Sheshonk IV (care domnește 37 ani). Usurpațiunea lui Petsabast, principele din Tanis; supremația e menținută 50 de ani sub Osorkon III și Psemut. Zet o pierde. Incepe rolul familiei saite, eșită din Muter, lângă Canopa. Tawnekht cucerește nomele Athribit, Lybic și Memphit, de Fa-

yum, de Khnensu, unde domnește Pewaabast, de Sesun unde domnește un Osorkon, de On, Panebtepahe, Uab. — Pharaonii domnesc în Delta orientală.

Prinții chiamă pe Ethiopiani. Discordiile Egiptului permit Ethiopianilor să ocupe sudul până la Abud. În anul XX-lea al lui Piankhi-Meamun, victoria sea navală la Abydos asupra lui Tawnekht; a doua victorie. Nemrod apără Sesun, și se supune. Surprinderea flotei lui Tawnekht la Memphis; bătae de 2 zile în strade. Osorkon din Bubasta și chiar Tawnekht se supun.

Kashta fundeasă în Ethiopia o nouă dinastie. Bokenraw (Bocchoris) fiul lui Tawnekht, recucește Delta. Shabak (Sabacon, Sua) fiul lui Kashta, lă atacă; — în anul al VII-lea al domniei sale, înțeleptă, justă și severă, Bokenraw e prins și ars. Familia sea în bălțile din Delta (legenda orbului Anysis). Guvernul înțelept al lui Shabak. Theba guvernată de soră-sea Ameniritis.

Căderea Samariei. Înainte ca Shabak să-l pôtă ajuta, Hoshéa e chiebat la Niniva. Aristocrația din Ephraim se apără în Samaria. Eluli, după ce a bătut pe Hethéani, se rescólă. Asediul Tyrului și al Samariei. Salmanasar V móre în 721. Usurparea lui Saryukin, asupra lui Samdanmalik. Învingător la Kalu de Babyloniani și Susiani, Saryukin ia Samaria (721), transportă 27280 suflete în Kalakh, Khabur, pe Gozan, în Media. Chaldeani și Arameani în Israel. Juda remâne isolat între Egypt și Assyria.

XVII. SARGONIȚII

Saryukin (721—704)—Usurpatorul din Hamath, Ilubid séu Jahubid, Eluli, Moab, Ammon, și Hizkiah (Ezechias), fiul lui Akhaz, chiémă pe Shabak.

Autoritatea lui Jesaiah, înființatorul mono-teismului israelit, care împinge pe Hizkiah a nu se uni cu Egyptul. Splendórea literară a Israelitilor.

Invins la Karkar, Ilubid pierde; Shabak este învins la Raphia unde e prins Hannon, regele din Gaza.

Rěscóla Egyptianilor : Stefinates, rudă a lui Bokenraw, intră în Sais, și trimite daruri lui Saryukin (714) ocupat în Urarti.

Armenia înainte de Armeni. Istoria Armeniei e legendară. Intr'insa locuiesc neamuri caucasice; statele : Nairii, Manna (Van), Mussassir (Arsissa), Mildis, Milid (Melitena) și Urarti (Arati, Ararat), care are supremația.

Tuklat-Habal-Asar I (1130—1090) invadează Nairii; apoi cucerirea Tigrului de sus; Manna invadată de Assur-nasir-habal. 841 Salmanasar III bate pe Arame din Urarti, 832 pe succesorul acestuia, Saduri, 830 pe regele din Manna, 829 pe Saduri. 814, 813, expedițiunile lui Binnirari III în Manna. 787—784, 782, 780 alle lui Salmanasar IV în Urarti.

Civilizațiune assyriană în Urarti. Lutibri, fiul séu Belidduris I, Isbuinis I fiul acestuia, introduc limba și scrierea assyriană.

742, 734 Sarda bătut de Tuklat-Habal-Asar II. Pace sub succesorul lui Sarda, Minuas I;

fiul său Ursa vrea supremația; cu Mitatti, re-
 rele din Zikartu (Sagartia), atacă pe Iranzu din
 Manna. Saryukin (719) bate pe resculații în
 contra lui Irunzu. 718 ocupă Sinukta; 717 des-
 tronă pe Pisiris din Karkemiș; 716 se întorce
 în Armenia, unde Aza, fiul lui Iranzu, este as-
 sasinat de Ullusun aliat cu Ursa. Ullusun,
 Mitatti sunt bătui; Bagadatti regele din Mildis,
 este ucis. Regele din Ellibi, Dalta, fiind pro-
 clamat în Kharkhar, Saryukin merge să-l bată.
 Intorcându-se, iartă pe Ullusun; 714 bate pe
 Ursa, care se ucide, după ce este învins Ur-
 sanna din Mussassir. Fratele lui Ursa, Argis-
 tis, continuă lupta în munți.

713 Saryukin în Media, 712 în Cillicia și
 Kumanu (Comana); 715 încetăsă asediul Tyru-
 lui; 714 primește darurile lui Stephinates, ale
 reginei Shamsie, ale lui Yathaamar, regele din
 Yemen, înlocuește pe Azuri din Ashdod prin
 fratele său Akhmit, pe care-l gonește Yavan.
 711 Yavan fuge în Egypt și e predat.

Marduk-bal-idinna și Sutruk-nakunta, din E-
 lam sunt atacați. Infrângerea Chaldeenilor la
 Dur-Atkhar; Babylona luată; 710 după vieto-
 ria de la Dur-Yakin, Saryukin pune pe fratele
 său în Beth-Yakin și pe Nabupakidili satrap în
 Babylona. 708 Grecii iau Thasos și Saryukin
 Ciprul. Argistis intră în Urarti și Manna. 708
 Kumukul (țera între Nairii și Moskianii) este o-
 cupată. 707 Deși bătut Sutruk-nakunta gonește
 pe Assyrianii din Susiana 704 Saryukin a-
 sasinat în Dur-Saryukin (Khorsabad).

Sin-akhe-irib (704—681). Hagisa este ucis de Marduk-bal-
 Idinna. Media și Arrapakhitis (între Manna și

Assyria) se rescólă; Ascalon se rescólă; Padi din Ekron e predat lui Hizkiah, care se aliasă un moment cu Egyptul.

702 Victoria Assyrianului la Kis asupra Babyloniei; Bel-ipnu pus ca rege. Kurdistanul, Arapakhitis, Arameanii de pe Euftrat devin provincii assyriane. Eluli fuge în coloniă, Ithobaal II pus ca rege. Regele din Ascalon prins, cei-l-alti se supun. Prinții din Delta bătuti la Altaku; Ekron luat. Juda e invadat: 200150 suflete transportate în Assyria; Lakhis luat, Hizkiah se supune. Padi restabilit în Ekron. Orașe din Juda date lui Padi, lui Mitinte din Ashdod, lui Ismi-baal din Gaza.

716 Tahraqa se face rege în Ethiopia, neremênend lui Șabatok, fiul lui Șabak, decât Theba. Ei se unesc în contra Assyriei cu Hizkiah. Desastrul Assyrianilor înaintea Ierusalimului (ciuma), Ambasada către Hizkiah a lui Marduk-bal-idinna care a gonit pe Bel-ipnu, dar apoi împreună cu Suzub, e gonit de Assyriani; more în Elam. Assurnadin, fiul lui Sennacherib, rege în Babylona 699—693, apoi Irigibel și (692) Mesisimarduk. Expedițiune în Media; Maniya, fiul lui Buti, regele Dahilor; e invins.

Poporul din Beth-Yakin emigră lângă Kudur-nakunta, fiul lui Sutruk-nakunta. Elamul invadat pe mare; Suzub rescólă Babylona (688) dar e prins. Madaktu (Badaca), capitala Susiane, e luată. Fratele lui Kudur-nakunta, Uman-minanu, continuă lupta. Suzub fuge, și rescólă Babylona, și e bătut cu Susianii la Khaluli (685). Babylona dăremată.

Duma e luat; Hedjir (Hagar) supus, ca și Hed-

jazul. Grecii bătută în Cilicia. Niniva dedicată în 685. Vană încercare a lui Suzub în Chaldea unde e pus ca rege Asur-akhe-idin, fiul regelui Assyriei, care răsbună pe tatăl său asasinat de Adrammelek și Saremer alți fii ai săi.

Assur-akhe-idin (681—669). Victorii asupra Aryanilor din Media, altele în Van; sunt învinși Tybarenianii (Tubal), Moschianii, Cimmerianii (Gommorrhoi) din Albania, goniți de pe Don de Skolotî.

676: Nabulariskun, fiul lui Marduk-bal-idinna, e captiv de la 685, dar fratele său Nabu-zirnazir și-a creat un stat la gura Eufratului. E prins și înlocuit prin Nabu-nahid. Regele din Sidon, Abdimilkut, e prins în Cipru; Baal din Tyr ia supremația ce de la 700 o avea Sidon.

Tabuya pusă ca regină în Duma; Yalâ, din Hedjaz, devine vasal. Expedițiune în Bazu (?) și Kazu (?); per 8 regi; Layli, regele din Yadih, vasal. Vană răscolă a lui Samasibni în Babylo-
nia. Asia este supusă.

Tahraqa. Prinții din Delta luptă în contra lui Stefinates. Shabatok ia un moment supremația, dar e ucis de Tahraqa, care ia Memfis lui Stefinates, și pune pe mumă-sea guvernătoare a Egiptului (692). Tahraqa supune totă Africa până la Gibraltar. 20 ani de pace. In Sais: Nekhepsu, (681—674), fiul lui Stefinates, apoi Neko I.

672 Assur-akhe-idin bate pe Tahraqa, și împarte Egiptul în 20 state sub supremația lui Neko I cu garnisóne assyriane. — 672 regele Edomului, Kadmuch, devine vasal. Pace de la 671 la 669, apogeul puterei Assyriei

669 Bóla regelui; Tahraqa învingător la Memphis. Regele abdică (669) și móre în 667.

Assur-ban-habal (669 - 647): Victoria sea în Egypt la Karbanit; ia Memphis, Theba. Sarludari din Tanis, Paqrur din Pasupti și Neko chiamă pe Tahraqa care cucerește țera, deși regii sunt captivi la Niniva. Neko este ertat; fiul său Psametik rege în Athribi sub numele de Nabusezibanni. Tarhraqa se retrage și móre în 666. Urd-Amen, fiul nevestei séle, proclamat în Theba, assediă Theba. Neko e ucis.

665 Urd-Amen bătut e urmărit până în Ethiopia. Paqrur din Pasupti are supremația. Baal din Tyr este ertat. Yakinlu din Arvad se sinucide. Cilicia se supune, ca și Gyges care cere ajutor în contra Cimmerianilor.

Răsboiū în Manna. — In Elam, lui Umman-Minanu au succedat Khumbanigas II (680-675), Ummanaldas I (675-670), Urtaki (670-659). Assyrianul căută amicitia lui; Urtaki invadează Chaldea e învins și asasinat. Fratele său, Teumman, ia coróna, dar Assyrianii apără pe fii lui Urtaki, Ummanigas, Ummanaldas, și Tammaritu care devin regi după victoria de la Tulliz 657.

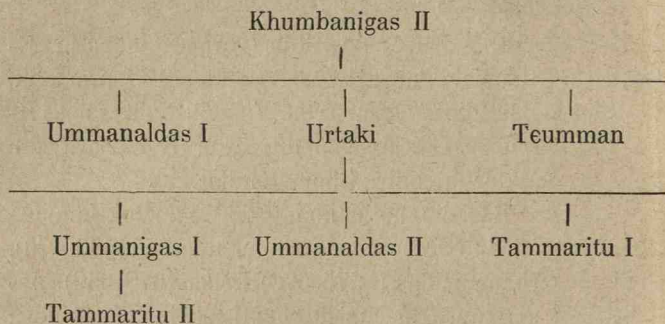
Fratele regelui Assyriei, Saul-masadd-yukin, regele Babyloniei, conspiră cu Ummanigas, Elamiții, Ywaite care a succedat lui Yalà în Hedjaz, Mathan, regele Edomiților său Nabatheanilor, cu Psametik și Gyges, — și chiamă pe Nabubel-sume, nepotul lui Marduk-bel-idinna.

650 Tammaritu II omórá pe tatăl său Ummanigas I; — Saul-masad-yukin e bătut, prins și ars. Indabigas ucide pe Tammaritu II și e ucis de Umanaldas III. Tammaritu III e pus de Assyrianii și conspirând e pedepsit. Susa e luată.

Nabu-bel-sume, gonit deja din Beth-Yakin se sinucide.

Tratat de alianță cu Sadur: din Urarti. Assyria împinge pe Cimmeriani în contra Lydiei. Sunt ertați Mathan și Ywaite care a distrus Duma.

Tablou genealogic al regilor Susiane.



XVIII. EGYPTUL ȘI ASIA DE LA 647 LA 561.

Deuteronomul. Pe când coloniile pheniciene, pentru a lupta în contra Grecilor din Sicilia, se dau Chartagini, Judea se reface prin pace; o parte din Simeon colonisă Khaybar și Yathreb. Fiul lui Hizkiah, Manasheh, rupe cu Jesaiah și cu monotheismul, ucide pôte pe Jesaiah; vasal al Assyriei, móre în 640. Ammon, urmașul său, este ucis; urmésă un copil de 8 ani, Joshiah, înălțat de preoți. Hil-kiah mare preot, publică Deuteronomul, a doua lege (622).

Venirea Aryanilor. Primi Aryanii în Media sunt Matai său Matiani, venind din Sogdiana și stabiliți la sudul lacului Urumiyeh, și un trib pe Halys, în Asia mică. Tuklat-adar II, Assur-nazir-habal și

în 842 Salmanasar III i atacă. Acesta bate pe Amadai său Madai, care, îmbrățișând reforma lui Zoroastre, se despărțiseră de Aryanii Indiani, și lăsând pe Persi lângă Susiana, se stabiliseră între Rhagaeși Karkh, la n.-vestul Khorasanului. Istoria Meșilor a fost falsificată.

Ei resping pe Parți pe marea Caspiană. Samsi-Bin (820—816), Binnirari i opresc un moment. Ei cuceresc totă Media. Impărțiți în mai multe triburi, se ved atacați de Tuklat-habalasar II. 713 Saryukin începe cucerirea Mediei; între alți capi locali există și un Dayakhu (Dejoces). Nouă emigrare sub Fravartis (Phraorte), ucis în 635 în bătălie în contra lui Assur-ediliani (647—625). I urmăze Uvakhshatara său Cyaxare.

Cimmerianii. Ardys (660—637) respinge din Asia mică pe Cimmerieni. Invasiunea Cimmerianilor în Asia sub Madyes (634) când victorios de Assyriani, Cyaxare asedia Niniva. Deprădările lor în Asia. Psametik le dă daruri. Cyaxare i gonește după un crunt război (627).

Căderea Ninivei. Nabu-bal-ussur (Nabopolassar), guvernatorul Chaldei, se rescâlă. Cyaxare dă pe fata sea Amytis lui Nabu-kudur-ussur. 625 Asediat în Niniva, ultimul rege se arde (606).

Cyaxare cucerește Urarti, supune pe Tybareniani și Moschiani, stabileste în Asia mică pe Katpatukai (Cappadociani) și pe Remenen (Armeniani). Imperiul med se întinde până la Indus; amicitie cu Babylonia.

Lydia

Grecii au fundat colonii pe țerm. Mityleua, Kyme, Elaea, Magnesia (Eolida), Pherea, Smyrna, Teos, Colophon, Ephesa, Priena, Milet (Io-

nia), Rhod, Carpathos, Cos (Dorida), etc. și în sud în Lycia și Cillicia, în nord pe țărmul Pontului-Euxin. Prima dinastie lydiană, a Atyașilor, înlocuită în 1209 prin cea așă a Eraclișilor fundată de Agron, frate (?) cu Assur-dayan (Assyriani ajutaseră pe Priam în contra Grecilor, cu Memnon). 724 Gyges răsörnă pe Candaul; gardă de mercenari cariani; cucerirea Troadei, Phrygiei în parte. Neisbândă în contra Miletului, în contra Smyrnei. Colophon e luat. Amenințat de Cimmeriani, devine vasalul Assyriei, ia parte la conspirarea lui Saul-masad yukin, e ucis de Cimmeriani.

Ardys (660—637) gonește pe Cimmeriani și se mărește în detrimentul Grecilor. Sadyatte (637—625); Alyatte (625—568) coninuuă răsboele, mai ales în contra Miletului; Smyrna e luată. Răsboiul de 6 ani cu Media, ajutată de Chaldea.

Psametik. Ethiopianul Nuat-meiamun (Amén-meri-nut?) intră în Theba, bate la Memphis pe prinșii din Delta, care se închid în fortărețele lor, dar Paqrur i decidă a se supune. După 3 ani libertate (cum?).

Regele din Sais, Psametik, vede coalisați pe prinși în contra sea Gonit în bălți, și forméză o trupă de ioniani și cariani; victoria sea la Momemphis; Thebaida e suppusă. Ia de nevastă pe fata reginei Ameniritis, sora lui Shabak (656—651). Psametik vindecă rănile Egyptului. Intre 648 și 625 fundarea Cyrenei de Greci. Reparașiunea canalurilor, drumurilor, edificiiurilor; prosperitatea artelor; Daphne întâ it în contra Asiei; expedișione în Ethiopia până la a doa ca-

taractă, și anexiunea Dodecashenei. Expedițiune în Asia; 627 luarea Ashdodului (Azoth). Pămînturi cedate Ionianilor și Carianilor; fundarea Lagărului Milesianilor; classa tâlmacilor. Curent în contra străinismului; regele formându-și o gardă dintre Greci, revoltă a 240000 militari care trec în Ethiopia (Asmakhii, Automalii, Sembriții).

Neko

611. Și formésă o marină militară, vrea să restabiléscă canalul de la Nil la marea Roșie. Phenicianii fac pentru dînsul ocolul Africeii. 608 Neko oferă alianța sea lui Josiah, care o refusă și este ucis la Mageddo; inlocuește pe Jehoachaz (Sallum) prin fratele său Eliakim seú Jehoiakin.

După terminarea luptei cu Lydia, Nabu-kudur-ussur este învingător la Karkemiș, priimește supunerea lui Jehoiakin, și tratésă la Pelusa, grăbit de a se întorce, fiind-că murise Nabupal-ussur.

Nabu-kudur-ussur (604—561). Alliat cu Lydia, neavînd cu Urarti de cât lupte fără importanță, vrea să facă să trecă prin golful persic comerțul Indiei a cărui cale era marea Roșie. Portul Gerrha în Arabia. Trebuie isbiți Nabatheanii, Phenicia, Arabii.

602 Rêscôla lui Jehoiakin, silit a se supune. 599 Nouă rêscôlă; Jehoiakin II este înlocuit prin un fiu al lui Josiah, Mattaniah seú Zedekiah (597).

Psametik II (Psammis) 595—589, are în 591 un rêsboiū eu Ethiopia. Uhabra (Apries) împinge la rêscôlă pe Zedekiah, pe Nabatheanii, pe Pheniciani. Chaldeanii assediă Tyr și Ieru-

salimul. Uhabra e respins din Asia. Ierusalimul e luat și prădat. Pământul avuților e dat poporului de jos. Guedaliah pus ca guvernator e ucis de un descendent al lui David, Ismael, care e gonit de Jokhanan. Emigrațiunea în Egypt unde móre Jeremiah. O ultimă răscolă aspru pedepsită ca și a Moabiților, Ammoniților, Nabatheanilor. Djorhomii din Hedjaz bătuți la Dhât-irk. Yemenul se supune.

Assediu inutil al Tyrului; Nabu-kudur-ussur tratésă cu Ithobaal III, și mai târziu recunóște de rege pe Baal. Esmunazar II rege în Sidon. Uhabra, victorios prin marina grecésă, cucește Phenicia.

Infrumúșetarea Babyloiei.

Nebunia regelui, în timpul cărei usurpațiunea lui Bel-labar-iskun. Avil-Marduk (Evilmerodach) e asasinat în 559 de cumnatul său Nirgal-sar-ussur (Nereglissor), care pere în luptă cu Cyrus. Fiul său Bel labar-iskun (Laborosarchod) ucis de aristocrație și înlocuit prin Nabu-nahid (555).

XVIII. CYRUS ȘI DARIUS

(559—485)

Astyage

Impărțiți în 10 triburi, întrunite într'un stat de Akhemenes, al 6-lea (?) rege, după care domnesc Teispa și Kambuzia (Cambyse), Perșii au calitățile muntenilor, pe când Meșii se corup prin civilizație. Azi dahak (Astyage), fiul lui Cyaxare, 596—559, cărui se atribue lungi rebeliuni în contra Armenianului Tigrane, pare să nu fi supus decât pe Cadusiani.

Dă pe fata sea lui Cambyse, care se revo

împins de fiul său Kurus (Cyrus), și pere în luptă Cyrus triumfă și imperiul pers înlocuște imperiul med.

Cyrus (559—529). Phenicia este în anarxie (563 Baal dat jos; guvern de sufficei, Ecnibaal, apoi Caleb. Habbar, mare preot și rege. Revoluțiune : doi sufficei, frații Muthon și Gerastoreth. 562 Baalator rege 556; 555 Nabunahid trimite pe Meherbaal; 551 fratele acestuia, Hiram, se supune lui Cyrus; 531 fiul lui. Muthon, care domnește încă când Xerxes trece în Grecia). Babylona și Lydia sunt singurele state mai puternice. Cresus, urmând lui Alyatte (568), cucerește Ephesa, Ionia, Eolida, Bithynia, Paphlagonia, restul Phrygii, pe Maryandinianii, Lycaonia, Pamphylia, Caria.

Apries, bătut la Irasa de Cyrenianii, urât de popor și preoți, e învins de Ahmes (569), care menține Phenicia sub puterea sa, cucerește Cyprul, face o expedițiune în contra Arabilor, și se aliasă cu Cresus, Nabu-nahid și Lacedemonianii.

554 Bătălie nedecisă în vară; în iarnă victoria lui Cyrus la Thymbrea și luarea Sardeii. Lacedemonianii și Ahmes părăsesc pe Nabu-nahid. Guvernatori în Lydia : Tabaicos, apoi Mazares (răscola lui Pactyas în Sarda); se începe cucerirea coloniilor grecești. Privilegiuri date Miletului. Harpagos, satrap ereditar al Lyciei, cucerește Priena, Phocea (ai cărei locuitori fundeasă Marsilia), Teos, Xanthos. Tigrane, Arménul, vasal de la 559. Perșii cuceresc Colchida, Iberia, Albania, țera Mardilor, a Macronilor, a Chalybilor, a Tiberenianilor, Bactriana, Sogdiana, Margiana, pe

Parti, pe Hyrcani, Khorasmia ; le menține prin cetăți. Regele Sacilor, Amorges, e prins, și liberat prin victoriile nevestei sale, Sparêthra. Cyrus supune Aria, Sattagydia, Harauvati, Laranca, țera dintre Cabul și Indus, și pôte Gedrosia (559—534).

Nabunahid învins se închide în Barsip, pe când fiul său, Bel-sar-ussur (Balthazar) apără Babylona, în care este surprins și ucis. Nabunahid se predă. Phenicia se supune.

Sabasar, israelit, este guvernator al Ierusalimului. 536, un descendinte al regelui Jechonias, Serubabel și marele preot Jeshua, au voe de a se reîntorce cu 42000 suflete din Juda și Beniamin.

Cyrus este ucis în lupta cu Thomyris, regina Massageților (529).

Cambyse (529—521). Ucide pe fratele său Bardiya (Smerdis, Tanyoxarkes, Tanaoxares).

Ahmes II întărise Egiptul prin 25 ani de pace, protegiase pe Greci, luase de nevestă pe Ladike, fata lui Arkesilaos-Battos din Cyrena. 548 Ahmes contribue la reedificarea templului din Delpha. Grecii locuesc în Memphis și fundésă Naucratis, guvernată de prostații său timuchii săi; cantoriu Milesian în Abud; Samianii în oasis cea mare.

Cambyse face alianță cu un șeik din desert, pătrunde în Egipt unde lui Ahmes succedase fiul său Psametik III (Psamenit), care este sdrobit la Pelusa și prins în Memphis. Theba se supune; Libyanii, Cyrena devin tributari. Psametik este ucis pentru conspirație. Aryandes, satrap. Conduită politică a lui Cambyse.

Phenicianii refuză de a ataca Charthagina; o armată trimisă să ocupe oasisul lui Ammon, pere prin simun.

Ethiopia. Din cauza atacurilor lui Psametik I și al II-lea, regii etiopiani lasă să depere partea dintre I-a și a II-a cataractă. Restul țării împărțit în două: To-qens (cu orașele Pnubs, Dengur, ađi Dongolah, Napata, Astamuras, ađi Tacani, Berua séu Meroe), și Alo (Aloah în evul-međiú) care se întinde până în Senaar; în sud Asmakhii; apoi popóre negre séu amestecate, Bêhreshai, Madii séu Maditi, supuși de Horsiataew și Nastosenen, contimpuraní cu Cambyse. Regii aleși în aceeași familie, de preoți care póte să-i ucidă. Centrul se deplasésă mai târđiú în sud în Abyssinia,

Cambyse nu isbutește a cuceri Ethiopia, și spiritul i se alteră. El se rănește, plecând în contra usurpatorului Gaumata.

Darius Magul Gaumata se dá drept Bardiya, căruí séměná și a căruí mórte e secretă. După șese luni e ucis de 7 perși în capul căror este achemenidul Daryavus (Darius), fiul lui Vistaçpa (Hystaspe), care devine rege (521).

Susiana sub Atrina, Babylona, sub Nadintavbel care se dá de fiul lui Nabu-nahid, se rěscólă. Victoria lui Dariu la Zazannu și luarea Babylonei (519).

Fravartis, scoborit din Cyaxare, rěscólă Media, Armenia și Assyria. A doua revoltă a Susianeí sub Martiya care este ucis de ai săi. Trei armate în contra lui Fravartis, care rescólă pe Partși și Hyrcanianí. Invins la Kudurus, Fravartis pere în 518. În Sagartia, Citratakhma e în-

vins; Bactriana se mișcă în zadar. Hyrcanianii supuși de Vistacpa, tata regelui. Un pseudo-Bardiya, Vahyazdata, care răscolă Persia, și Arakhu, care răscolă Babylonia sunt bătuiți. A treia zadarnică revoltă a Elamului. 514, Sarukha, regele Sacilor, e prins. Uciderea lui Oroites, prea puternicul satrap al Lydiei, care a ucis pe Polycrat, tyran de Samos.

Organizarea imperiului. Darius nu se gândește a contopi naționalitățile. Jidovii obțin permisiunea de a termina templul, revocată de Cambyse prin intrigile Cutheanilor; 520 reîntorcere a 50000 oameni; apoi Esdras (458 cu 6000 oameni) și Nehemia (445—433) conduc părți ale poporului. 516 Consacrarea templului. 444 Proclamațiunea legii. — Conservarea guvernelor grecești: tyrani în loc de democrație; Syloson, fratele lui Polycrat, pus în Samos; suffeți în Phenicia séu regi; nomarchi ereditari în Egypt; pe de asupra puterilor locale, puterea superioară a satrapilor.

Satrapii se înmulțiră de la 23 la 25 (inscripția de la Persepolis) și la 31 (inscripția de la Nach-i-Rustem).

Limbă oficială	{	grécă — în Grecia asiatică,	}	} pentru	
		arameană — între mare și Euftrat,			} restul
		egyptiană — pentru Egypt			
} inscripțiunii în 3 limbi		} persă	}		
		} assyriană			
		} turcă din Media			

Satrapii luați mai ales dintre rudele regelui darși dintre străini (Xenagoras din Halycarnassa pus satrap). Sunt revocabili după voință, au totă puterea civilă, palaturi, grădini, curte, gardă, harem, fac repartiția impositului, dau dreptate

au puterea de viață și de mórte. Generalul și secretarul regal din fie-care satrapie, sunt numiți de rege. Secretarul era spion al regelui. Servitiu de curieri; cei 7 capi de eunuchi (ochii și urechile regelui) formésă consiliul regelui care adesea i trimite cu óste prin provinciã sã supraveghiese pe satrapã. Adunarea Perșilor nu mai e chematã; Perșii nu plãtesc impozit, ci dau un dar regelui când trece prin țerã.

Tribut fix de 7690 talente de argint (valóre în greutate: 82799866 fr.; valóre realã : 662382928 fr.) din care 140 pentru cavaleria din Cilicia. Mai era tribut în naturã : dau Cilicia 366 cai albi; Egyptul productul pescuitului din lacul Moeris și 700 talente greutate de grãu pentru întreținerea garnisónei de 120000 ómenii ; Chaldea 500 tineri eunuchi ; Media 100000 mei, 4000 catãri, 3000 cai; Armenia 30000 mândi. Țera de pe malul drept al Indului dã 360 talenie praf de aur. — Satrapiile întrețineau pe satrapã : cel din Babylona are un venit de 2600000 greutate franci, în valóre actualã, mai mult de 20 milióne. 10 satrapii guvernate direct de satrapã. 2 state vasale : Pontul, Armenia.

Rěsbóele lui Darius. 515—512 o parte din Pendjab supusã : satrapia Indului.—Cãlětoria lui Skylax de la Indus la Euftrat.—Expeditiunea maritimã în Scythia a lui Ariaramnes, satrapul Cappadociei. Expeditiunea lui Darius : supunerea Thraciei; sdrobirea Geților (Moesia). Plimbare militarã pãnã la Tanais (Don). 508—506 Megabyze complectã supunerea Thraciei; 506 Alexandru I al Macedoniei plãtește tribut. 506 Supunerea Cyrenei.

Rěscóla Ionieĩ. Cu ajutorul Atheneĩ, Sarda este arsă. Cariã, Helespontul, Cyprul se rěscólã. Desunirea Ionieĩ care este supusã.

492 Flota bãtutã de vęnturĩ; Brygii distrug armata lui Mardoniu.

490 Athenianii sdrobesc la Marathon armata lui Datis și Artapherne.

Aryandes, care a cucerit Sarda, dar strivește Egyptul, e ucis de Dariu, care, evlavios cãtre ȃei Egyptului, potolește prima rěscólã, visitã Egyptul între 504 și 498, ocupã marele oasis, restabilește canalul lui Seti, cãile comerciale.

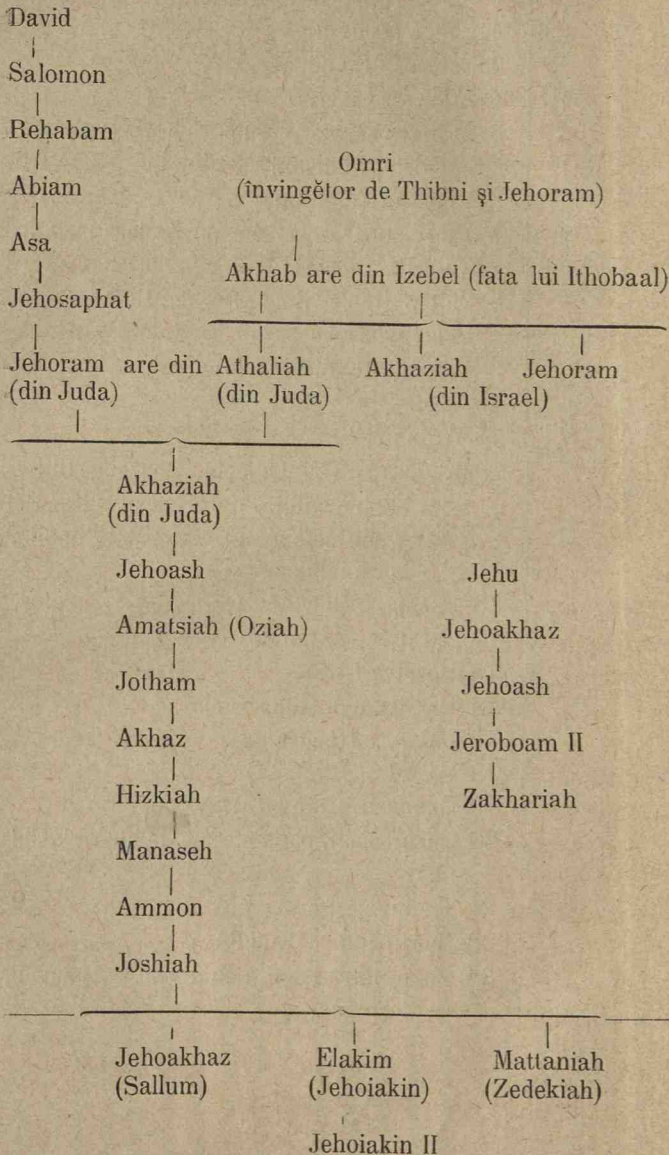
486 rěscóla lui Khahbas în Egypt.

487 mórtea lui Darius.

Imperiul
pers coprin-
dea 23 sa-
trapii

- 1 Parça (Persia)
- 2 Uvaja (Elamul)
- 3 Babirus (Chaldea)
- 4 Athura (Assyria)
- 5 Arabaya (Mesopotamia, Syria, Palestina, Phenicia, Philistinii).
- 6 Mudraya (Egytul).
- 7 Tyiya darayahya séu popórele maritime (Cillicia, Ciprul)
- 8 Yauna (Ionia, Eolia, Dorida, Lycia, Caria, Pamphylia)
- 9 Çparda (Lydia, Mysia)
- 10 Media
- 11 Armenia
- 12 Katpatuka (Cappodocia, Phrygia, Bithynia, Paphlagonia, Pontul (regat vasal, dat unuia din cei șapte), țera Moschianilor și Tibarenianilor).
- 13 Parthava (Parthia, Hyrcania)
- 14 Zaranka (Zarangia)
- 15 Haraiva (Aria)
- 16 Uvarazmiya (Chorasnia)
- 17 Bakhtris (Bactriana)
- 18 Çaghdâ (Sogdiana)
- 19 Gandaria (Gandara)
- 20 Çaka (Sacii, până aprópe de hotarele Chinei)
- 21 Thatagus (Sattagydi)
- 22 Harauwatis (Arachosia)
- 23 Maka, între lacul Urumiyeh și Cauasul, pe Caspiana.

Casele lui David, a lui Omri și a lui Jehu



XIX. CARTAGINA PÂNĂ LA RĚSBÓELE MEDICE.

Africa septentrională. Popóre.

1. Stratul negru.

2. Stratul cușit, expansiune a Cușitilor din Egypt (Guancho din Canarii, Berberii, Amazigh, Schilah, Kabylii, Tibbui, Tuaregii; — Getulii par un amestec de Cușitii și negri).

3. Stratul aryan (Lebui, Takkaroi, etc.) Maurii par să fi eșit din amestecul lor cu Cușitii și Numișii din amestecul lor cu Getuli.

4. Stratul chananean, mai ales în Zeugitana și Africa : din amestecul cu Lybiani, poporul Libyphenician.

Popórele numite de Herodot :

Adyrmachișii, lângă Egypt;

Giligamii, până la Dernah de aș;

Asbystii, mai sus de Cyrena;

Cabalii, la Tauchira (Taukrach);

Auschisii, până la Bengazi;

Nasamonii, la apusul acestora, de la mare la Augila;

Psyllii nu mai existau; Nasamonii le ocupase teritoriul.

Tóte aceste popóre erau nomade.

Ammonianii (Syuah)

Garamanșii (Fezzan)

Lotophagii

Troglodyșii, negri sêlbateci.

Ataranșii (Tigerri)

Atlanșii (Bilma)

} în oasise;

Macii, aryanii, la occidentul Syrtei celei mari, la apusul

Nasamonilor, pe riul Uadi-kama,

Gindanii, între aceștia și Lotophagii.

Machlyii

Lebuii

Auseanșii

} pe lacul Triton (sans. trito, apă) Sebkat-el-Ludiah sêu Sebkat-Faraun);

Maxyii (Maşhuaşhii) dincolo de Auseanî;

Zavecii (Zuaccai, Zuzu) lângă Maxyii;

Gyzanţii seú Byzanţii, thracî (cf. Byzanţiu), amestecaţi
cu Libyphenicianî.

Ramura aryană din Numidia diferită de cea de pe lacu
Triton.

M o r a v u r î.

Adymarchiđi — Femeile pörtă la picior inel de aramă;
lasă să le crească përul, 'şi ucid păduchii cu dinţii.

Nasamonii — Mâncau locuste uscate şi pulverisate, ame-
stecând acest praf cu laptele. — Polygamie. — Jurăminte
la mormëntul ómenilor drepti. Visul făcut, după o rugă-
ciune, lângă mormëntul strămoşilor, indică viitorul. Credinţa
se dădea bënd apă unul din mâna altui-a, seú lingënd din
mână nisip. Colibe. Nimenî nu móre culcat. Morţiî immor-
mëntaţi şedënd.

Ataranţii. — N'au numiri proprii; înjur sórele când căl-
dura e prea mare. — Nomađii se hrăneau cu carnea şi lap-
tele oilor, nu mâncau carne de vacă, nu hrăneau porcî.

Troglodiţi — Mâncau şerpi. — In jertfi, se tae întâiú o
ureche a victimei şi se aruncă pe coperişul casei.

Macii — Capul ras, un moţ pe creştet. Acoperiţi la rës-
boiú de piei de struţ.

Lothophagii — Mâncau fructul lotusului rhamnus.

Machlyi — Lasă să crească përul numai pe cefă, şi

Auxenii — numai pe frunte; la sərbătórea unei ðeiţe,
lupte de fete cu petre şi beţe. Daruri la cea mai voinică.
Cele ucise n'au păstrat castitatea.

Maxyi — Şi rad përul pe partea stângă; tatuagiuri roşii.

Zavecii — Femeile conduc carele de rësboiú.

Gyzanţii — Tatuagiuri roşii; mâncau maimuţe.

Negrii dădeau, ca şi acum, foc erburilor uscate pentru a
îngrăşa pământul. Adunări nóptea spe a dănţui. Carthagi-

nesii și indigenii din Dahomey făceau comerț fără a se vedea; depunând pe mal unii mărfurile, alții praful de aur.

Carthagina

Nefiind supusă Tyrului putea să ia o dezvoltare a sea proprie. Elissar cumpără pământul de la Iasone, regele Zave-cilor. Fericita pozițiune a orașului între ambele basinuri ule Mediteranei, aprópe de Sicilia, i comandă să devie putere maritimă. Se emancipă de tribut către indigeni; răsbóe de 2 secole și jumătate; Libyphenicianii ajutând Carthagina mai în tóte, sunt asimilați cu cetățenii. Finitul secolului VII-lea : Carthagina stăpână pe țeră între Syrta cea mică și Numidia.

Săracii din oraș trimiși în colonii militare și agricole în părțile cucerite care nu pot fi întărite. Coloniile pheniciene se supun, ca orașe aliate, imperiului Carthaginei, deghisat întâi sub forma unei confederațiuni.

Venitul Statului. 1. Tributul în monedă a coloniilor și orașelor aliate, în natură a popórelor supuse care dau în casuri grave până la jumătatea venitului;

3. Tributul insulelor și provinciilor externe;

3. Tributul popórelor nomade;

4. Drepturile de vamă și de transit;

5. Productul minelor.

Teritoriu. — 1. Zeugitana (Hippona-Zaryta, Utica, Tunis, Clypea, orașe tyriane, Vacca, Bulla, Sicca, Zama, colonii).

2. Byzacena (Adrumeta, Leptis cea mică, Tysdrus, Tacepe)

3. Emporia, lângă Syrta cea mică.

Carthagina caută nu teritoriu întins ci puterea comercială.

Cyrena și comerțul interior. Leptis cea mare și Maca séu

O Ea în țera Lothophagilor și Nasamonilor, pe care le dispută Cyrena Carthaginei.

1333 (Chronographii greci) Battus, legendar.

631 Aristeu séu Aristote, fiul lui Polymneste, din familiile myniane gonite din Lemnos de Doriani, vine din Thera, fundésă Cyrena, ia numele de Battus; monarxie aristocratică.

580 Al 2-lea succesori, Battus II, chiamă Greci care fundésă Apollonia, Tauchira, Barce și orașul Evesperitilor.

570 Adicran Libyanul și Uhabra învinși la Irasa. — Ahmes se aliasă cu Cyrena.

Primul rășboi cu Carthagina. Cyrena perde țera Nasamonilor și a Lotophagilor; hotarul la altarul Philenilor.

Africa centrală vinde sclavi negri, praf de aur, fildeșul, pietre prețioșe.

Călătorii de explorație până la Niger și la lacul Tchad : marc oraș pe unde măi târziu Tombuctu.

Supremația Carthaginei. Slăbiciunea Tyrului; mulți comercianți trec în Carthagina; rășcola Turditanilor din Betica, a Grecilor din Sicilia, care amenință Motya, Solonta Panorma. Carthagina ocupă orașele din Sicilia, Gaulos, Malta, Ebusus în Baleare, Cossura, Caralis (Cagliari), Nora în Sardinia, Betica și minele séle. Colonii care amestecându-se cu Bastulii dau pe Bastulopheniciani. În Numidia și Mauritania, se întăresc Collops, Pithecusa, Iol (Cesarea), Siga; Numidii amici și mercenari.

Rășboe Siciliane. 640 Coleos Samianul în Betica.

600 Phoceanii Euxene și Protis fundésă Massilia.

578 Grecii fundésă Rhoda în Spania.

550 Hannon organizând armata și triumfând de Lybiani, Malchus intră în Sicilia; ajutat de Sicanii și Siculi, pôte și de Selinonta, respinge pe Greci în nord și rășărit.

Desvoltarea Massilianilor. Ajung în Betica; bună primire din partea Turdistanul Arghanthon. Betica le este în-

chisă de Carthagineși, dar ei fundesă Moenace între Bastul, Emporiae lângă Pyrenei, Alalia sêu Aleria în Corsica posedată de Etruscî, care, uniți cu Carthagina, îi gonesc (540) — Ruina Phocei e profitabilă Massiliei (542), care dărimă în *Roussillon* orașul phenician Ruscino (Castel-Roussillon), și fundesă Pyrene (Elne), Hemeroscopium, Alonis. Ruscino dedea Carthaginei produsele minelor și aurul din Ariège (Auraria). Invinși de mai multe ori, Carthaginesii se aliésă cu Etruscii din Toscana și Campania. 536 Invinșă la Alalia, Massilia perde acest oraș, fundesă Velia, dar perde Hemeroscopium, Alonis, Moenace; Iberii distrug Pirena. Liguri se răscolă. Cantoriu carthagines în Massilia pênê în 474.

Carthagina de la 535 la 500. — Vana încercare a lui Malchus asupra Sardiniei; exilat răscolă armată, ia Carthagina, este apoi arestat, și ucis de Senat.

Magon, fiul lui Hannon, restabilesee disciplina, menține Africa, cucerește Sardinia (agricultură), Balearele (ómenî cu praștia), unde fundesă Portul Magon (Mahon). Asdrubal, fiul lui Hannon sufet 11 ani ia Lipara, e ucis în Sardinia (520); fratele sêu Hamilcar. 509 Primul tratat cu Roma: Romanii nu vor trece capul Bon. Tribut lui Darins. Carthagina se aliasă cu Xerxes.

Expedițiunii de descoperiri. Coloniile pênê la capul Nun; comerț cu insulele Britannice. Hannon fundesă Thymiaterium (Mamora), Zidul Carianilor (Aguz), Gytte (Mogador), Rusaddir sêu Accra (Agader), Melita (Uady Messa), Arambys (Araccas), ajunge la riul Lixus (Uad Draah), fundesă Cerne în insula Arguin, ajunge la riul Chretes (Saint-Jean), la Senegal, la capul Verde, la gurele Gambiei, la golful unde se varsă Rio Geba și Rio Grande, la malul Bissagoilor, la muntele Sagre (Sierra-Leone), la golful Sherboro, punct extrem, unde ia gorilî drept ómenî.

Himilcon călătorește 4 luni de alungul Galliei. Namneții

(Nantes) formau un centru comercial chiar pe timpul Tyrianilor; Veneții (Vannes) călătoreau deja pe mare; cossitorul tras din Cassitoride (Sorlingue); Carthaginesii pătrund în Cornwall și Irlanda unde duc alfabetul phenician.

300 colonii fondate după Hannon pe malul Africeii; bălciu anual în Cerne. Tuaregii părăsesc viața nomadă. Se ajunge cu timpul pînă în Dahomey; se descoperă Canariile, Madera (colonii; insulele fericite), și vor chiar a merge spre apus, dar iarba de pe mare îi oprește.

XXI. CIVILISAȚIUNEA TURCĂ

Limbă agglutinante la toate popoarele de familie turcă.

Scrisoare cuneiformă a Sumirilor.

Civilizațiune materială, fără idee morală.

Metallurgie înaintată.

Respect superstițios al Grecilor barbari.

Dravidianii. — Strat intermediar în India între Negrii și Cușitii — Triburi — Districte — Regi — Imprejmuiri întărite — Bardii care cântă la sărbători. Zeul e numit rege — Templuri rustice — pietre sacre, imagina zeului — Geniuri rău făcătoare — Sacrificiuri sângeroase — Cultivau câmpiile, — făceau război, cunoșteau metalurile. nu însă cossitorul și zingul — Vesminte în stofe de bumbac tors și țesut — sate și cătune -- luntri cu care mergeau pînă în Ceylan — streiniile veneau pe vase să comerteșe cu dinșii — Vrajitorii serveau de doctori — Numărau pînă la o sută, unele triburi pînă la o mie; cunoșteau cursul regulat al astrelor, și planetele Venerea. Marte și Jupiter. — Civilizațiunea Dravidianilor din Malabar e de origină cușită.

Susiana. — Femea chiar măritată poate avea proprietăți. Bărbatul repudiând-o îi dă ca indemnitate $\frac{1}{2}$ mină de argint.

Fiul ce-și renegă muma e esclus de pe pămînt și apă.

Glóbă și rețracțiune pentru cel care-și renega pe tatăl său.

Femea care-și renege bărbatul e'ra aruncată în apă.

Părinții care nu recunosc pe fiul lor puși în închisóre.

Susa Madaktu (Badaca), Naditu, Khamanu, orașe din Susiana. Organizare feudală ; elementul ture predominant ; Cușiții au individualitatea lor. Susiana centrul civilizației antică. Ței Susinka și soția sea Nakhunta; statua ei ascunsă în pădurea sacră de la Susa. Apoi șese Ței, în trei treimi ; între ei Umman (Memnon ?). Moravurile chaldeane.

Sumirii. Pământul are forma unei bărci rătunde (ca cele de pe Eufrat) răsturnate. — În goliciunea bărcii era ascuns abisul (ge) cu întunicul și mórtea. Pe alunecușul bărcii era pământul (ki), înconjurat de Ocean (zuab). Chaldea era centrul lumii Dincolo de Tigru, muntele Orientului care unește cu pământul cerul (anna), acoperiș hemispheric ale cărui extremități ating barea terestră dincolo de Ocean și care se învârtește împrejurul muntelui Orientului, târînd cu dinsul stelele fixe (mul) semănate pe bolta sea. Intre cer și pământ circulă cele șapte planete (lubat), animale viețuitoare, precum și norii, vânturile, fulgerul, plóia. Spiritele (zi) sunt forțele bune, rele, neutre, care fac după caprițiu binele și răul, regulésă umbletul corpurilor cerești, anno-timpurilor, fac să se producă grânele, dau viața și mórtea. Ței (an, dingir, dimir) spirite mai înalte, presidă la marele divisiuni ale lumei și la marele fenomene ale naturei. La abys presidă Mulge, la pământ Ea, la cer Anna, corpul, bolta și tot-deo-dată sufletul, inteligența cerului. Ea, spiritul pământului, locuește mai ales în Ocean: este fiul Țeitei Riah (apa), e numit peștele sublim, e condus pe un vas de fii săi, are de nevastă pe Damkina séu Davkina (pământul). Din ei es apele materiale care dau viața. Mulge este o formă feminină a lui Ea. În abys, Ninge-le care primesc sufletele morților, care, dincolo de riul cel etern, ajung la muntele Occidentului, dindărătul căruși se culcă sórele, și în țera nemișcată. Részplata e numai pe pământ. În abys, isvorul de viață, apérat de

geniurile infernale, dar de care  ei pot s a lase s a se apropie sufletul pe care vor s a-l trimet a iar pe p am ent.  eul s orelui diurn, Ud, impr astie întunericul, minciunea. Focul (Izbar, Bilgi), superior s orelui, pontif suprem, trimis al lui Silik-mulu-khi care, fiu al lui Ea, este intermediarul bine-f ac etor între Ea  i suferin ii, le dest ainue te numele misterios care gonește pe demoni, care iau t ote formele spre a face r eu (semi- ei, lupt atori, coloni, distrug etori, r sboinici, cei care întind curse, care nu se reproduc; c ate șapte de fie-care clas a; atacă ordinea naturei, casele ómenilor, produc sterilitatea femeii, ucid s eu pierd copii, dau b olele; ciurma, frigurile (idpa), stafiile, strigoi sunt demoni). In contra lor, magie. Rug aciunea e vr ajire; preotul e un vr ajitor.

Media. — Cultul animalelor, al  arpelui Afrasiab. Antagonism cu Aryani, in care aceștia sunt un moment supuși. După eucerire,

Castele : Magii (cei mari, preotii)	} Aryani
Arisanti (Aryai, militarii)	
Busi (Autochthoni, agricul. proprietari)	} Turci
Strucha�ii (trăind sub corturi)	
Budianii (servi lega�i de p�am�ent)	
Paietaceni�ii (Noma�i)	

XXII. CIVILISAȚIUNEA EGYPTIAN 

Ideile religioase ale Cu i ilor. — Identitate de substan a între materie,  eu  i spirit. Doctrina emana iunii :  eul face s a iasă universul din el însu- i. Nu este între diferitele feluri ale existen ei de c at diferin e de graduri, treptele unei sc ari, pe care se sue s eu se scob r a în vie i succesive o fiin a după cum a meritat răsplată s eu pedeps a; e dogma transmigra iunii, numită de Greci metempsychos , pe cari se bas s  institu iunea castelor. Cel avut, puternic,  vingetor, de o peli a mai deschisă, consideră pe cel sărac, fără

putere, învins, de o peliță măi închisă, ca o ființă pedep-
sită, ca un spuriu, cu care nu trebuie a se amesteca ; dife-
rința între o castă și o clasă este că cea ce constituie cas-
tele este interdicțiunea de căsătorie, fie civilă, fie religioasă,
între părți ale poporului.

Emană de la ȕeu puterea sea feminină, și de la ȕinsul
singur un alt ȕeu, care pȕte deveni basa unei nouȕ treimȕ.
Dar acest ȕeu nefiind de cȕt o parte a ȕeului primitiv, tȕte
divinitȕțile se resolvȕ într'un singur ȕeu.

Neamul egyptian. — Omenȕ marȕ de trup, slabȕ, largȕ în
spete, cu peptul eșit, brațul vȕrtos, mȕana subțire și lungȕ,
piciorul asemenea, capul mare, fruntea pȕtrȕtȕ, nasul scurt
și rotund, ochȕi marȕ, buzele grȕse, gura mare: expresiunea
generalȕ plinȕ de dulcȕțȕ și de o instinctivȕ întristare.

Orașe. — In Egyptul de sus Abu (Elephantina Grecilor),
Suannu (Syena) lȕngȕ insulele Senem (Beghe) și Pi-lak
(Philae), Deb (Apollinopolis magna), Ten (Latopolis), Nekheb
(Eilithyia) guvernat sub dyn. XVII-ea de un membru a
familiei regale, cu titlul de fiul regal din Nekheb, Sni (La-
topolis, Esneh), T-ape (Theba, Thiva) orașul cu o sutȕ de
portȕ, On din sud sȕu Her-month, Kebti (Coptos), Ta-n-tarer
(Tentyris, Denderah), Theni, Abud (Abydos) unul din ora-
șele cele măi marȕ ale Egyptului, Saut, Lyconpolis, Sesunnu
(Hermopolis) unul din cele măi vechȕ, H'ebennu (Theodo-
siopolis), Nowrus, Panubt, Menȕt-Khuwu, H'ȕ-Bennu (Hip-
ponon), Pa-Nebtep-ah'e (Aphroditopolis), Hnes (Heracleo-
polis), Manower (Memphis) orașul lui Phtah (Hakaptah),
Sekhent (Latopolis) On de la Nord (Heliopolis), Truwu
(Troja) cu carierile sale, Babylona Egyptului. In Delta Sai
(Sais), Khsȕu (Xois), Pa-uts (Buto), Thebnuter (Sebennytos),
Hȕ-ta-ab-ra (Athribis), Dadȕ (Mendes), Tanis, Tsal.

Delta se numea To-meh, To-mera; Egyptul de sus (pe
care Grecȕi ȕi împȕrțeau în Heptanomida și Thebaida), To-

res; Fayumul, To seş ; Ethiopia To-quens şi acest nume se dedea şi părţii din sud a Thebaidei.

Religiunea. — Cucernic, Egiptianul vede Divinitatea pretutindeni. La început era Nu (Oceanul primordial) în ale căruia adâncimi pluteau sêmênțele lucrurilor. Din tótă eternitatea, Țeitatea se născu prin propria sea voință în sînul liquidului (spiritul lui Dumnezeu plutea pe ape). La început Sórele Țeu suprem ; apoi preoții ajung la idea unui singur Țeu, doctrină rezervată inițiaților la mistere. Din tótă eternitatea Țeul produce într'însul un alt el însu-și, este tot-deo-dată tatăl, muma și fiul lui D-Țeu, și tus-trei nu sunt de cât unul. Acéstă treime 'și creasă propriile sale membre, Țeii, și fie-care din Țeu, fiind tótă Țeitatea, pôte forma un typ nou, origină a altor typuri. Acéstă concepțiune, care conciliă monotheismul cu polytheismul, nu este de cât o explicațiune a numirilor Țeilor. Ammon este Țeul producător, Imhotep inteligența, Phtah adevêrul, Osiris bunătatea. Țeul fie-căruî oraş, Osiris în Theni, Ammon în Theba, Phath în Memphis. Țeul fiind unul, se adoră împreună forme diverse ale divinității, care întrunite formésă Ței noi : Sevek-Râ, Phtah-Sokari, Phtah-Sokari-Osiris, etc. Divinitatea organisésă lumea, trăgênd'o din haos Fa despărți apele în douê părți : una formă riurile și Oceanul, alta *apele de sus*, cerul pe care plutiră astrii și Ței. Opera divină atacată de șarpele Apap, și de fii rêscolei. Ței triumfară, dar cât va ține lumea, monștrii vor amenința ordinea naturei, fără a o putea distruge. Geografia și clima avură înriurire asupra religiunei. Lupta lui Osiris cu Set (Typhon) este și lupta binelui cu rêu, și lupta Nilului contra desertului. Egiptul e un dar al Nilului ; Nilul e dar adorat. Divinitatea creasă lumea în fie-care Ți (rêsărirea Țilnică a sórelui). Râ séu Phra (Sórele) ca Țeu suprem. Atum înainte de rêsărire, în momentul rêsăririi și apunerei Hor în ambele orizonturi, Hor-emakhu-ti (Harmachis); la rêsărirea sa Hor copil (Khopet, Harpo-

erate), în améđi Râ, Şu, Anhur, Hor; la apunerea sa Nower-tum; în timpul nopţei Osiris. Viaţa ăilntcă a sórelui asemuită cu viaţa ăelului suprem în luptă cu réul. Osiris ucis de Set e regăsit în Delta de Isis şi résbunat de Hor. În timpul căldurei, récóre nu e de cât în Delta. Osiris aci e Nilul. Hor (inundaţia) face să dispară căldura. Sórele e dus pe o barcă, dusă de spiritele regilor şi a ómenilor celor bunđ, Akhima-Urdu, Akhima-Seku.

Divinitatea s'a manifestat omului, şi l'a guvernat sub dynastiile divine. Viaţa omului asemuită cu a sórelui; mortul este un osiris. În viaţă se compune de inteliginţă (khu), care perde haina sea de foc, întră în ba (sufletul), substanţă divină, care face prin spirit (niwu) să se mişte corpul (khat). Animalele n'au inteliginţa, care în om vrea să aridice córpul, dar nu-í póte nimici pasiunile. Ea învinsă, omul este idiot, nebun. Sufletul mortului compare înaintea tribunalului lui Osiris-Khent-Amen (inconjurat de 42 judecătorđ). Inima lui vorbeşte contra lui. Sentinţa e executată de inteliginţă, care reintră în sufletul ne-pios, armată de focul divin şi de biciul păcatelor, pênê când sufletul găseşte un corp pe care'l duce la omor şi nebulie. După secolđ de suferinţă, întră în neant. Sufletul drept trebuie să treacă prin probe. Cu inteliginţa călăusă, se aruncă în spaţiul imens, ia diverse figurđ, spre a resista puterilor réu-făcătóre, străbate locaşele cereşti, şi în Câmpiile din Aalu face aratul mystic; probésă ştiinţa sea şi străbate horele ăeilor rétăcitorđ spre a ajunge la chorurile ăeilor fixđ, printre care adoră fiinţa perfectă, şi se pierde în Dumneđeire.

Decadinţa a adus scepticismul şi o viaţă de plăcerđ. În timpii de credinţă, carte de morală practică. În fie-care moment Cartea Mortđilor, Ritualul funerar, rugăciuni şi formule. Cultul animalelor perseveră în religiune. Spre a feri pe ómenđ de réu, ăeii luară forma animalelor; symbol pentru ómenii culţi, animalul e ăeu pentru popor. Hor represintat

printr'un erete, printr'un erete cu cap de om, printr'un om cu cap de erete; Typhon (Tebh) printr'un hipopotam (teb). Animalul sacru al unui nom este une-orî proscris din alte nome. Animalul e hrănit de preoți. Jale publică la mórtea lui. Cine-l ucidea era ucis. Scarabeul lui Phtah, ibis și cynocephalul lui Thot, eretele lui Hor, șacalul lui Anubis, bou Mnevis (sufletul lui Râ), pasărea Bennu (Phenix) la He-liopolis, șapal de la Mendes (sufletul lui Osiris), bou Hapi de la Memphis. Bennu este un pescar cu două lungi pene pe cap. Cultul lui Hapi se respândește din ce în ce. A doua viață a lui Phtah, sufletul lui Osiris, născut dintr'ro junică fecundată de lumină; negru, cu figurî pe care preoții le recunoșteau, dănd oraculî; după 25 de ani, era înecat în fântâna sôrelui, devenea Osiris-Hapi (Serapis); și era înmormântat în Serapeion.

Alte divinități: Khum, Har-hut, Thot care a găsit literile, deita Mant, deita Neith, muma sôrelui;—deul Num séu Knuphis, sufletul materiei represintat printr'un berbec;—deita Hathor, emisphera inferiôră, muma lui Râ, represintată prin vacă; deita Nub; — Apap séu Refrof, vapórea diminetei; Set séu Suthek, în infern se numește Smu. Kheper, sôrele producător, Month, sôrele rêsboinic, din care nevêsta sea Ritko, și fiul lui, Harphre. Sub Ptolemei multime de mythuri cu înțeles perdut; supeștiunile ucid systemul preoților. Maiestatea ceremoniilor. La o sêbătóre tot Egyptul e iluminat. Arcele (naos) și băncile deităților purtate cu alaiu

Legi și moravuri. Nilul marele arter. Marea considerată ca necurată. Phenicianii, marinarii Egyptului. Hierarchia scribilor acoperă Egyptul. Diferite funcțiuni în aceeași familie. Toparchii, capii divisiunilor nomelor. Preoții n'au dat nici unitatea religiósă, nici cea politică, Tribunalul suprem: 31 de preoți din Memphis, Eliopolis, Theba, care-și alegeau președintele. Părticularii acasă în afacerile penale. Lux: lucrarea metalurilor; porcelana, sticla, smaltul, mosaicul. Co-

merț prin schimb și greutate de metal. Respect pentru bătrâni; închinare drept salut, mâna la genuchi. Sănătoși; bere, pești, păseri drept hrană, haine de in; în oraș mantă de lână albă. Grijă de morți, îmbălsămire. Momiile ca garanție a datoriei. Squeletul la mese mari.

Arte. 1-a dyn. Teta : fundațiile palatului de la Memphis; Uenefes : piramidele din Ko-kome (Saqqarah),

2-a dyn. Mormântul lui Thothotep; statuile lui Sepa (Luvru). Artă în formațiune. Locuințele ómenilor neglese. Nemurirea sufletului în religie, a materiei în artă. Arhitectură grósă, scurtă, trainică. Piramidele mormintele regilor. De la dyn. XII, canonul, model sacru copiat de artiști. Sub Ramses II începe decadința. Renașcere sub regii saiti. Sculptura simbolică, religiósă, începe cu ba-relievurile; statui în templu, lipite mai tot-d'auna de colonne séu de zid. Atitudină înțepenită (regii în ceremonii stăteau fixi ca statuile țeilor). Lipsă voită de amănunte în artă care este împuetóre, colosală. Pictura servă de decor. Un rege póte anterior lui Mena a făcut sphinxul ce represintă pe Harmakhis.

3-a dyn. Imprejurul acestui sphinx se aridică templuri, din care unul de alabastru și granit există êncă. Mormintele (capelă, puț, suterane funerare) ne arată viața domnilor feodali.

4-a dyn. Snewru : ba-relievurile de la Uady-Magarah. Piramidele de la Gyzeh, de Khuwu, Khawra, Menkera. Neth-aker acoperă cu granit de Syena pyramida lui Menkera. Templuri restaurate și înălțate. Sarcophagiul lui Menkera a perit pe mare.

Asses-ka-w : pyramidă de cărămiđi; porticul meridional de la templul lui Phtah (Memphis).

6-a dyn. Papi I : Una face cale comercială spre marea Roșie, un oraș nou în Heptanomida, rearidică templul lui Hathor (Dendera).

De la Nitocris lipsă de monumente.

11-a dyn. Arta Thebană, artă provincială până atunci
Acastă dyn. înfrumusețesă Theba. Mormintele regilor la
Drah-Abu'l Neggah, violate sub Rhamses IX : ne rămâne py-
ramida de cărămiți netrecute prin foc a lui Entew-Aa I.
Entew IV : edificii în Coptos. Mentuhotep III : templul lui
Min său Khem.

12-a dyn. Edificii în Heliopolis, Theba, Tanis, etc.

Amenemhat I : zid în contra Barbarilor de la răsărit. La
Beni-Hasan, mormântul reginei Numhotep.

Usotosen III : forterețele de la Semneh (a 2-a cataractă)
și orașul Heru-khakeră.

Amenemhat III : Lacul Moeris, canalul lui Iosif. Shed (Cro-
codilopolis) fondată de Usortosen I, e înfrumusețată. Mormên-
tul său : Lope-ro-hunt (Labyrinth). Propyleele de la Nord
în templul lui Phtah (Memphis), cu colonne dorice. La
Beni-Hasan, cimitirul prinților din Meh.

Păstorii : a II-a dynastie : Sphinxuri și statue în Tanis.

18-a dyn. Ahmes : anul 22 : începe restaurarea templului
lui Phtah. Repararea monumentelor.

Hatasu : sculpturi de la Deir-el-Bahari.

Totmes III : Templu la Soleb; repară p'al lui Usorto-
sen III la Semneh, începe p'al lui Râ (Amada).

Amenhotep III : templul de la Napata cu aleiuri de ber-
beci; termină marele templu de la Theba început de Tot-
mes I; — templul de la Luqsor. Statua sea (Memnon), dă-
rămată în 27 a. Chr., restabilită de Septim Sever. Edificii
ale dyn. în Coptos, Esneh, Ombos, Elephantina, Eilithyia, nu
însă în Tanis.

Amenhotep IV : capitală nouă în Tell-el-Amarna.

19-a dyn. Rhamses II : Israelii zidesc Rhamses, Pi-
thom, etc. Marele speos din Ibsambul, cu 4 colosuri monolitice
de 20 metre înălțime. Templul lui Amenhotep III (Luqsor)
se termină : două obeliscuri de granit, dintre care cel de la

Paris. Templul lui Ammon la Karnak. Templul lui Rhamses I, la Gurnah. de Seti și Rhamses II. Ramesseion (mormântul lui Osymandias). Templul de la Abydos; edificii în Memphis, Bubasta. Rege constructor prin excelență, înlocuește uneori numele regilor anteriori prin al său. Restaurarea marelui templu de la Tanis; puțuri pe calea de la Nil la Gebel-Ollaki.

Menephtah: construcțiuni în Theba, Abydos, Memphis, mai ales în Delta.

20-a dyn. Rhamses III : palatul de la Medinet-abu; Karnak mărit, Luqsor restaurat. Construcțiuni în Delta.

22-a dyn. După turburări, reîncep lucrările; Theba părăsită se împarte în orășele. Dyn. XXII se ocupă mai mult de Memphis, Tanis, Bubasta.

25-a dyn. Șabak se ocupă mai mult de Bubasta; restaurarea templurilor din Memphis, Luqsor, Karnak. Șabak înlocuește pedepsa cu mörte prin lucrările silite.

26-a dyn. Psametik : opera sea de reparare; face propyleele de la sud și răsărit în templul lui Phtah (Memphis), curtea lui Hapi, repară templul de la Karnak. Fineța picturii și a hieroglyphelor. Eleganță cam secă a artei; înțelegerea amănuntelor; mai mult adevăr; nici stilul larg și realist al primei epoci, nici cel grandios și înțepenit al lui Rhamses II, ci o artă pură, fină și rezervată.

Neko II : mai mult marina de cât artele.

Ahmes II reanimésă Theba. Frumöse morminte; în Memphis templul deitei Isis; colosul culcat, ce nu mai există, din fața templului lui Phtah; propyleele templului deitei Neith (Sais), cu colonne, alei de sphinxuri, obeliscuri, colos culcat, capelă monolithă de granit; înainte ca ea să fie pusă în templu, căderea Egyptului.

Literatură și științe. *Systemul* : In Ramesseum (Karnak) sala bibliotecei, sub protecțiunea lui Thot, deul sciințelor și artelor, și deitei Saf, dómna literilor. Neschimbarea fiind

legea, orî-ce invențiune nouă se atribue celor vechi; se găsește de preoți în templu o carte vechie care o conține. Teta (1-a dyn.) medic și autor de anatomie. Cap. LXIV din Ritualul funerar găsit sub Hesepti, séu de fiul lui Menkera, Hor-Dud-ew. Tosorthros (Manethon), medic : perfecționésă scrierea. Carte de medicină găsită sub Khuwu. Aseskaw geometru, astronom. Dyn. VI : un funcționar cu titlu de guvernator al casii cărților.

Mathematice. Stelele sunt Akhimu-seku, planetele sunt akhimu-urdu. Jupiter : Hor călăuđă al spațiilor mysteriose; Saturn : Hor generatorul de sus; Marte : Harmakis séu Har-deșer (Hor cel roșiu). Se cunoște mișcarea sea unor retrogradă în aparență. Mercur : Sevek; Venus : Duau, și ca stea de séră Benu.

Pămêntul are o mișcare de translațiune; sórele, răpind planetele, călătoréște prin cerul liquid care se sprijinește pe atmosphere; stelele fixe sunt ca Iampele.

Anul are 36 séu 37 decade, fie-care sub o decană, stea eũ grup de stele.

Observatoriile (Denderah, Theni, Memphis. Heliopolis, etc.) catalogésă stelele. Răsărîrea heliacă a lui Sopt (Sothis, Sirius) arată începutul inundații și al anului civil. 12 luni de 30 de ȃile; 3 anotimpuri : Sha începutul, Pro, seménatul (iarna), Shemu (vara), secerișul.

12 ore ca la noi, dar prima începea la 6 diminéta, astfel că la 12 erau 6 ore în Egypt. Inainte de Mena. cincî ȃile complementare; întârđierea rămâne de o ȃi la patru ani. Accordul nu se póte face decât după 1460 (365×4) ani astronomici coprinđend 1461 civili. E periodul sothiac.

Dyn. XIX-a : tratat de geometrie, care păsește peste problemele cele măi elementare ale trigonometrii plane.

Medicina : cartea de sub Kerhbara (Kerpheres ?) cu rețete și de ale străinilor; cartea de sub Hesepti, complectată de Send. In fie-care lună, vomitivuri și clystere; orî-ce bólă

vine din hrană; specialiști pentru ochi și intestine. Imbălsămătorul obiect de execrațiune din cauza respectului pentru corp. Decî anatomia este imposibilă; medicii nu se pot depărta de reguli, sub pedepsa de a fi considerați ca asasinî. Vase în corp, în care spiritul vital. Suflarea pătrunde prin deschidăturile corpului și dau, împreună cu sângele, animalului mișcarea. Suflarea și sufletul se retrag în momentul morții. Bóle : ophthalmia, osul mort, ulcere la picere, viermeele, eresipela, epilepsia (bóla dîvină mortală). Unele diagnose. 4 lécuri : pomade, poțiuni, cataplasme, clystere. Vegetale și unele minerale servă medicilor. Virtuți închipuite ale unor obiecte. Bóla se produce de spirite; decî, pe lângă doctorie și o formulă magică. Astrologie; calendar astrologic. Țeul trimis spre tămăduire.

Philosophie. — Tratatul de morală al lui Kaqimna la suirea pe tron al lui Snewru, cartea cea mai veche din lume; dyn. V : Ptahhotep, fiul unui rege, scrie Instrucțiunile sele. Morală practică.

Ritualul funerar seú Cartea manifestațiunei la lumină, cu mult anterior Hycosilor, prelucrat sub Psametik. În morminte mai recente e înlocuit prin Cartea migrațiunilor. Cartea despre călătoriile Sórelui în lumea inferióră.

Culegeri de hymnuri. Thot, primul Hermes, de trei ori prea mare (Trismegist) a destăinuit religiunea; al doilea Thot a dat instituțiunile sociale. 42 cărți sacre ale preoților.

Literatură. — Dyn. XII : Memoriile aventurarului Sinehl. Un scrib compune Instrucțiunile lui Amenemhat către fiul seú Usortesen. Recomandațiunile scribului Duauw-se-Kharda către fiul seú Papi. Hymn la Nil. Scribii trec esamene; preoții asemenea. Este opera clasică.

Seti I : fragment de hartă geographică a minelor de aur din Nubia. — Culegeri de scrisori ca modele de styl; culegeri de esercițiuri literare (fragmentul asupra ostenelelor meserii de soldat). Istoria sub formă de poemă și de resu

mate chronologice. Papyrus de la Turin conține lista completă a regilor. Manethon este din epoca helenică. Romaște religioase.

Rhamses I : poezii Amenemapt și Pen-taur.

Rhamses II : caricatură, pamphlete.

XXIII. CIVILIZAȚIUNEA ASSYRO-CHALDEANĂ

Kuș:ții. — Mică de talie, corpul bine făcut, părul abundent și chiar frisat, culoarea de la negru până la ocheșiu deschis; trăsuri regulate, chiar delicate, frunte dreptă, strîmtă în lături, înaltă; nas lung, fin, subțire, nu atât eșit ca al Aryanilor; buze grose, cărnoase.

Religiunea Babyloniei. — In insulele Tsur, Arad, Dilvum (Dilmun), primele colegiuri sacerdotale. — In Babylonia, zei locali în fie-care oraș, care consideră pe al său ca zeu suprem : Anu în Uruk, Bel în Nipur, Sin în Ur, Samas în Larsam, Marduk în Babylona. Din zeu emană deita, identică cu zeu, îndoită persoană cu ambele principii. Numele deitei derivat din al zeului, ca Bêlit din Bel. Pereche de zei ce se rezolvă într'o singură ființă. Ca în Egypt, orașul care are supremația, pune pe zeul său în capul pantheonului. Sub Saryukin și Naram-Sin, stabilirea hierarhiei zeilor și religione oficială.

Ilu (El. Eloa, Allah), zeul suprem, Assur în Niniva, de la care emană chaosul primordial. Voința, verbul zeului, separă elementele, organizésă lumea după ordinea stabilită de verb. Materia (Anu, Oannes), verbul (Bel), ordinea său providența (Nuah) compun prima unitate, emanată de la Bel. Anu sub forma unui om cu codă de acvilă și având pe cap capul unui pește monstruos al cărui corp i cade pe spate și pe mijloc. Bel, rege care șade pe tron. Două forme : Bel-Marduk și Bel-Dagan (om terminat în pește). Nuah (său Nisrok), său Shalmanu (mântuitorul) : geniu cu aripi desfă-

surate ca alle cheruvimilor. Anat (Anaitis), Bêlit (Beltis, Mylitta), Tihavti (Thauatth), manifestațiunî feminine ale lui Anu, Bel, și Nuah. Ele se perd adesea în Bêlit, principiu feminin al naturei, materia umedă și fecundă. — A doua triadă : Sin (deul luna), Samas (Sórele). Atmosphera (Bin), domn al abondenții dar și al vijeliei, al inundații, ține fulgerul în mână. Caracter astronomic al religiunei : Adar (Saturn), Marduk (Jupiter), Nergal (Mars), Istar (Venus), Nabu (Mercur). Adar séu Samdan (Herculele Assyriei), gigant, ucide un leu strângându-l în brațe. Marduk, deș principal al Babyloniei, se confundă cu Bel. Nergal : leu cu cap de om. Istar, personificarea naturei, deșta răsboiului, ședând pe un leu séu tigru, cu tiara constelată, un arc și tésca de săgeți. Istar se identifică, ca personificarea naturei, cu deșta voluptății și a generațiunei, cu Zir-banit (Zarpanit), emanațiunea feminină a lui Marduk.

Cea ce a isbit pe Kușiți este succesiunea și identificarea forțelor naturei, nu contrastul lor, ca pe Aryani ; contrastul, adică diferențiațiunea, fiind dătător de idei, religiunile aryane sunt mai progressive, mai morale. Din bine ese rău, din și ese nópte, și din nópte iar și. Sunt dar deși buni și deși răi. Celor buni, cult voluptos (Lingam în India, Phallus în Phenicia, etc.). Celor răi, cult sângeros (Kali, în India, Melkhart în Phenicia). Protectóre a ființelor, Istar Zir-banit e represintată în picióre, gólă, cu mâinele pe pept. Nabu este ordonatorul lumei și modelul regilor. Ilu, cu cele două treimi și cei 5 deși planetari, formésă consiliul celor 12 deși, care presidă la cele 12 luni ale anului, la cele 12 semne ale zodiacului. Prostitutiunî sacre în templul deștei Zarpanit. Alți deși : Adar se mai numea Zagar ; Bêlit-Balati, dómnea vieței. Ashmun și Kummur presidă la constelațiunî, Serakh la recolte ; Bel-Aura geniul focului ; Bau (Chaosul) ; Martu fiu al lui Annu, era Occidentul și Shadu Orientul. Nana este manifestațiunea feminină când a lui Anu, când

a lui Sind. Se mai numea și Succoth-Benoth și se confunda cu Belit-Zarpanit. 36 deși suterani, presedând la fie-care decadă. Erau adorați deși Susjaneî Lagamer, Susinka. Deși Sumirilor : Ea, confundat cu Nuah, Silikmolu-Rhi cu Marduk, Hurki cu Sin, sunt deși vulgului. La Uruk, templul celor 7 pietre negre.

Astrologie. — Astrologia e o falsă știință a înrîurirei cursului astrelor asupra vieții omenestii. 3 clase în sacerdoțiul magic : conjuratorii, medicii, theosophii. Carte în trei părți; prima : Carta spiritelor celor rele, formule în contra demonilor ; a doua : incantațiunii în contra bolilor; a treia : imnuri de evocațiunea deilor. — Talismane, în contra spiritelor rele. Vrajitori rău-făcători : orî-ce bôlă e o vrăjire.

Istorie fabulosă. — Omul-pește, Oannes (al 7-lea rege Ea, Ea-gau, Ea-pește, Ea-ahannes), a tras din sêlbătęcie pe Babylonianii. Prima dynastie mythică (în anul 259,200 al creațiunei) : 10 regi, 432 mii de ani, în care timp 5 manifestări ale divinităței. Acești regi represintă semnele zodiacului. Primul rege Alorus, Adorus (Adi-uru). Legenda popoului, conservată și în Beros, preot pe la 300 a. Ch.) al 7-lea rege, Otiartes, Opiartes, (Upara-tutu); al 10-lea rege, Xisuthros, (Elasisadra) scăpat din potop; legenda trece la Israeliti (Noe). Suvenirea luptei între Sumiri și Accadi : este legenda luptei, posterioară potopului, dintre Zervan cu Japethoste și Titan (Nemrod, adică rebellul), care represintă pe Sumiri. Legenda turnului Babel (Bab-Ilu casa lui Ilu) care trece în Biblia.

Prima dynastie omenescă : 86 regi în 34080 ani sêu 6 regi în 225 : Evechous (Avil-Kuş), Khomasbelos (Samasbel). În nord Nemrod, și lângă densus la Surripak, Izdubar, care combate pe monstrii.

Chaldeani — Cuceritori; locuiau mai ales în Ur; rêm în casta superioară, asimilându-se în tôte cu cei învinși, dar nu părăsesc limba lor; păstrésă științia pentru dênșii; sun

preoți și vrăjitori; formule d'ale lor păstrate până în evul mediu: hilka, hilka, beșa, beșa; du-te, du-te, răule, răule, în limba assyriacă. Progresele științei disimulate ca în Egypt. Calendare populare. Școli mai ales în Uruk și Borsippa. Târziu ajung la unitatea divină. Ei dădeau pe generali, pe funcționarii cei mari, pe regi. Archi-preot, capul lor, al doilea după rege.

Caste. Preoții, militarii, negustorii, lucrătorii, țeranii, pescarii de pe lângă mare, care mâncau un fel de prăjitură făcută din pești, trăiau în insule, seû pe plute de lemn acoperite de pământ (insulele plutitoare din China și din lacurile Mexicului).

Moravuri. Veșmânt : cămașă de in până la picere; tunică de lână; veste albă; përul frizat, tiare înalte și ascuțite; coifuri conice; pieptare de in; măciuci de lemn garnisite cu fer, sulii, săbii scurte, scuturi de lemn. Baston cu emblemă ce era luată drept symbol personal; pecete cilindrică cu numele persoanei, al tatălui ei și al zeului ei protector. Căsătoriile se fac odată pe an prin licitație publică, în luna sabbat; banii dați pe cele frumoase serveau a îndestra pe cele urâte. Fetei se dădea o măslină de pământ ars, de purtat la gât, cu numele ei, al bărbatului și data ceremonii. — Sërbătorea Sacee (Çakmuku) ; cincî țile, slavii comandau sta-pânilor.

Comerțiu. *Căile comerciale ale lumii antice.*

Caravanele arabe : de la Yemen la Petra, de la Yemen la Gerra; de la Gerra la Tyr și în Egypt.

Caravanele babyloniano-pese : calea din Lydia în Susa, din Babylona în Phenicia prin Palmyra, Thapsaca, Circesium; din Babylona în Syria.

Căile Asiei orientale : de la Babylona la Susa; de la Babylona în Media, unde găsea calea Indiei, care prin Ecbatana, Ragae, Porțile Caspiene, Parthia, Aria, Drangiana, Arachosia, ajungea la Ortospana, pe Indus, unde se

întâlneau trei drumuri, unul spre Bactriana, unul spre Peucela, unul spre India nordică. — Din Alexandria Ariei drum spre Bactriana, care prin Maracanda și Yaxarte ajungea la Massageți și la Issedoni care comerțau cu Serii (China).

Calea ce pleca din Ortospana trecea prin Paropamisus. O cale din Bactriana în Bukharia cea mică de ași.

Căi maritime de la Yemen la Patala, de la insulele Bahrein la Barygaza, și de aci la Ceylan.

O alta de-a lungul malului oriental al Indiei, în țera Chrysei (Indo-China).

Drumuri în interiorul Arabiei: Cale din Petra în Babylona și Gerra, alta din Petra în Palmyra, Thapsaca, Trebisonda. Alta din Babylona în Gedrosia prin Caramana. Alta din Bactra la Tanais, trecând între Caspică și marea de Aral.

Căi în interiorul Indiei: două din India în China, ambele ajungând la Turnul de piatră, plecând una din Taxila, alta de la Gangiu.

Alta de la Bactra prin Taşkend la Turnul de piatră.

Comerțul. Babyloniei.

Fericita situațiune a Babyloniei. Industrie: Stofe de lână și de in. Mărgăritare ale insulelor din golful persic. Fructe din insula Cathama, la gura Eufratului; sarea și mărfurile Indiei, locuitorii din Gerra le transportă în Babylona, Thapsaca, Opis, cantorul lor. Bastónele se fac din lemnul din Tylos, ca și vasele. Scorțișóra (cinamomum) și mărfurile Indiei depuse la intrarea golfului persic Rochi și covóre; Borsippa, coprinsă în Babylona, avea manufacturi de in. Babylona produce arme ciselate, mobile, podóbe, etc. Armenia i dă vinuri; India, pietre prețioase, câini mari; Persia, stofe de lână; Arabia și Ethiopia, aur, miróse, fildeș, abanos. Plute rotunde pe Eufrat, susținute de burdușe pline cu aer (kejek). Canaluri; canalul regal său Naharmalșa purta corăbiile de mărfuri. Puternică marină.

Arte. Babylona e inferioară Assyriei. Arhitectură locală, puternică și măreță prin grămezi impuetore, fără varietate. System pyramidal cu graduri suprapuse, cele mai mari fiind cele inferioare; la început trestie, apoi cărămiți cu numele regilor. Cărămidele interioare uscate la soare, cele exterioare arse la foc. La vârful edificiului, capelă pătrată cu statua zeului. Fie-care strat de altă culoare. Săli lungi și strimte. Tencuială cu figuri de pământ ars. Olăria fără strug. Se lucrăse aurul, bronzul, plumbul, ferul.

Urkham : pyramida din Ur sevă Chalanne (zeul Sin); fortificațiunile orașului, temple în Nipur, Eruch, Sippara, Larsam. Avem pecetea sea și a fiului sevă Igi.

Saryukin (sevă Sagaraktiyas) : templu în Sippara, reparațiunea celui din Agane și a pyramidei Ulbar (zeița Anunit).

Regii din Ur, Sin-Said, și alții cu numele începând cu al lui Sin, marele zeu din Ur : construcțiunii în Ur și Uruch.

Kudur-mabug : statue de zeiță în bronz.

Khammuragas (Hamurabi) : canalul regal.

Lipsă completă de proporțiunii în artă. Typul omului e lungueț. Cărămiți cu smalt. Pictura e principala decorațiune. Inscriptiunii colorate; sculptură colorată.

Assur-akhe-idin : Palat în Babylona, în Kalakh.

Nabopolassar, aliat cu Saiti, are de nevastă pe Nethaker (Nitocris), repară canalurile, rezervorurile care regulau inundarea Eufratului, marele zid al Babylonei, podul de pe Eufrat, lacul Pallacopas.

Nabu-kudur-ussur : leu sfâșiind un om. Palatul din Kasr; pentru a place nevestei sevă Amytis, fata lui Cyaxare, face grădinele aternate, la Amram. Repararea pyramidei cu grade.

Babylona se împărțea în cetatea regală, în Hallat (Hillah), orașul vulgului, locuit în parte de Israeliti, îndoit în întindere de Nabu-kudur-ussur,—și Borsippa care-și reluă,

mai târziu independența sea de orașel, dar pe care regele o coprinse în Babylona printr'un zid nou, și în care ridică Turnul, făcându-l templu al lui Bel (7 caturî : negru, alb, purpuriu, albastru, roșu închis strălucitor, argintiu, auriu, și capela zeului Marduk). Lacul din Sippara, portul din Teredon (Kar-Dunyas), lucrări de artă, etc.

Mathematice. Din vechime, Chaldeenii atribuiău precisiunii equinoxiale 30 secunde pe an (e de 50). E basa marelui perioade astronomice de 43,200 de ani (e de 26000). Subdivisiuni : sar (3600 ani), ner (600), sos (60). Știința numerilor este înaintată. În ruinele din Larsam, lista pătrarilor numerilor fracționare de la $\frac{1}{60} 2$ până la $\frac{60}{60} 2$ sevă $\frac{1}{60}$.

Religiunea assyriană. Aceeași ca în Babylona. Marele tot. Deosebirea este în numele zeilor și în parte în cult. Ilu este Assur, zeul național. Ao este Bin. Marduk n'are importanță. Precum în Siparra copiii se treceau prin foc în onórea lui Anu, vedem cruđime în cultul assyrian. Caracter geografic : Istar din Niniva; Istar din Arbela; fiecare presida la o jumătate a lunei și Sin la luna întregă. Pluralul Istarath devine Astoreth în Phenicia, Astarte al Grecilor.

Statul assyrian. Despotism fără margini; regele nu este zeu, ci vicariul zeilor. Umilitatea regilor în rugăciunile lor. Dei au stabilit puterea regală. Regele e supremul pontif, domnește pe suflete și trupuri. Eunuchii sunt miniștri. Capullor (*rab saris*), al doilea după rege, supraveghésă curtea.

El, capul preoților, curtea, femeile în *ariba* închise, urmésă pe regele la răsboiu. *Milhekal*, prefect al palatului, *rab-sake*, capul garđilor și al poliției, însărcinat cu executările, *milik*, ministrul de stat, *tartan*, generalisimul, și guvernorul țerii compun cu *rab saris* și cu regele marele consiliu. Regele i depune când vrea, i alege chiar din popor. Provinciî direct administrate și state vasale. Aceste 'ș veadeau legile une-orî revisuite; datorau un tribut și un con-

contingente militar; numai după multe răscôale, un rege era ucis și înlocuit cu fiul său; la extremitate țera anexată. Provinciile au un prefect, numit de rege, care percepe impozitele (banii, natură) din care păstrésă o parte; formésă și comandésă contingentele; sub dēnsul, marele judecător, intendentele tesaurului, funcționari, judecători. În fie-care țerg un administrator depinđēnd de consiliul municipal. Scribi în administrația centrală. Limba chaldaeo-assyriană, cea turcă, cea arameană (care s'a lătit în Palestina), limbă oficiale. Petițiuni la rege în contra funcționarilor. Magistrat anual care dădea numele său anului. Regele dedea numele său anului ce începea dupe suirea sea pe tron, apoi veneau dupe ierarhie funcționarii. Sub dyn. 3-a nu se mai ține sēmă de ierarhie. Exista același lucru în Yemen.

În armată. Assyrianii și vasalii. Obligațiune generală, dar se face chemarea soldaților trebuincioși în fie-care an. Fie-care corp sub unul din marii demnitară. Progresele artei militare și ingineriei. Fortificațiuni sciintifice; artea asediurilor și mașine. Berbecii: grindă care isbeau zidul, sub un acoperiș mobil de lemn învéluit cu piei muiate. Turnuri pe rôte; șoșele cu plan înclinat. Mine.

Moravuri. Nică caste, nică aristocrație; egalitate sub despotism și ne-osebire între Assyrianii și străini. Procedură scurtă în criminal; tortură; pedepse crunte. Cruđimea poporului; decapitarea e pedepsă blândă; cruce, țepă, jupuire, neimormintare, orbire, mutilare. Proprietatea transmisă prin forme sacre, prin act cu marturi în fața unui oficer public, și a preoților căror se încredințau garanția. Cadastru pentru repartiția dărilor.

Canaluri de irigație; servituđi legale. Scavia pentru datorii, chiar pentru Assyrian. Scavi cumpărați de la părinți în Caucas. Vinđarea sclavului prin act cu martori. Polygamie. Haremul regal instituțiune a statului. Nisroh presidă la căsătorii. Destre în imobile; puterea absolută a bărbatu-

luă asupra femeii și copiilor. Repudiarea prin plata de bărbat a 2 mine de argint. Adultera și cea care vrea să se despartă înecate. Nică o datorie a sclavului către stăpân, dar interdentul pôte fi astrêns să plătescă stăpânului prețul sclavului.

Mici de talie, vârtoși, voinici, crunți, mândri, desprețuitori, violenți, activi, stăruiitori, Assyriani, prin lipsa lor de organizare, nu știu a reține Asia, și n'au făcut de cât a prepara invasiunea barbarilor aryani. Afară de arte, datoresc tot Chaldei. Desvoltarea agriculturii. Minunate broderii; stofe cu culori vii; lucrarea metalelor; foi de bronz ca decorațiune; vase ciselate de bronz, aur, argint, care ajung pêne în Etruria. Unelte de fer și oțel. Ceramică printr'un procedeu diferit de al Egyptului, căruia vindeau mici mobile de lemn prețios și obiecte de pământ cu smalt. Phenicia vindea Assyriei museline, stofe de purpură și azur, fildeș sculptat și sticlăriile Egyptului. Costum: rochie deschisă într'o latură, tivită cu ciucuri și decorată cu broderii, venind pêne la picere, cu încingătoare la talie (djubeh). Tunică pêne la genuchi pentru popor și soldați. Regele peste rochie avea dalmatică trecută pe un singur umăr, ca și deii, pe cap tiară conică, sceptru, parasol și apărătoare duse de sclavi. Păr lung și buclat; barba în colț, frisată, cu catură. Giuvaere, cercei mari, inele, brățare. Za de mici bucăți de metal pentru soldați, sêu de împletitură de fire de metal; venea pêne la picere. Coif conic, cu vâl pe spate, care întorcându-se apăra osul bărbii. Vânătorile regale.

Litteratura și știința la Assyro-Chaldeani. — Bibliotheca lui Assur-ban-habal (Layard); bucăți de pământ ars comun cartea.

Progresele gramaticii: lexic chaldeo-assyrian; dicționar de synonyme assyriane; gramatică assyriană; dicționar al semnelor cuneiforme explicate prin semnificarea ideografică, cu valoare fonetică; dicționar de comparație al

semnelor cuneiforme cu ieroglifele primitive, lexic al expresiunelor vechilor inscripțiunii; tablouri de construcțiune gramaticală. Grijă pentru vechile inscripțiunii. Limba chaldeană, limbă a religiunei, a științii, a primelor legi civile din Assyria. Bibliotheca coprinde arhivele și modeluri pentru contracte.

Istorie. Table chronologice cu numele eponymilor. Tablou paralel al istorii Assyriei și Babyloniei. Scrieri asupra mythologiei, religiunei naționale, și celor străine; hymnuri. Dicționare geografice. Documente statistice, liste de impozite, de edificii, de plante, minerale, lemne de industrie și marină, de metale, de pietre pentru sculptură și arhitectură.

Științe naturale Idei de specie și gen în clasificarea animalelor, cu un nume vulgar și un altul științific.

Mathematice. Tratat de aritmetică, pôte tabla lui Pythagora. Tablele faselor lunei, răsăririlor planetelor. Determinarea mișcării medii zilnică a lunei; period de 223 luni pentru predicerea eclipselor. Eclipsa din 10 Martie 1721 : calculul assyrian diferă de al nostru cu câte-va minute numai. Observau, nu prediceau eclipsele solare (2 Iulie 930; 13 Iunie 809). 12 părți în ecliptic (zodiacul). Cercul și córdă reionului împărțit în 360 grade, gradul în 60 minute, minuta în 60 secunde, secunda în 60 terțe. Modul nostru de notare ne vine de la dâșii. Inventarea săptămânei; o planetă presida la fie-care ȃi ; gnomonul, ȃia în 24 ore, și divisiunile orelor ca ȃi. Cyclul precesiunei equinoxurilor e o ȃi din viața universului. System combinat din cel decimal și cel duodecimal : 60 e basa (5×12).

Tôte unitățile măsurilor se basésă pe unitatea de măsură lineară, cotul de 525 millimetre, împărțit în 60 linii. 360 coți = un stad (189 metri), unitatea măsurilor itinerare Picioarul (0,315) este la cot cum 3 e la 5 ; avea 36 linii Pătratul piciorului (un decimetru cub) unitatea măsurilor de superficie. Cubul piciorului, metret séu medimn (31 litre 50),

unitatea măsurilor de capacitate ; greutatea piciorului cub plin de apă era talentul (30 kil. 650 gr.), unitatea pentru greutate ; fracțiuni sexagesimale ale talentului : mina (510 gr. 83), drachma (8 gr. 513). Talentul, mina, drachma, obolul au trecut la Greci.

Anul religios 365 $\frac{1}{4}$ zile ; anul civile și religios 12 luni de 30 și 29 zile. Numirile lunilor, (care au trecut și la Ebrei):

Assyriane	Ebraice	Luna
Nisan	Nisan	Inceputului
Air	Iyar	Taurului
Sivan	Sivan	Cărămiđii
Duz	Tammuz	Măinii
Ab	Ab séu Abib	Focului
Ulul	Elul	Cetății
Tasrit	Tisri	Fortificațiilor
Arach-Samna	Marșesvan	Fundațiunei
Kisiliv	Kislev	Norului
Tebit	Tebet	Ploii
Sabat	Sebat	Măsurătorii pământului
Addar	Adar	S ei șitului

Anul religios începe la 1-iu Ni-an, equinoxul de primăvară, anul civil la 1-iu Tisri, equinoxul de toamnă, când s'a creat lumea după Babylonianii, când începeau și eponymii (limmu). Acest obicei a trecut la Ebrei. Pentru a concorda anul lunar cu cel solar, cyclu de intercalare de 8 ani : în anul al 4-lea, după Addar, luna Magru sa Addari (Veadar la Ebrei); în anul al 8-lea, această lună și, după Ulul, luna Magru sa Ulul. Grecii au păstrat acest cyclu până la Meton și Callippă.

Arta Assyriană. — Colline factice pe care edificii. Niviva, quadrilater cu ziduri de 360 stade. Părțile externe sunt din cărămiđi unite cu pământ și ast-fel locuințe aerose. Assyria avea pietre, dar zidea cu cărămiđi, dar cărămiđi moi care uscate formau grămadă compactă. Ornamente de pia-

tră; ziduri gróse ; săli strâmte, ne-înalte. Un cat; pe acoperiș pămênt care apără cărâmidă de plóie și de sóre. În palaturi curți pătrate, săli una după alta, fără eșiri laterale. Terațe. Curți éxterióre pênê la zidul care susține colina. Lărgimea sălii 40 picióre, lungimea pênê la 180. Pietre sculptate pe pãreți și în sus cărâmiđi smălțuite, sau aceste peste tot, séu de stuc colorat, adesea picturat, séu de lemn prețios, brad, molifí, chiparos, cedru, fisticul sêlbatec, abanosul ; sculpturi în curți ; la întruniri un vél acoperea curtea. Portice de lemn picturate, cu colonne ușóre de piatră sau de lemn acoperit de metal, în formă de arbori, mai des cu capiteluri cu volute (origina ordinului ionic); figuri de metal represintând animale. Alapii séu Kirubii (Cheruvimii), lângă uși : tauri cu aripí și chip de om ; lei cu aripí și chip de om (nirgallii).^oorigina sphinxurilor Greciei. Tavanuri în boltă, séu drepte ; deschidéturi în tavan drept ferestre ; piei de cetacei translucide le închideau. Bolta assyriană, în formă de cintru séu de ogivă (voûte à claveaux). Pavagiu de cărâmiđi mari arse la cuptor, praguri de piatră sculptată, sub care idoluri, drept apêrare în contra demonilor. Un palat are 3 pãrți numite ađi serai, locuința bărbaților cu selamlik, apartamentele de recepțiune, — haremul și hanul (dependințele).Palatul din Khorsabad (Dur-Saryukin) în formă de T, locuință particulară pentru moștenitorul Tronului. De han (khan) depinde vistieria (khazmeh) conținând cele trebuincióse palatului, prăđile. Lângă harem turnul astrologic cu șépte caturi de colorí diferite, dar fără capelă în Assyria. Templuri : sală lungă ; la capêt, în zid, loc pătrat pentru statue ; uneori vestibul. Odăi laterale, micí, pentru obiectele cultului. Sculptură archaică, plină de o sêlbatică mărire pênê în 721.

De atunci mai mare îndemânare ; amênuntele mai fin represintate ; nu e mărire, ci eleganță, fineță, viață, imitațiunea naturei. Sculptura grécă procede din cea Assyriacă.

Figurele nu sunt de față ; minuție în amănunte ; prea mare importanță a lucrurilor secundare ; proporțiunile nepăstrate ; energie, mișcare ; animale perfecte. Ba-relievurile sunt superioare statuarei : statue turtite ; sculptură colorată. Pictură pe smalt, seû pentru fresci.

Samsi-Bin : templul lui Anu, reinălțat după 641 ani de Tuklat-habal-asar I.

Assur-nazir-habal : înfrumusețeză Kalakh ; palatul seû.

Saryukin : palatul seû din Khorsabad.

Sin-akhe-irib : palatul seû din Koyundjik (Nimiva) ; rege eminent constructor.

Edificiurile din Kalakh erau dominate de marea pyramidă cu graduri a templului lui Adar. Sub Sin-akhe-irib, obiceiul de a pune peisagiul localității scenei tabloului. Lipsă de perspectivă. Scenele vieții de totă ziua.

Assur-akhe-idin : palaturi în Niniva, templuri în Assur, în Accad, palat în Babylona, altul neterminat în Kalakh.

XXIV. CIVILIZAȚIUNEA ARABO-PHENICIANĂ

Comerțul Yemenului. — Adii, de la Ad, capul lor, veneau de la N. E. Imperiu cu caste, distrus către 1800 de Jectaniđi (Mutearriba). Lokman liberatorul lor. Al doilea imperiu adit, vasal al Egyptului, pêne către 800. Comerț cu India și Africa. Regină pe timpul reginei Hatasu (Regina din Saba, în Biblie) Vase de piele tăbăcită. Indianii veneau în Yemen și posedau Socotora (Dvipa Sukhatara, Dioscoridis). Porturi : Muza, Aden, Cane, Mahra, Sephar seû Moșa ; în Oman, Moșa (ađi Mascata). Din India aur, cossitor, pietre prețioase, fildeș, lemn, santal, piper, scortişoră, bumbac. Din Africa aromate, aur, fildeș, abanos, pene de struț. Arabia producea tămâe, smirnă, clei, reșină mirositoare, laudanum, onyx, agata, aloes, mărgăritare. Yarob dă domnia Jectaniđilor în 800. Castele superioare trec în Abyssinia (limba ghez). Cușiți din Hedjaz, goniți de Amalica, trecuseră în Ethiopia, unde au produs pe Bișari. Hymyariți seû Homeri-

ții, regii Jectanișilor. Sub Akran (95 d. Ch.) ruperea zăgăzurilor care rețin marea; emigrare care produce regatele de Ghassan și de Hira (Hirata) distruse de Mahommed. Khozaii au eșit din Yemen.

Religiunea Yemenelui. — Il, Bil. Șams, Athtor (Istar), Sin, Simdan, Nasr (Nisroch) cu cap de acvilă, șteii Baby-loniani. Yathâa, șteul din Aden, este Salman (mântuitorul) de pe Euftrat. Șeul suprem: Il-Makah, care împlinește dorințele. Alții: Rahman, Yaghuth, Yauk, Amon-Anas, Haubas, Samah, Kulal, Rayam, Dhamar, Dhu-Kolasa, Dhu-Samawi (Baal-Samim), domnul cerului. Marele templu al lui Il în capitala Mariab. Caracter geografic foarte pronunțat: sanctuarele locale dau naștere la divinități locale. La nomașii, șteul devine al tribului, și cu caracterul național ia un caracter gelos. Numirile șeilor însemnează stăpânul, domnul, etc. Șeita, Dómna din cutare oraș: Dhat-Bâadan, Dhat-Hami. Caracter astronomic și sideral (sabeismul). Religiune solară, numirile șeilor sunt: epitetele sórelui individualizate; Șams, manifestațiune feminină a sórelui; Il dă pe Ilahat, Athtor pe At hto-ret. Sin șeul luna. Cinci planete, principalele constelațiuni adorate ca și unele stele fixe, ca Aldebaran (ochiul Taurului), Sohail (Canopus), Șâari lobur (Sirius). Sabeismul propriu șis nu admitea însă idoli nici cler; era numai cultul sórelui și planetelor în realitatea lor materială, cu post de 30 zile înaintea equinoxului de primăvară, și sêrbătore anuală (care se păstrează în Oman) când sórele intra în semnul Berbecului. Rugăciune de diminéță cu fața spre rêsărit; alte șepte, cu fața spre nord, făcute de capii familiilor. Sanctuare pe locuri înalte. Cultul aerolithelor (Kaaba, betylele), isvórelor, arborilor (finicul din Nedjran). Templul (beit) cu împrejmuire sacră (hanu, haram). Sacrificiu de boi, miei, cămile Templul posedă pământ, turme, sclavi. Familii consacrate cultului unui șeul. Pelerinagiuri (Harrân, Bambyce în Syria, — templul lui Melkhart în Tyr, — Caaba din

Mecca; — alte în Arabia petrósă, în Hedjaz; — în Yemen: Mariab, Amrân, Tebâla, Sanâa,—etc). Adiții cred în viața cea viitoare; nobilii adoră pe strămoșii lor.—Sabeismul a perseverat pînă ași sub o spoială de islamism, sau chiar pe față.

Instituțiuni. *Castele* : Militarii, agricultorii, industriașii, smirnarii, tămăiarii. Comunitate între frați sub administrațiunea celui mai mare. Polyandria : o femeie pentru toți frații. Legile homerite au fost mai târziu adunate de Gregentiu, episcop din Zhafar. Moravuri etiopiane; corupțiune; penalitate barbară și complicată. Lokman autorul fabelelor (Esop, Αἰθίοψ, Αἰσωπος).

Regat feudal al Jectanișilor : regi vasali în Oman, Hadramaut, etc. Yemenul împărțit între domni feudali (caylii) sub care alții inferiori (bain, ilustrul; dharah, excelentul; wathr, eminentul), după o ierarhie necunoscută. Regele fără putere. Fratele moștenește, nu fiul. Casteluri întărite. Fiul cel mai mare al regelui avea castelul Raida, de lângă Zhafar. Comunele (beit) de lângă casteluri. Orașele regale (hedjar), pe lângă castelurile coronei, cu guvern municipal, privilegii, magistrați aleși. Avuție, lux; artă babyloniană : piramida cu 7 caturi. Apoi influența grăcă. Tipuri simbolice babyloniane (sphinxuri aripați despărțiți printr'o plantă sacră). Agricultură, irigațiuni. Mare lux; arhitectură chaldeană.

Moravuri din Hedjaz. 800: Djorhomii cu Ismaeliții (Mustariba). Impărație unitară și tare; orașe avute : Yathrib, Yanbo, Djeddah. Statele Duma : regina preotésa Sorelui. Orașe și Nomadi în Nedjd. Comerț de caravane. Adnan, strămoș al lui Mahomet, luptă cu Nabu-kudur-ussur. Din fiul său Maad ese un alt Adnan (100 a. Chr.) tata unui alt Maad de la care genealogia nu se întrerupe până la Mahomet. Nomadii sunt ași ca 1 la 3 sau 4; erau mai puțin altă-dată. Dar Arabul sedentar are gustul aventurilor, spiritul de trib. Lipsă de cohesiune. Generoși, așidui, fideli la

cuvântul dat, dar trădători în politică, Arabii au gustul luptelor, amorul libertății, i place largul vieții, capriciul; violenți, dar nu sângeeroși, au ideia de onoare, dar viața de tâlhar nu e o rușine. Elocințe, pasionat pentru poezie și musică, plin de politeță, ospitalier, voinic până la nebunie, Arabul fuge iute însă, când e învins. Polygamia : femeia era repudiată după capriciu. Văduvele se moșteneau cu restul averei. Fiul moștenea femeile tatălui său. Wad-el-benat său inhumarea fetelor în momentul nașterii. Respect cavaleresc pentru femei; sfășiau pe un obraznic. Fecióra băta-liilor care rîdea de mișei. Vii; pasiunea vinului; jocul. Arabul și expune la joc chiar libertatea. În astronomie cunoșteau unele stele, călăuze în desert, și observațiuni asupra coincidenței ano-timpurilor cu aparițiunea unor stele. An lunar, fără intercalație (una, nedibăciă, după Israeliți, în secolul al V-lea al nostru, suprimată de Mahommed). Genealogii. Al-phabetul phenician în Yemen; cel din Syria și Palestina la Edomiți și Madianiți. Scrierea introdusă în Hedjaz în secolul al VI-lea al nostru. Capurile d'operă ale poeziei sunt anteriore lui Mahomet. Concursuri de poezie.

Element negru în Yemen și Hedjaz din care poetul Antar, devenit eroul romanesc al Arabiei primitive.

Religiunea din Hedjaz. Allah (Ilul) ȳeul suprem, din care Hanifii fac singurul Dumneȳeu. Sorele se numea după localități Akh-as-Samain, Urotal, Isaff, Wadd, Manaf, Yaguth, Yauk, Hobal, etc. Șams în Duma. Luna se numea Al-Lât (Alilat), Naila, Sawâha, Monat. Alți ȳei : Rodha, ȳeul diu Yemama; Dhul-kabât; ȳeul din Sendâd; Al-Ozza, ȳeul din Nakhla; Sâir (focul), Zuhâl (Saturn). Al-Moștari (Jupiter), Atared (Mercur), Aldebaran (Ochiul Taurului), Suhail (Canopus), Al-șaaari-lobur (Sirius). Vecinii de Yemen represintau pe Sawâha sub forma de femeie, pe Yaguth sub a leului, pe Yaku sub a calului: idolii, în Duma; Caaba nu conținea decât piatra năgră, dar Amr, fiul lui Lohay (III-lea secol d. Chr.)

aduse din Ar-Moab statua lui Hobal, și Caaba se umplu de idoli (360 în tot). Cultul arborilor, pietrelor din care unele represintau pe Al-Lat și pe Monat. In valea Mina, la Mecca : 7 pietre sacre (pentru 7 planete). Jurământul dat între 7 pietre negre. Spirite secundare (Benath-Allah, fetele lui Dumnezeu); geniuri bune (Djinnii) căror omul comandă prin magie (sahr); spirite rele (ghul). Divinațiune (kehana) prin 7 săgeți. Ghicitori (kahin); ghicitoare (arrâfa). Credința în nemurire nu e generală. Cămilă ucisă pe mormânt. Sufletul mortului devine paserea hama séu sada, care dă mortului noutăți de la ai săi, și dacă a fost ucis strigă *escuni* (de băt!) până la răsbunare. Intendența templurilor privilegiu de familie. Capul de familie are rolul preotului. Sacrificiuri de cămile, tawaf séu plimbare de șapte ori împrejurul templului; invocațiuni în acest timp. Cassa pătrată (Caaba) devine un pelerinagiu general la Arabi (10-a și a lunei 12-a; lunile 11 și 12 : pace între triburi), între secolul al VIII-lea și al V-lea . Era consacrată întâiu lui Zuhal. Cossay, fundatorul puterii Coreișitilor, înalță Mecca și nu lasă să fie case lângă templu.

Moravurile Nabatheanilor. Agricultură puțin înaintată din cauza tărremlui. Titluri de emir, bătrâni ai triburilor, cavaleri, doctori, poeți. Al, séu El, El-Ga (deul înalt) este deul suprem. Alath manifestațiunea sea feminină. Baal-Samim (al cerului), Iarhi-Baal (al lunei), deul aerolith Katsiu, Aziz (cel puternic); Dhu-Șara (Dusares; domnul muntelui Seir), sórele, deul național; — Maan, Taymi, Aumu, Theandrios, Ethaos, Athene Gozmaea, Uabbaiathos, numiri corupte de Greci; zei siderali și planetari : Ta, Dariah (strălucitoare, Venus ?). Edomiții au un cler; preoții se numeau Kahin (cohanim ai Israelitilor); pelerinagiuuri; un pelerinagiu permite lui Atheneu, generalul lui Antigone, să ia Petra în 312 a. Chr. Ammoniții adoră pe Milkom și pe Moloch; Moabiții pe geloșul Kamoș.

Religiunea pheniciană. Grupul compus de Edomiți, Moabiți, Ammoniți, Ebrei se distinge prin credințele sêle de grupul syro-phenician.

Nefixată de preoți, religiunea este nestabilă în formele sêle în Syria și Phenicia. Ței 'și împart statele; ființa divină unică se confundă cu lumea materială ce emană de la dinsul. Țeu suprem Sed sêu Set (cel a tot puternic) la Khetai, Hadad (unicul) în Damas și Bambyce, Moloch (regele) la Ammoniți, Khamoș (dominatorul) la Moabiți, El (Țeul) sêu Iaoh (ființa prin excellință) la Pheniciani și Israeliti. El, Țl babylonian, sêu Eloa, pl. Elohim, idoli Israelitiilor. Baal (domnul), numele cel mai usual. Țeu unic și multiplu. Subdivisiuni emanate. Baalim, curat geografice și politice, nu filosofice și astronomice: Baal-Tsur, Baal-Sidon, Baal-Tars, Baal-Hermon, Baal-Phegor (Belphegor, drac din evul mediu). Baal-Tsur este Melkhart (Melek-Kiryath, regele cetății); Țeu natură, strică în fie-care an opera sea, o reînnoește, schimbări făcute în propria sa substanță. Baal-Tammuz, Baal producător, este Adon (Adonis, Adonai). Baal-Khon, Țeul conservator; Baal-Moloch, Țeul reconstructor, Baal-Zebub (Belzebut, drac din evul mediu). La început adorațiune a sôrelui și a stelelor. Baal-Samim, Baal al cerurilor, Sôrele. Baal-Tummuș, Adonai, Țeul din Gebal, sôrele renăscând primăvara după mórtea din iarnă. Parte lugubră în sêrbătórea lui Adonis și parte veselă și licențioșă. Cabirim (Cabiri ai Grecilor, — puternicii) sunt cele 7 planete cu Esmun, care presida la armonia și legile universului, și se identifica cu Taaut, care presida la armonia și legile societății. Focul principiul vieței: focul juca mare rol în cultul lui Baal-Moloch. Baal-Hamon (cf. Ammon, din Egypt), Baal arȚetor, Țeu național al Carthagini. Reșeph, fulgerul. Adar din Damas adorat și în Assyria. Katsiu (aerolithul), Țeul aramean. Melkhart represintat în Tyr printr'o piatră luminóșă. Aceste petre sunt beithel (betyl), adică casa Țeului.

Adorațiunea unor muntți, arbori, isvóre. Locurile înalte (bamoth) Manifestațiune feminină a ȕeului, baaeth; luna opusă sórelui; nóptea, ȕilei; elementele passive, apa și pãmântul, elementelor active focul și aerul.

Emanațiune a lui Baal-Sidon: Astoreth (Istar, Astarte); a lui Tammuz: Baaeth (Baaltis); a lui Baal-Hamon: Tanith; a lui Sed: Sedeth; a lui Hadad séu Hadar: Atargath; a lui Reșeph: Anat.

Pelerinagiuri și târg anual la sêrbătórea ȕeiței Atargath în Mabog séu Karkemiș.

Religiune crudă și obscenă; phallus; prostituțiunii sa cre copii arși de părinți în onórea lui Baal-Moloch. Focul divin purifică.

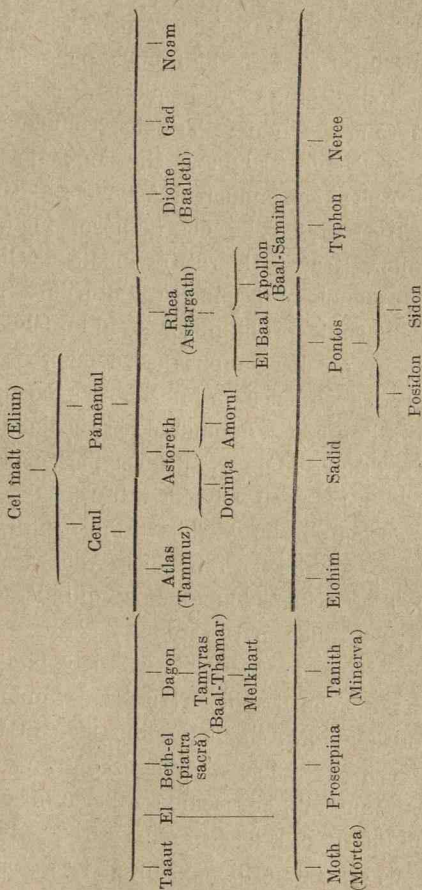
Minotaurul este Baal-Moloch; Astarte (născută din mare) în Chyprul și Creta; Baal-Moloch la Rhoda (Saturn); Cabirii în Lemnos, Imbros, Samothracia, Thasos. Melkhart este Hercule tyrian; numele lui Hercule este al lui Melkhart citit de la stînga la drépta.

Cosmogonia pheniciană o vedem în Sanchoniaton. La început Chaosul (Bohu), pe care plutea Suflarea (Ruah). Din Suflare eși Dorința (Kephets, Cupido, Eros al lui Hesiodo), principiul creațiunei Din Suflare și Chaos eși Mót (noroiul), pãmântul, tata tutulor lucrurilor; din lupta etementelor se născură Tsophesamim (cei care privesc cerul), ființe intelliginte. Din Suflare, Vênturile; din Chaos și Vêntul de apus, Timpul (Ulom) și cel Bătrên (Kadmon); din aceștia Filiațiunea, Generațiunea, Lumina, Focul, Flacăra, și din Flacăra, Gigantii (Rephaim): Casius, Liban, Antiliban, Thabor, care deteră naștere lui Uso (pérosul) și lui Samemrum (cel care se înalță pêne la ceruri); din acest din urmă Sidon, părintele Sidonianilor.

Cosmogonia din Gebal: Sed (a tot puternicul) dă naștere Sadimilor, ș'aceștia Elimilor (ființe puternice, — elohim) și Titanilor (Rephaim), din care se nasc Amin și Mag, iar din

aceștia Misor (Misraim ?) și Sydyk (cel drept). Din Misor se nascu Taaut, care invenfă litterile și din Sydyk Cabirii. Tammuz-Elian (cel suprem), care peri sub lovirile fereii, și Baal-Berith dau naștere Omului eșit din pământ (Adam).

Altă cosmogonie dă tabloul următor in care numele grecești n'au equivalentuî lor phenician :



Se mai găsesc în această cosmogonie fragmentată numele lui Sydyk, tatăl Cabirilor, a fiului său Esmun, și al lui Hadad, regele Țeilor.

Orașele pheniciene. Arvad (Arad), care, după unirea cu Sidoniani și păstră regele său, și de care atârnavu Antardus (Tortosa) și Marathus (Amrit); — Simyra (Sumreh), care nu intră în confederațiunea pheniciană; — Orthosia său Simrôn, capitala Arceanilor, Arca trecând în curând într'un rând secundar; — Tripolis, colonie a orașelor Arad, Sidon și Tyr; — Calamus. Gigartus, Botrys (Batrun) — Sinna, Aphec cu sanctuarul Astartei; — Gebal său Byblos (Djebeil) cu mysterele séle faimóse, tustrele pe teritoriul Sineanilor, Beryta (Beyruth) fundată de Gibliți; comerț important; numele ei însemnéă «Puțurile». Sidon (pescăria) : Sidoniani sunt «primii născuți» ai lui Chanaan». Sidon se numea *numa* celor-l-altor orașe; două orașe : Sidon cea mare pe mare, și cea mică în interior. — Sarepta (Sarfent), importantă la început, depinde de la secolul al XII-lea de Tyr; — Tyr (Tsur, stânca), în trei părți : orașul continental (Ras-el-Ain), orașul maritim într'o insulă, și orașul sacerdotal, cu templul lui Melkhart, într'o altă insulă. — Nazana (Cesarea), Avatha (Ornithopolis, Adlun), Mahallib (Leontopolis). Teritoriul Sidonianilor se întindea la început până la Tyr; se întinde mai jos, după cucerirea israelită, asupra orașelor Sarâa (viespea, Sarra) dependință a Tyrului; Us (Alexandroșena), Laodicea (Um-el-Awamid) său Caicna, Misrephoth-Mayim, Achzib (Ecdippa), Aco (Ptolemais, Acra).

Guvernul. Numele de Pherezeani său de Phereziti nu este al unui trib, ci însemnéă «locuitori câmpiilor». Chaneanii nu au avut legătură federativă; Hetheanii din nord (Khetai) erau puternic constituiți. La Sidoniani, diferitele orașe erau subordonate Sidonului, al cărui rege avea suveranitatea deasupra prinților locali. Heveanii nu aveau regi, ci instituțiunii republicane. Gebal al Sineanilor, al cărui nu-

me însemnă »mormântul deului», pare să fi avut supremația la început asupra Chaneanilor maritimi și a Phenicianilor.

Phenicianii au fost neatârnați de faraonii Hycsoi. Păstorii le comunică alfabetul tras de dênșii din scrierea hieratică.

Călătorie făcută de un funcționar sub Rhamses II. Sidoniani și Sineanii din Gebal nu s'au răscolit în contra Egiptului. — Chananeanii plăteau tribut, dădeau contingente militare, Sidoniani vase.

După căderea Sidonului, supremația Tyrului, al cărui rege ia titlul de rege al Sidonienilor, rămânând un rege vasal în Sidon. Phenicianii simt necesitatea de a nu mai fi îmbucățiți. Confederațiune în care intră Semareanii, Sineanii, Arceanii. Orașele păstrésă autonomia locală, monarhie temperată prin adunările generale ale celor mai avuți, și prin consilii de preoți și de magistrați, care magistrați mergeau pe aceeași linie cu regele în ceremoniile publice și împreună cu dênșii trimeteau ambasade în Tyr. Preoții cată să fi fost foarte puternici, având o puternică organizare. — Regele Tyrului făcea tratatele cu străinii, dispunea de forțele militare și navale ale tuturor orașelor.

Deputații ai celor-l-altor orașe trimiși de la început la templul lui Melkhart, iau acum un caracter politic, formésă consiliul regilor Tyrului. — Aradianii sunt aliații confederațiunei, dar nu fac parte dintrinsa.

Phenicianii dați toți marinei; marinarii se mai recrută și dintre Aradiani. Armata trebuinciosă pentru paza coloniilor și cantórelor era compusă de străini. Un corp de Aradiani forma garda Tyrului. Soldații trași din Libypheniciani, din Africanii maritimi, din Lydiani.

Confederațiunea era constituită înainte de jumătatea secolului al XII-lea

Commerciu. Geographia și cucerirea israelită fac din

Pheniciani un popor maritim; ca la tôte puterile maritime, politică practică și egoistă. Civilisatori ai Europei. Comerțiu prin schimb. Cossitorul din Cassitoride și Cornwall, prin Rhin și Rhodan e adus la Mediterrana; chihlibarul Prusiei adus la gurile Eridanului. Din Arabia, se trăg aur, onyx, agata, tămâea, smirna, ladanum, produsele Indiei (Oden, Cana, Haran;—fildeș. pietre scumpe, lemne prețioase și miroșitoare, piper, aromuri, etc.) și ale Ethiopii (aur, fildeș, abanos, pene de strut). Caravanele Madianiților și Edomiților, și ale celor din Caydar. Din Edcm, cărăbuși, stofe brodate, purpură, pânză de bumbac, pietre scumpe, gazelle. Din Egypt, stofe de bumbac indigen, broderii; din Israel grâul din Mimiath, vin dulce, unt de lemn, balsam, Din Damas, vin din Helbon (Alep), lână. Syriani intermediarii comerțului la nord și răsarit. Mătasa cunoscută de Ezechiel. Din Thubal și Mosoch sclavi și vase de acioac; din Armenia cai și cătări. Corupțiunea poporului prin avuție. Afară de Theba Beoției și de faptul colonisării Africei prin Chananeani, coloniile sunt simple cantoruri, care însă devin miezul a mari cetăți, și focari de civilizațiune.

Industrie. Primul mare obiect e vopsirea stofelor prin purpură, invențiune pheniciană. Roșiu violet cu mai multe nuanțe. Purpura regală : *murex trunculus* (Tyr). Purpura violetă : *murex brandaris* (Grecia). Purpura disă neagră : molluscele Oceanului. Bumbacul, inul, mătasea, lâna se vopseau (2 băi : *dibaphae*)—Sticlă, cunoscută Egyptenilor de sub dyn. a IV-a, din nisipul de pe riulețul Belus (Carmel). Vase sidoniane de smalt opac, cu zone de culori strălucitoare. Ceramica grăcă ia de model pe cea pheniciană. Vasele picturate vândute Bretonnilor. Phenicia cumpără obiectele de fer și oțel, lucrează bronzul. Cupe de bronz, lux în Grecia. Lanț de aur, chihlibar (Odyssea). Fildeșul din Africa. Prosperitatea viticulturii și a agriculturii. Piscine construite pentru vecie.

Litteratură. Indentitate cu limba Israelită. Cam o sută de inscripțiuni ne rămân (cu a lui Esmunezar). Tarif de sacrificiuri. Versuri pheniciane în Poenulus de Plaut. Litteratura a fost avută: Dabir era numit Kiryath-Sepher, cetatea cărților. Cărțile sacre sunt opera lui Taaut (Thot în Egypt). Legea divinisată: Thuro (legea) și Khusareth (armonia), nevêsta lui Taaut. Arhive, anale regulate, cărți de religione, cosmogonie, agricultură, arte folositoare.

Arte. Tărie masivă, impuetore; desprețul amănuntelor îngrijite; gustal monolithismului. Lespeți imense. Templuri mici, dar cu vastă împrejmuire (temenos), construite ca în Egypt; vestibul mare, mai aridicat decât templul, cu fațadă pylonică; două sanctuare: în cel din urmă, Sântul Sântilor, nu intrau nici chiar preoții. Odăi de servițiu împrejur. În Ierusalim, nu este în Sântul Sântilor de cât arca de alianță; în Phenicia, un betyl; în al lui Melkart, un mare smarand; la Paphos, piatră conică (astoreth). Phallus monolithe seü mughazil; sunt înlocuite în Ierusalim prin două colone cu capiteluri de bronz (Iakin și Behaz). Nuraghe-le din Sardinia, talayote-le din Baleare pentru observarea astrelor. Morminte scobite în stâncă; mai multe camere în ale căror ziduri cosciuge cu cadavre îmbălsămate; une-orî sacrophage în mijlocul odăi. Idoli. Statue votive; pietre gravate; ței scumpi, estetici pentru cei avuți, ței eftini pentru sêraci și barbari. Două influențe în artă, Egyptul și Assyria. Symbólele, ornamentele, formele, costumul țeilor și al preoților vin din Egypt; Osiris și Isis adorați la Gebal; legenda lor se confundă cu a lui Tammuz și a Baalethei. Spiritul, esecuțiunea assyriane. Perfecțiunea amănuntelor; gravura pietrelor fine. Școlele ionice se inspiră de Assyria, cele doriane și etrusce de Phenicia.

XXV. CIVILISAȚIUNEA ISRAELITĂ

Credințe primitive. La început Israelitii adorau ței (elo-

him), pietre sacre (Bethel); a vea u idolî ai familieî (teraphim). Aveau sacrificiurile omenestî (Agag), cel puţin al copiilor (I-saac). Legendele lor sunt împrumutate de la diferitele popóre printre care au trăit.

De la Chananeanî au luat legenda lui Adam şi a Eveî; de la Babylonianî, a potopului şi a lui Noe, legenda turnului de Babel, cheruvimî; de la Egyptianî arca, tăerea împrejur, etc. Multe triburi semitice, printre deii ce adorau, aveau un deu protector special al tribului căruî se aduceau rugăciunile mai ales şi care adesea era gelos de ofrandele aduse altui deu.

Deul naţional al Israelitilor era Jaoh, Jahveh, Jehovah, nume care nu se citea. Deul mai purta şi alte numiri : numele de Adonai este Adonis din Phenicia, adică Sórele. Sabaoth este sórele luptător, răsboinic. In Egypt Israelitiî isbuciră un moment să pue pe deul lor în capul deilor ţerii.

Moise. Moise, crescut în şcolile preoţilor, cunoştea modul lor de a combina pe toţi deii într'unul; el impuse Israelitilor să nu aducă rugăciuni decât lui Jehovah. Numai Isaiah era să stabiléscă un adevărat monotheism. Penthatecul (cele cinci cărţi) nu este opera lui Moise. Tot ce i se póte atribui este Decalogul. Semnul alianţei este arca, în lemn de cedru, cu bucăţi de aur. Nu fără opunere Moise stabili ideiz sea religiósă. Israelitiî contractaseră în Egypt obiceiul de a adora animalele (vişelul de aur; şerpele de bronz ce se afla în templu). La cele dece porunci se adăogau de sigur şi alte legi, dar legislaţiunea mosaică, cum o avem, e opera timpului. Moise, dând unitatea religiósă, schimbă o turmă de ómenî într'un popor, dar nu ştie a contopicele 12 triburi, a le da o unitate politică. Jehovah este regele, legislatorul, judecătorul, stăpânul, şi proprietarul bunurilor naţiunei, neavând de cât un singur sanctuar, arca.

Legislaţiunea mosaică. Jehovah e un deu crud care urmăreşte crimele în contra voinţei sélle pêně la a 7-a generaţiune. Dar legea, mare progres asupra legilor celor-l-altor

popóre, este blândă; nici mutilări, nici torture prealabile. Cu o singură mărturie nu se pôte pronunța mórtea. Copii nu sunt pedepsiți împreună cu tatăl lor criminal. Erau pedepsite cu mórtea : cultul ȃeităȃilor streine, divinaȃiunea, assassinatul chiar fără voe, incestul, crimele contra naturei, rebelliunea în contra tatălui, plagiatul, hoȃia, vëndarea unui om liber, femeia care ar fi înșelat pe bărbat căsătorindu-se ca fată, fidanȃta care nu-și ar fi apêrat pudóra. Legea talionului; pôte pentru răni compensaȃiune pecuniară. Talionul, impus de onóre familiei victimei, este indulcit de Moise prin instituirea a 6 orașe de asil, unde ajuns ucigașul era judecat; culpabil, era predat rudelor; nevinovat, i se dedea locuinȃ și pămênt; nu putea fi ucis pe teritoriul sacru de rudele victimei, care atunci ar fi fost considerate ca ucigașe. Crima era prescrisă la mórtea marelui preot și ucigașul pútea eși în pace din teritoriul sacru.

Decalogul prescria adorarea lui Jahveh, neadorarea altor ȃei, oprirea de a jura pe numele ȃeului, repaosul ȃilei a 7-a (sabbatul), respectul către părinȃi, oprirea de a comite ucidere, adulteriu, furt, falsă mărturie, de a pofti bunul altui-a.

Sclavia nu este eternă. La al 7-lea an, anul sabbatic, sclavul (se devenea sclav pentru neplata datoriei, și pedepsa unei crime) devenea Israelit îmbrăȃșând legea mosaică. Sabbatul și sêrbêtorile instituite anume pentru repaosul sclavilor. Sclavul rănit de stăpânul sêu devenea liber fără indemnitate. Stăpânul care-și ucide sclavul e pedepsit cu mórte.

Anul jubilar ($7 \times 7 = 49$) este al 50-lea; când sosea, ori-ce familie putea să reintre în partea pămêntului care-i fusese dată la cucerire, pentru a nu suferi neamul de nechibzuinȃta unui-a. Tatăl n'avea putere de viaȃ și de mórte asupra copilului. În anul sabbatic pămêntul se odihnește și bucaȃtele date fără cultură în acel an sunt date servitorilor și strêinilor. Chiar în cei-l-alti ani, se lasă sâracilor spicele lăssate pe câmp după seceriș.

Interdicere de a lua dobândă de la un Israelit, împrumutul fiind o necesitate la un popor agricol. Nu era maximum pentru împrumutul făcut străinului. Văsmântul sêracului dat ca garanție era readus în acea-și ȃi, și nici nu se lua de la vêduve. Mila și ospitalitatea cãtre streinî.

Polygamia primitivă (Abraham, Iacob) perseveră pentru capî. Poporul e monogam. Israelitul nu trebuie să móră fără copii. De se întembla, fratele mortului lua pe vêduva de nevastă, pentru ca o naștere posterioară să libereze ôre-și cum pe mort de obligațiunea neîmplinită. Fiica lui Jephthe plãnge nenorocirea sea de a muri fecioară.

Descendinții presumați ai lui Levi compun clerul, ai lui Aaron sunt mari preoți. Clerul nu avea teritoriu, nici pãmânt arabil, ci ôre-și care orașe și dijma venitului fie-cãruia. Descendinții presupuși ai fiilor lui Aaron sunt Cohanim, prima clasă a preoților (24 clase care se schimbau pe rând). În afară de funcțiunile lor în templu, ei sunt medicii și doctorii legii. A doua clasă, leviții, musicanți, gardiști și slujitori. Sacrificiurile fură sãngerose pênã la Isaiaș. La început orî-ce Israelit sacrifica victima, și se ruga lui Jehovah pe orî-ce loc înalt.

Legea mosaică conținea prescripțiuni igienice, ca necesitatea abluțiunelor, interdicere de a mânca porc, etc.

Clerul și regii. — Școle de profetie și de versificare (?). Profetii, nabi, vorbesc în numele lui Jehovah. Puterea clerului. Influența învinșilor asupra Israelitilor. Marii preoți încercă cu Heli a deveni capii politici. Nabi Samuel încercă din nou un fel de theocrație. Clerul este la început în contra monarhieii, combate apoi progresele guvernului civil, nu acceptă de cât pe regii care i se supun.

Înãltarea templului causésă o revoluțiune. Dându-se o capitală religiósă Israelitilor, preoții impun cu încetui pelerinagiul la templu la cele

trei s�rb�t�ri	}	Pa�tele	{ S�rb�t�rea pâinilor a�ime ; inceputul seceri�ului, de la 15 la 21 Abib. Exodul din Egypt.
		Pentecosta	{ Finitul seceri�ului. Proclama- tiunea legii. 7 s�pt�m�ni după Pa�te.
		Sukkoth	{ S�rb�t�rea corturilor s�u colii- belor 15 – 21 Tisri; via�a sub corturi s�u colibe. Finitul lucr�- rilor. Via�a nomadă in desert.

După hisma lui Jeroboam, politica 'l împinge să protegie cultul pe locuri înalte, considerat ca eresie, de când arca e în Ierusalim; să înalte vitei de aur; să ia pe preoți din t te triburile. Introducerea în cur nd a  eilor pheniciani. Preoții prov c  turburări în Israel, cea ce aduce repede schimbări de dynastii. Jehu se servă de d n ii spre a ajunge la tron. Athaliah i răspunde prin intronarea lui Baal  n Ierusalim. O r st rn  marele preot Jehoiada. Dar regele s u, Jehoas, nu  nt r ie a se scăpa de jugul preo ilor.

Deuteronomul. — Sub Hizkiah, Iesayah,  nfiin es  monotheismul. Distrugerea imaginilor divinit ii  i a  arpelui de acea. Jehovah, singurul  eu, creatorul cerului  i p m ntului, nu vrea sacrificiuri s nger se, ci fapte bune : este sabia  i scutul poporului. Partidul preo ilor vrea pacea, respinge alian a Egyptului în contra Assyriei. Dacă poporul p c tue te, Dumneșu 'l va lovi printr'un popor inamic,  i Israelii trebuie să se supună voin ii divine. Iesayah nu spera ca Statul slab să triumfe,  i vedea în căderea lui ped psa c  Israelii nu concep Dumne irea ca d nsul. Căderea Sionului este o încercare, dar monotheismul va triumfa,  i Sion va retrăi  ving tore  i str lucitore.

Sub Josias, reforma trece în legi. Nu mai avem t te c r ile istorice ale Israelitilor : două isvóre, unul Elohimist, altul Jahvehist. Forma definitivă a Genesei către mijlocul se-

colului al VIII-lea. Fragmente nedibaciă împreunate. 4 cărți, Genesa, Exodul, Leviticul, Numerele. Nesuficiența lor față cu doctrina cea nouă. Hilkiah, și scribul Șaphen anunță că au găsit în templu Cartea legei, care e dată ca opera lui Moise, a cărui lege o schimbă în realitate. A doua lege (Deuteronomul) este citit în public (622). Joshiah gonește imaginile din templu, distruge cultul pe locurile înalte.

Litteratură. — David și Salomon trec de poeți. De la David sunt pôte autentice bucățile conținute în a doua carte a lui Samuel, și vr'o trei, patru psalmuri. Momentul spendorei litteraturei este domnia lui Hizkiah, poet însu-și, care adună cele mai vechi monumente ale poeziei ebraice și între altele proverbele atribuite lui Salomon. Atunci se scrie psalmurile lui David. Poezia ebraică atinge perfectiunea sa cu Iesaiah. Predecesorii lui: Joel, Amos, Hoshea; succesorii lui: Ezechias, Jeremiah. Cărțile istorice, Judecătorii, Regii, Samuel, etc. sunt opera preoților. Ecclesiastul, operă de scepticism, Cântecul cântecilor, poezie de amor, atribuite lui Salomon. Se discută dacă Ebreii aveau versuri. Frumosul cântec al profetesei Deborah în Judecătorii.

XXVI. ARYANII ÎN BACTRIANA

Emigrațiunea. — Arya sėu Airya, venerabili (Aria, Arii Germaniei, Asii Scandinaviei, Irlanda sėu Erin, Iran sėu Eran). Trunchiul cel vechin în partea orientală a Bactrianei: Iraniani la nord-est, lângă Sogdiana, către Belurtagh; viitorii Indiani la sud-est, în Badkșan. Yavanai în pa tea occidentală: la sud-west, la isvorul riurilor Bactrus și Artamis Pelasgii; spre Margiana Celții; pe Oxus și afluențele se le Germanii și Slavii.

Celții emigră cei d'ântėii, prin Merv, Hyrcania, Caucas (Iberia, Albania), valea Dunărei, Gallia. Numirile perseveră sub Germani. Kymrii se opresc mai mult lângă Marea Nea-

gră (Chersonesa cimbrică, Crimea). Pelasgii emigră prin Herat, Khorassan, Mazanderan, Asia mică. Germanii și Slavii (Sarmați), trecând riul, se întind în Scythia. Scandinaonii (Budinii) sunt în Gelon pe timpul lui Herodote. Impinși de Turco-Hunii, Germanii trec pe Rhin și Baltica, unde sunt deja pe timpul lui Alexandru. Iranianii împinși în munții de la est, se coboră în Bactriana după emigrarea Indianilor.

Moravuri. — Cunoștința lor datorită d. Pietet (Geneva) care au luat rădăcinele comune Păstori, Aryai aveau boi, vaci, cai, căini, oi, porci, capre, țapi, găști, căprioare. Jug, pus și cailor. Care cu rôte. Călăria necunoscută. Se lucrau aurul, argintul, bronzul, nu fierul (vorbă semitică, ca vorba noastră : cossitorul, cf. Cassitoride). Suliți, săgeți, tela sevă javelots; nu sunt săbii; scute; ineluri, brățele; locuințe fixe, case, cu focar și locuri de ședut împrejurul focarului. Ziduri, acoperământ, ușă, împrejmuire. Sate și târguri. La început pământul ușor scormonit ; plugul împrumutat de la Cușiti, ca și arta de a semăna diferite specii de grâne, de a cultiva legume, de a avea vie, de a scote din măslina untdelemn. Hrană : grâne măcinate și reduse în făină, mare progres; carne; sare. Nave plutitoare, cu lopata, fără catart nici vâli; anul lunar; numerațiunea decimală.

Familia și societatea. — Monogamie ; căsătoria act serios și liber, precedat de logodnă, simbolizat prin unirea mâinilor, pe când se pronunță de mire formulele sacre. Mireasa e dusă pe un car cu doi boi albi. Vacca pentru prânzul nunții, dată de tatăl miresei, e lăsată bărbatului mai târziu: e zestrea sevă darul vacii ; părul miresei împărțit pe cap cu ceva ascuțit; priimită la ușa bărbatului cu apă și foc, e dusă împrejurul focarului. Respect către nevastă ; autoritatea bărbatului ; fiul (cel care dă veselia) liberă pe tată de obligațiunea de a crea. Fata, cea care înveselește: fratele, susținatorul; sora, cea bună. Fata pădește vacile. Familiile eșite

séu presupus eşite din acelaş trunchiu produc gîntea (clan, phratria, gens). Puterea divină a capului familiei (paterfamilias), patriarhului. Sfatul bătrînilor, capi de familie. Tribul (phylla), întrunirea gîntelor. Naţiunea (γένος, genus), întrunirea triburilor. Capul naţiî este regele (qui regit), cel care susţine (bharath, brenn, etc); face răsboiî şi pace, comandă óstea. Fortificaţiuni; turnuri; prinsul e sclav. Despotul e cel care comandă inamicilor (dasyu) învinşi Regele judecător. La trebuinţă, Dumnezeu judecă prin probele prin apă, prin foc, prin unt-de-lemn.

Religiunea. — Ce isbeşte pe Aryan este antagonismul, nu identitatea fenomenelor naturale. Aryanii sunt politeişti, deşi unii din ei aû conceput póte un deû unic.

Principalii deî: Pradjapati (stăpânul creaturelor); — Paruşa (sufletul suprem); — Asura (spiritul vieţuitor); — Ahura la Iraniani, Esus al Celţilor, Aesar etrusc, Assur (?), Iesus Christna în India); — Dakşa, cel puternic prin voinţă, inteliginţă; Mitra séu Aryaman, cel bine-voitor; Dhâtar, creatorul; Savitar (Saturn) producătorul; Tvaştar, formatorul; Manya (Mainyu la Iraniani), spiritul; Nara (Ner la Kymrii), spiritul universului; Agni (Hephaestos, Vesta, ignis) focul şi principiul vieţii; Indra, forţa ce produce focul şi fulgerul, tatăl luminos, Dyaus-pitar (Diespiter, Jupiter), tatăl luminos, cerul părinte (sub Jove (coelo) frigido); Varuna (Uranos) cerul; Surya (Helios) Sórele; Parthivi Mutar (Fira Modor anglosaxonă, Demeter grécă, Hertha germană, Mahte lithuaniană, Ops, Tellus, Terra Mater latină).

Dei sunt Deva, Viçve Deva, de unde Zeus, Deus. Popor plin de imaginaţiune, se exprimă prin figurî, individualisésă: întunericul risipit de sóre devine lupta a doui deî. Fenomenele atmosferice basa religiunei. Uşas (Eos, Ostara la Germani), aurora. Açvinii, crepusculul de diminătă şi cel de séră (Dioscurii); Marutii séu Tritsu (Tritopatores din Athena), vânturile; Ghandarvai (Centaurii), cai cereşti, raşele sóre-

lui. Ideea de antagonism conduce la crearea a două principii în veți în luptă (Indra cu Vritra în India, Ahuramazda s'eu Ormuz cu Agrimainyus s'eu Ahriman la Iraniani, Apollon cu șerpele Python, Jupiter cu Titanii în Grecia, Ercule cu Cacus în Italia, p'ote Romulus cu Remus).

Sacrificiul, opera supremă (kratu), cu natură divină, cuprinz'end riturile, offrandele, hymnurile, rugăciunile care au o parte dogmatică și o parte morală. Pe loc înalt, altar de iarbă (cespites), s'eu piatră largă, Țoacășul ȚeităȚii, loc sacru împrejmuț (temenos). Ungere cu unt liquid ca consacrare. În genuchii, s'eu în picere, cu mâinile spre cer, capul familiei pronunță invocarea, cântă rugăciuni improvizate. Lemne pe altar; focul se aprinde, focul, simbolul și substanța lui Agni, prin frecarea a două crăci uscate. În potir (p'otra) s'eu c'escă (c'iaman) de lemn, liquidul s'oma, b'etură Țeului r'ėsboiului, suc fermentat al tulpinei și al foilor plantei asclepias acidă, s'eu *Sarcostema viminalis*, cel dorit (vinas, nume cetrece apoi liquidului tras din struguri). S'oma, formă a lui Agni, dă naștere lui Dionysos și lui Iacchus s'eu Bacchus; e aruncat, pe foc ca libașiu. Offranda consumată : unt, un fel de iaurt, semințe de ov'ez, prăjituri. Sacrificiuri s'angeroase în ceremoniile solemne, de vaci, capre, de cai mai ales, sacrificiu regal la Scandinavi. Hymnul laudei, înv'etat de Văci (vox, verbul). Indianii vor adopta dogmele CușiiȚilor, emanașiuinea. Al X-lea imn din Rig-Veda : La început *Unul*, care respira fără suflare. Germenele ascuns în el ese singur prin puterea căldurei; e dorința, s'ēmēnța spiritului (doctrina lui Hesiod și a lui Aristophane). Manu primul om, ferit de potop (aughă, Ogyges) de un pește; fata sea Ila dă naștere omenirei în mod supra-natural. Deucalion și Pyrrha devin la Celti Duryfan și Dwyfah. Scandinavii Țic că Burg avu de fiu pe Borr, și acestea pe Othin, Vili, Ve, care uciseră pe Ymir, tata giganșilor, și din corpul lui făcură pământul; s'angele lui produce un potop care înecă pe toșii giganșii, afară de

Bergelmir; care cu nevasta sa scăpă într'un vas. In Lithuania, Pranzimas trimite pentru a pedepsi pe ómenī pe Wantu și pe Wejas, vântul și apa; scap călī-va ómenī pe un munte; din eī es popóarele. Doui bētrānī sar peste ósele pāmēntulū de nouē orī, cea ce produce pe cele nouē triburī lithuaniane.

XXVII. CIVILISAȚIUNEA PERSĂ.

Perșii. Parça locuiesc o țeră nisipósă, sterilă pe țerm, mănósă in munți; riuri : Oroatis (Tab), Araxes (Bendamir) și Kyros (Kurab). Districte : Paraetakene și Mardiena in munți, Taokene pe mal, Karmania la rēsarit; 10 triburī; tēgnrī : Ormuzd, Sisidona, Agrostana, Taoke pe mare. Karmana, Persepolis, Pasargada capitale in interior. Regī din familia lui Akhamaniș, după care Teispa și Kambuzia; tata lui Kurus.

Itinerarul Iranianilor după legende : Din Bactriana (Aryanem-Vaédjo) trec in Sogdiana și Margiana (Muru, Merv), reintră in Bactriana, trec in Niçaya, Haroyu (Aria, Herat), in Vaekereta-Duhzaka (Dușak, oraș ruinat din Seistan), Cabulistan, Kandahar, Arachosia. Aci despărțire din cauza reformei lui Zoroastre; unī in Pendjab, devin Indianiū; alți in Persia; Amadai in Hyrcania, Rhagae și Karkh.

In timpul șederei in Aria, legendarul Djemșid (Yima-Kšaeta) care ar fi stabilit idolatria. Cușiții personificați in Zohak, tyran crunt, cu o religiune obscenă, nutrind șerpī și victime omenești, care supune pe Aryani. Lucrătorul de fier, Caveh, liberatorul Aryanilor. Sorțul de piele tábăcită al lui Caveh devine stindardul Perșilor Sasaniđi. Caveh dă tronul lui Feridun (Thraētaona), nepotul lui Djemșid. Lungă luptă cu Turcii adoratori ai șerpelui Afrasiáb (Farrusarrabba). Aryanii au orașe, agricultură; meseriile încep a fi ereditare. Clasele : preoți, militari, agricultori, (păstorī și plugari).

Zoroastre. Zoroastre (Zarathustra), XXVI-lea s^{eu} XXV-lea secol, apare sub regele Hystaspe (Vistaçpa, Gustap) ai căruⁱ predecesori succesivi ar fi fost Aurvadaçpa (Lohrasp), Kara Uçrava (Kai-Khosru), Kava Us (Kai-Kaus), Kava-Kavatô (Kai-Kobad) fondatorul dinastiei Keanianilor. Zoroastre e de vișă regală, luptă cu demonii; retragerea sea într'o peșteră; geniul Vôhu-manô 'l^u conduce în fața lui Ahuramazdâ (Ormuzd). Mazdeismul pune mai pre sus de tôte o inimă curată; cartea legei, Avesta, e dată de Dumneșeu. Triumful lui Zoroastre la curtea lui Hystaspe. La bătrânețe ar fi fost lovit de trăsnet s^{eu} ucis de un Turc în Balkh. Alte legende 'l^u fac rege, un fel de Mahomet.

Din cărțile ce i se atribue, fragmente sunt în

1. *Vendidad-Sade*, coprinșend o carte în contra demonilor, Vendidad (Vidaevadata), și culegeri de fragmente intitulate *Yaçna* și *Vispered*:

2. *Yeșt-Sade*, culegere de fragmente;

3. *Bundehes*, nu în zend, ci în pehlvi, limba Sasanidilor.

Mazdeismul. Din ideea confusă a unității divine, Zoroastre trage dualismul, s^{eu} mai bine face din dualism doctrina preeminentă. E doctrina cea mai pură a Asiei, răspunsul Aryanilor la doctrinele corumpătore ale Cușitilor. Zoroastre presintă doctrina sea ca restabilirea vechilor credinți; Dêva devin demonii; Indra și Siva devin ministri principiului răului. Auramazdâ, spiritul înșelept, perfectul necreat, a creat tôte prin verb. Binele, sôrele, lumina, focul, opuse la contrariile lor. Ormuz a creat lumea prin Honor, verbul creator, care există înainte de tôte. Rugăciunea de 21 vorbe, redactată de Zoroastre, trebuie șisă de 100 de ori pe zi. Zoroastre respinge emanațiunea și identitatea contrariilor: antagonism physic și moral; dualismul. Principiu al răului, Angrômainyus (Ahriman), de aceeași natură

și putere cu Ormuz, apărut din acțiunea și reacțiunea puterilor naturei.

Ameșaçpentai (Amșaspanđii, cei nemuritori, ajutori ai lui Ormuz :

Vôhu-manô, spiritul cel bun;
 Așavahistal, cel a tot curat;
 Khșathra-vairya, regatul de dorit;
 Çpenta-ârmaiti, înțelepciunea perfectă;
 Haurvatât, sănătatea;
 Ameretât, nemurirea.

Sub acești-a, Yazatai (Yzeđii), conservatorii universului : Mithra, spiritul sórelui; Vaya (Vântul); geniurile apei, focului, aerului, astrelor. Ormuz și Yazatai, și ómenii au un Fravarși (Frohar, Feruer), geniu păđitor, care, după mórtea omului, rămâne în cer, cu putere mărită, dacă omul a fost bun. Ahriman e creator din dorul de a distruge lumea.

Darvanđii :

Ako-manô, spiritul cel rău;
 Andra, Indra, sémână păcatul și mâhnirea;
 Çauru séu Çaurva, (Çiva), autorul tyraniei, hoției, omorului;
 Naonghaihya,
 Tauru,
 Zairica.

Sub dînșii, Daevai (devs), demoni tulburători ai ordinii physice și morale. Eï au sedus pe primul om, supus la decădere, pe care Ormuz vrea să o repare, destăinuind, prin prophetul său, legea și reforma (Zend-Avesta). Ahriman creasă întunicul, animalele și plantele rău făcătoare. Creațiunile lui, bărbătești (Yatui), femeesti (Pairikai, periele), se amestecă cu ómenii; Zoroastre sdrobi corpurile lor cmeneshi.

Mithra, međiatorul, a gonit din cer pe șérpele cu doně

picióre, este povătuitorul și judecătorul ómenilor. Antagonistul sêu Mithra-Daradj (cel rêu).

Ahriman va avea sfârșitul sêu, la finitul timpurilor. Trei propheti eșiți din Zoroastre :

Ukhsyad-erema (Ukhșyat-nemô), lumina crescândă,

Ukhsyad-ereta (Ukhșyat-eretô), adevêrul crescând,

Çaoșyane sêu Açtvad-ereta (Açtvat-eretô), adevêrul existând, vor aduce cele trei ultime cărți ale lui Zoroastre, și vor aduce tótă lumea la mazdeism. Ahriman va recunôște puterea lui Ormuz și va dispore.

Secte mazdeiste și chiar creștine (manicheiștii) crederă că Ahriman nu va muri nici-o-dată. Yeziđii moderni adoră pe Ahriman ca să-l îmblândêscă. Zarvanianii (IV-lea secol), ale căror idei le au Guebrii sêu Parsisii din Bombay, presupun, — mai sus de ambele puteri, — Timpul fără hotare, Zarvân-akarana, din care emană Ormuz și Ahriman, și în care se vor pierde. Ormuz n'a creat, ci a organizat lumea. Aparintă și timpurarie distincțiune între bine și rêu, dar în fond identitate, basată pe faptul că Zoroastre n'a distins timpul de eternitate. Din Timpul fără hotare a emanat Timpul hotărit, Spațiul nefinit, Spațiul finit, Lumina fără finit, Intunericul fără finit. Cult adus Yazatailor și Amșaspanđilor, diferit de acel adus ðeităței; cultul astrelor dezvoltat sub Achemeneđi; rugăciunile pentru morți adresate Ferverilor morților; în onórea lor, ceremonii funebre; le sunt consacrate cele 10 ðile din urmă ale anului. Agricultura asemuită cu puritatea inimei. Puține formule religióse. Mare înălțare a moralei; venerațiune pentru câine și vaccă; oróre pentru cadavre, fiind că mórtea schimbă condițiunea fiecărei ființe. Corpul unei creature a lui Ormuz prin mórte devine posesiunea lui Ahriman; aceeași schimbare pentru animalele privite ca creature ale lui Ahriman; pământul fiind sacru, nu trebuie spurcat prin punerea cadavrelor care sunt lăsate pe turnuri înalte. Cultul instituit de Zoroastre nu este

sângeros : rugăciuni ; ofranda liquidului tras din Haôma (Sôma Vedic). Intreținerea focului sacru. Nici statue, nici altare, nici sanctuare. Templurile focului (Ateş-Gâhş) pe înălțime. Maitârđiu se sacrifică de Perși boi, capre, oi și mai ales cai. După prepararea și împărțirea liquidului sacru, preotul ucidea animalul pe care 'l punea *înaintea* focului și care era mâncat în prânđul solemn ce urma ceremonia. Turnurile cadavrelor se numeau Dachmas (monumente). Une-orî cadavrele înmormântate, acoperite însă de c iară. Sufletul rămânea trei ȃile lângă cadavru, apoi mergea la Tribunal unde geniul Rașun îi cântărea faptele și prii mea mărturiea propriei sale vieți; sufletul tre cea apoi podul Șinvat aruncat peste Iad. Sufletul cel bun numai, trecea puntea prin ajutorul ingerului Çtrasa; era priimit de Vohu-Manô care 'i arată locul de ocupat până la reînvierea corpului. Urând pe Idolatrii, Perșii protejară pe Israelii. Forma lui Ilu reprezinta une-orî pe Ormuz ; mai adesea figura lui Ormuz, în mijlocul focului. Preoții im părțiți în două clase : Mobeđi și Herbeđii. Ormuz a creat lumea în șese epoce (Gahanbâr) care țin un an :

I. Gah-Mediozerem, Cerul	45 ȃile
II. Gah-Medioșem, Apa	65 »
III. Gah-Peteșem, Pământul	75 »
IV. Gah-Eiatrem, Arborii	30 »
V. Gah-Mediareh, Animalele.	80 »
VI. Gah-Hamesphtmedem, Omul	65 »
	<hr/>
	360 ȃile

Sărbătore pentru fie-care epocă ; ultima a sacrificiului perpetuu.

Meșia și Meșiane, primul om și prima femeie. Se dau lui Ahriman ; un *Alev* le dă *fructe pe care le mănâncă*.

În Bundeheș : pentru a pedepsi ființele rele (Charfesteri), spiritul creator (Tașter) și Yazatai aduc asupra pământului ploii prin care pier ființele rele.

Magismul. — Credințele popórelor Turce, cultul spiritului rău, vrăjirea, riturile barbare se amestecă cu Mazdeismul. Timpul cuceririi, în care Međii sunt ajutați de Persi, este timpul eroic, timpul lui Rustem, lui Cai-Chosru, lui Farrukhzad. Magii, preoții Međilor. Magismul diferit de Mazdeism prin identificarea lui Ahriman cu șarpele Afrasiab. Sub influința doctrinei Zarvaniane, și trăind între populațiunile Turce, Međii sunt conduși a adora pe Țeul cel rău, nu pe cel bun. Afrasiab devine principalul Țeu; clerul este ereditar ca la Turci, de la care își ia numele (Madus). Apoi Magismul pactisese cu polytheismul Chaldeo-Assyrian. Cultul celor șapte planete. Principala Țeiță, Myllitta seú Anaitis, care este Astarte din Phenicia și Cybela, muma Țeilor, din Phrygia, este mediatorul între ómenii și Țeu, în locul lui Mithra cu care se confundă într'o formă androgynă. În contra legii lui Zoroastre, Magii desvoltă vrăjitoria, *Magia*; ard cadavrele, se îmbracă în lungi rochi albe cu mitre înalte; țin în mână tamarișca sacră (Baraĉma, Barsan) care dă virtutea ca și formulele misterioase; sunt acușați de viciuri monstruoase.

Triburile Persilor. — Țece triburi:

- | | | |
|----------------------------------|---|--------------------------|
| 1. Parĉagadianii (Pasargadianii) | } | Aristocrație
Militară |
| Din aceștia Achemeniđii | | |
| 2. Maraphiani; ; | } | Cultivatori |
| 3. Maspiani; ; | | |
| 4. Pantialeani; ; | | |
| 5. Deruseani; ; | | |
| 6. Germaniani; ; | } | Păstori |
| 7. Daeni; ; | | |
| 8. Marđii; ; | | |
| 9. Dropicii; ; | | |
| 10. Sagartiani; ; | | |

Munteni, tari, energici. Barbari, cu libertate republicană și forme parlamentare, alegând, neplătind imposit nici chiar regilor, care sunt absoluți în Asia, nu în Persia. Simplu dar

când regele intra în țera lor. Regele nu putea condamna pe un Pers la moarte pentru prima greșelă, nici o dată fără judecată, pôte nici o dată fără juriu. Adunarea poporului aproba războiul. În cestiuni grave, sfatul capilor triburilor, care aprobă războiul în contra Greciei. După Xerxes, absolutism. Cultul deitei Anaitis impus cu sila de Memnon. De la 5 la 10 ani educația constă în a călări, a trage din arc, a spune adevărul. Perșii considerând marea ca necurată, Babylona e ruinată prin zăgazuri puse în Euphrat.

Arte. — Darius pune capitala în Susa, între Persia, Media, Assyriâ și Babylonia. Palat superb în care stau închiși succesorii săi. Darius zidește Persepolis (Parsçtakha) cu palat (Istachar) terminat de Xerxes, cu mormintele regilor. Palat în Susa. Precum trăsese Perșii un alfabet din silabarul Assyrian, tot așa sculptura lor derivă din cea asyriacă, și o întrece prin execuție. Tauri aripați lângă uși, lespezi de marmură unite prin aderență în mod minunat. Largi scări de marmură; colonne gróse, dar fôrte înalte cea ce le dă ușurință și eleganță. Tavanuri de lemn picturat acoperit în parte prin șuvițe de metal. Capitelluri lungi desvoltate în mai multe caturi, de *volute* dispuse în mod invers și terminate prin îndoite capete de taur întrunite prin ceafa lor pe care se sprijinea arhitrava.

XXVIII. CIVILISAȚIUNEA ASIEI MICI

Armenia. — S'a întocmit o istorie după faptele legendare ale istoriei vechi. Sub primul rege Arsacid al Armeniei, Maribas-Catina (Mar-Abbas) pretinde a fi găsit în analele Persiei o carte scrisă de Alexandru, fiul lui Nectaneb, după care Vahe, care ar fi domnit de la 531, ar fi al 60-lea rege. Haig, fiul lui Thorgom, s'ar fi răsculat în contra lui Nemrod. Ara ar fi fost ucis de Semiramis. Baruir ar fi redat independința

Armeniei. Am văzut istoria țerei înainte ca Ciacsare să aducă pe Remenenii într'însa.

Asia mică. — Prima Troe. Civilizație originală. Unelte de os scobit; usul metalurilor; cunoștința aramei, aurului, argintului; oile nefăcute la strug, nepicturate, lustruite prin ajutorul unui instrument de piatră. Un incendiu distruge prima Troe (Schliemann). Ea renasce și are drept fortăreață Pergama. Statul lycean din Magnesia.

Mare influență a Semiților asupra Lydianilor, de și Aryanii Meoniani împreună cu Thracii Mysiani și atribue o origine comună cu Carianii: există sacrificiul comun lui Zeus-Carios la care nu ia parte Carianii.

Phrygiansii (Brygii, omeni liberi), aduc din muntele Bermion. legenda lui Midas. Goniți de pe mare Carianii se fac mercenari în Iudea și Egypt. Vândarea copiilor aduce rezultatul ca vorba Car să însemnese sclav.

Puterea și căderea Troei.

Limba Phrygiană rudă cu cea greacă :

m final schimbat în n ;

3-ea persoană singulară în t (sosesait, înaltă)

Nominativ singular în . As, es, is, os, a

Genetivul în aFos

Dativul în ai, ei

Alfabet analog cu cel primitiv al Grecilor și ne-citit încă pe deplin.

Puterea Phrygiei. (Influența asupra Greciei: Pelops, fondatorul dinastiei a 3-a din Argos). La izvoarele riului Sargarios, morminte (Leake).

Ței : Cybella, muma Țeilor, Dyonisos (Iordios (Nodul Gordian) etc....

Musicanți legendari : Marsyas, Olympus, Hyagnis; modul phrygian între cel lydian mai ascuțit și între cel dorian mai grav. Religione naturalistă nemorală, barbară. Preoții (Galii), astringși la celibat; influința lor prin danțuri și muti-

lări voluntare. Agricultură, brânzeturi, sărături iubirea pentru caii. Phrygia vinde lână Miletului. Arta phrygiană este originală, pe când a Lydiei este assyriană. Voinici și războinici, Lydianii au fost corupți sistematic de Perși. Urechii de asin, semn al regalității (statua și legenda lui Midas). Avuția Phrygiei (Pactolul).

XXIX. CIVILIZAȚIUNEA CARTHAGINEȘĂ

Religiunea. — La început cea pheniciană; Baalii speciali ai orașului erau Baal-Hamon (arțător), Tanith, deita cerului (Saturn, Junone). Cultul lui Melkhart (Hercule), lui Esmun (Esculap). Se introduc și zeii greci, Apollo (ofrande la Delpha), Ceres și Proserpina, dela desastrul, atribuit lor, al lui Himilcone înaintea Syracusei. Capul Proserpiniî pe monedele din secolul al VI-lea. Nu e cler; cei mari implinesc funcțiunile sacerdotale. Sacrificiul copiilor perseveră până în epoca creștină.

Guvernul. — Plutocrație cu magistratură gratuite; influința unor familii, a lui Magon, a lui Hannon, a familiei Barca. Duoî suffeți (șophetim), pe viață, din familiile mari, din membrii influenți ai senatului; alegerea ratificată de popor; presidau senatul, nu aveau, de deplin drept, comanda armatelor, aveau administrațiunea civilă, o mare autoritate și influință. Generalii numiți la început de senat, apoi de consiliul de o sută, cu ratificarea poporului. Une-orî, alegere din partea armatei, sub condițiunea ratificării de senat și popor. Generalii au conducerea strategică, delegații senatului cea diplomatică. Generalii plăteau chiar cu viața greșelile lor. Senatul are puterea; adunare permanentă, de omeni avuți, 300, 100 pentru fie-care din cele 3 triburi ale orașului. Priimea raporturile suffeților, pe ambasadorii, conducea transacțiunile cu străinii, delibera despre afacerile statului, decidea de pace seü războiü, ratificate de


formă de popor, avea întregimea puterii legislative și direcțiunea guvernului, guverna prin comitete. Comitetul de 30 (10 de trib) făcea ordina de zi a senatului, studia proiectele presintate, era delegat pentru negoțiările internaționale cele mai de căpetenie. Consiliul de 10, aleși de senat, mai presus de senat, controla actele sufeților, supraveghia administrațiunea; adevărata autoritate, care reduce pe sufeți la neputință. În contra lor se aridică Malchus. Temându-se de Magoni, comitetul de o sută, având drept sarcină de a cerceta purtarea generalilor, permanente, numit de Greci gerusia, usurpă dreptul de a judeca pe magistrați, pe sufeți, și rezervă afacerile cele mai importante; tyranie bănuitoare; spionajiu; Annibal 'l va sdrobi prin silă. *Timuchii*, adică cei care aveau censul cerut, compuneau singuri adunarea poporului, care decida când nu era acord între sufeți și senat sevă comitetele senatului, nu avea dreptul de inițiativă Mai târziu, partid popular puternic, cu capi din senat, și mai ales din familia Barca; discordia grăbește decadința. *Syssitiile*, adunări politice de sevă, urmate de un festin; sunt cluburile noastre. Hotăriri secrete ale celor mari.

Carthagina exploatăsă pe învinși; guvernorii intrunesc puterea militară și cea civilă. Agricultorii dau adesea jumătate din venitul lor. Supușii sunt aliații naturali ai oricărui năvălitor. Siliți a cumpăra, a vinde, cu porturile lor închise străinilor, cu obligațiunea de a cumpăra numai în cele carthaginese, ei totuși compuneau armata ca mercenari, pericol mare pentru Carthagina. Libyanii formésă călărimea și pedestrima cea grea; lungi sulite până la Annibal. Pedestrima (infanterie de ligne) compusă de Iberiani; haine albe, de in, ornamente roșii, sabie mare cu care împungeau și tăiau. Galii, partea neseriósă a armatei, golii până la brâu; scuturi mari; săbiu de fer, slab rătunđite la vėrf. Liguriani, Greci; locuitorii Balearelor aruncau pietre cu praștia. Tăria principală era cavaleria ușoră (nomađii Africei). Numiđii pe

caî neşălaţi, obicinuiţi la orî-ce evoluţiune; piele de leu seû de pantheră drept vesmânt şi saltea ; lupt şi ca pedestri, avênd scut de piele de elephant. Atac teribil, apoi fugă spre a reînoi atacul. Senatori trimişi ca recrutori prin triburi. Cavalerie grea de Carthaginesî, Libyanî, Spaniolî şi Gallî. Mai târziu elephantî.

Comerţiu. — In Grecia şi Italia vînd sclavi negri, fildeş, aur, lemne preţioase ca abanosul, pietre scumpe, stofe ţesute ; comerţianţii carthaginesî din Syracuse cumpără vin şi unt-de-leme spre a-l vinde în Cyrena. Mare comerţiu cu Etruria şi Laţiul. Tratat cu Roma 510; alte două înainte de primul război punic. Insulele Lipari dau păcură, Corsica miere, Elba fier, Balearele fructe, animale cărătore, primite în schimbul vinului şi al sclavilor. Spania dă argint, grâu, vin, unt-de-lemn. Din Gades comerţ cu Lusitania şi Gallia. Plumb şi cossitor din insulele Cassitoride. în schimb de fer, sare, obiecte de pămînt. Britannia dă chihlibarul: luptă între Pheniciani şi Massilioţi care pe uscat se sue până la ţer-mul mării La Manche. Cerne, centrul navigaţiunei Africeî. Tuarigii luau hamuri, vase de acea, în egyptiac, dădeau dinţi de elephant, piei de animale. Carthaginesii ajung până în Sofal. Prin comerţul pe uscat, veneau sclaviî, sarea, curmalele, praful de aur, seminţe de aur din munţii Kong şi din ţera Aschantiilor de aşi ; caravanele Nasamonilor, care au animale de cărat şi pătrund până în Joliba. Garamanţii aduc pietrele preţioase din Fezzan, vânez cu carele pe Troglodyţi, au de port Leptis. Salinele din Bilma (Bornu). Calle comercială din Egypt în Fezzan şI la Augila (curmale). Monede numai în timpul războelor Siciliane, turnate chiar în Sicilia. Productele industriei punice vîndute singure indigenilor; ale străinilor escluse din colonii; vasele lor a fundă vasele străine în apele Sardiniei şi dincolo de colonnele lui Hercule. Agricultura practicată de cei mai mari, cu theorie sciintifică. Viî, măslini, pomi roditori; în păşuni boi, cai, oi.

Litteratură și arte. — Litteratură avută dar practică. Bibliotheca împărțită de Romani între prinții Africani; e dus la Roma tratatul lui Magon despre agricultură, tradus de Decimus Silanus (fragmente în Caton, Pliniu, Columella). Numeroși istorici, consultați de Sallustiu în bibliotheca lui Hiempsal. Un Asdrubal devine philosoph în Grecia sub numele de Clitomach. Despreț pentru artă care este ânteu cea pheniciană, apoi cea grecă; artiști greci; târziu numai edificii și statue artistice.



OBSERVAȚII

Acastă primă carte nu adeverește în destul titlul al doilea «Istoria în tablouri». Volumele viitoare nu vor conține decât tablouri. Atunci se va putea judeca metoda această. Istoria orientală e prea nouă pentru ca reducerea în tablouri să nu producă obscuritate. Ar fi fost lesne a face un tablou pentru Semiți, Aryanii, ethnografia biblică și alte câte-va părți, dar am găsit inutil, subiectele nefiind grele.

Acest volum atinge multe cestiuni și numai pe scurt. Profesorii pot prepara explicațiile lor în operele următoare :

F. Lenormand : Manuel de l'histoire ancienne de l'Orient : 3 volume și atlas;

Maspéro : Histoire des peuples orientaux;

Mauvy : La terre et l'homme;

Lubbock : Les origines de la civilisation;

Taylor : Les origines de la civilisation;

Volumele despre China și India din colecțiunea l'Univers pittoresque, ce se găsește la Bibliotheca Statului;

Zaborowski : L'homme préhistorique, etc.

Mă multumesc a indica aceste, bibliografia antică fiind foarte abundință. În general despre această știință trebuie luate ultimele publicații. Nu pot însă a uita publicațiile despre arta antică a profesorului meu de rhetorică, d. Georges Perrot.

Observ că la divisiunea istoriei ce am dat p. 6 spre a nu produce confuziune, periodul al 4-lea se poate numi al primelor neamuri aryane și al 5-lea al neamurilor europene.

În tabloul regilor Chaldeii, am pus citirea lui Hommel împreună cu citirea lui Maspéro. Se fac pe totă ziua descoperiri noi; la Academia de Inscripțiuni din Paris s'au făcut relațiuni despre mai mulți regi antici din Babylonia. La o nouă edițiune, va trebui dar refăcut tabloul, după publicările cele noi. (Vezi și p. 147, r. 16).

A d d e n d a.

la p. 24, rîndul 18, după voba brahmanismului, a se adăoga : în mazdeism.

la p. 100, rîndul 22, s'a trecut o linie : Asa, sub care Osorcon (Zerach, care nu este regele ethiopian posterior Azerk-Amen).

E R A T Ă.

<i>Pag.</i>	<i>rînd.</i>	<i>în loc de :</i>	<i>citește :</i>
1	2	narașinne	narașune
8	4	mijlociū	mijlociu
8	34	Negrī	Negrī
10	6	Nubianī.	Nubianī,
11	17	(slavisatī,	(slavisatī),
14	13	(Ilyrianī	(Ilyrianī)
17	19	Leonormand	Lenormant
17	26	Kimryi	Kymrii
19	32	condișione	condișuni
20	8	dootorie	doctorie
21	7	tribuluī.	tribuluī,
21	25	condămnate	condamnate
21	34	rudeina	rudenia
22	2	mumeī. Fratele	mumeī, fratele
26	4	Chang-	Șang,
26	8	Ceu)	(Ceu)
27	30	când	când
28	8	turburărilor	turburărilor
29	21	Solomon	Salomon
29	25	hymnuri.	imnuri.
31	11	Sanga	Sunga
32	titlul	(s'a uitat cifra)	IV
32	14	Marco	Manu
34	16	al regelui. Piyadasi	ale regelui Piyadasi
35	4	Darahai	Daradai
35	6	domnește	domnește
40	1	și	'și
42	11	Merbuddha	Nerbuddha
43	22	Ghondvana	Ghondavana
43	29	Elemente	Clemente
44	22	al 7-lea. în	al 7-lea în
44	25	de gurele	de la gurele
45	8	Batarka	Batharka
45	11	guvernul	guvernorul
45	22	Ajmir	Adjmir
45	23	Canagiu	Canogiu
46	9	khan	khanī
47	22	Lenormand	Lenormant
47	26	Lenormamd	Lenormant
55	9	geoglogci	geologi
55	9	pămîntuluī	pămîntuluī
57	15	înte	între
58	titlu	VI	VII
64	5	fiată	fiată
64	7	in; Inul	in; inul

<i>Fag.</i>	<i>rând.</i>	<i>in loc de :</i>	<i>citește :</i>
64	17	pescuitul	pescuit
65	19	Kabylia,	Kabylia.
65	25	rond-barrowii	round-barrowii
67	11	da	dau
67	12	Calcuele	Calculele
68	20	óselr	ósele
68	22	necunos;	necunos-
68	29	Aliă	Altă
72(col. 1)	32	Lenormand	Lenormant
74(col. 2)	24	Babiloniē	Babiloniei
75(col. 1)	32	Samas-Ramân I	(Samas-Ramân I)
75(col. 2)	14	Nabu-zirnab-azi	Nabu-zirnab-azir
77	10	VI Regii Su Sianei	VI Regii Susianei.
81	titlul	Egiptul	Egiptul
82	25	cucește	cucerește
83	25	scrisurea	scrisórea
85	1	Aceađilor	Accađilor
85	3	Batel	Babel
86	13	Gu-(imiilor)	Guimiilor
86	28	anu	anul
88	31	ai	a
89	18	Mendes, Ankhtai;	Mendes; Ankhtai,
89	19	orașulu	orașului
89	30	poporui	poporul
90	4	Cyladelor	Cycladelor
91	18	Tahennui.	Tahennui,
96	7	locali.	locali).
96	27	lui	séu
104	16	Aza	Aza-
108	2	rerele	regele
108	4	Irunzu	Iranzu
108	24	viectoria	victoria
109	25	Dahilor;	Dahilor,
116	titlul	XVIII	XIX
116	31	revo	revoltă,
117	7	Gerastoreth. 562	Gerastoreth 562.
117	10	lui. Muthon,	lui, Muthon,
117	30	Marsilia	Massilia
118	1	menține	mențin
120	21	inscr	inscrip-
120	22	d	de
121	20	talenie	talente
122	1	Athenei.	Athenei,
125	titlul	XIX	XX
125	2	Gua-	Guan-
125	3	ncho	cho
127	5	ule	ale
127	19	provințielor	provințiilor
128	2	Carthagnei	Carthaginei

<i>Pag.</i>	<i>rând.</i>	<i>în loc de :</i>	<i>citește :</i>
128	14	negri	negri
131	3	Susa	Susa,
132	29	carî	care
133	31	Dad	Dadu
134	18	Phath	Phtah
134	22	Fa	Ea
135	2	qilntcă	qilnică
135	13	(niwu)	(niwu)
136	6	bou	boul
136	11	dintr'o	dintr'o
138	11	Usotosen	Usortosen
138	18	Păstorî	Păstorî
140	17	lampele	lampele
141	26	Sinehl	Sineh
141	30	opera	epoca
141	34	resu	resu-
142	4	Rhamses I	Rhamses II
142	5	Rhamses II	Rhamses III
142	titlul	Châldeană	Chaldeană
142	22	voluptos	voluptuos
146	12	Potra	Petra
147	20	ln	în
148	7	precisiunei	precesiunei
148	20	al	a
154	29	laudanum	ladanum
157	2	i	le
160	23	etementelor	elementelor
161	6	equivalentuî	equivalentul
164	6	Oden	Aden
166	19	Penthatecul	Pentatheucul
167	11	indulcit	îndulcit
170	8	Litteratur	Litteratură
170	25	pa tea	partea
173	18	liquiduluî	la liquidul
173	31	Duryfan	Dwyfan
173	31	Burg	Bur
173	32	acestea	acesta
174	2	Wantu	Wandu
174	10	têrgnrî	têrgurî
174	17	Duhzaka	Dahzaka
175	17	culegere	culegere
176	3	Ameșapentai	Amesapentaoi
176	6	Așavahistal	Asôvahistô
176	7	Khșatra-vairya	Khșathsô-vairyo

TABLĂ DE MATERIIILE

CĂRȚII I.

	<i>Pag.</i>
I. Noțiuni preliminare	1
Istoria Istoriei p. 4. — Impărțirea Istoriei p. 6.	
II. Neamurile omenești	7
Descendența omului după Haeckel p. 9; negrii; galbenii; Americanii; Turco-Hunii; Uralo-Finesii; Semii; Caucasianii; Aryanii.	
III. Ethnografia biblică	15
IV. Originele civilizațiunei	18
Limbile; tab. I : limbă monosilabice, t. II : limbă de agluti-națiune; tab. III : limbă de flesiune; — Scrisorile p. 19. — Obiceiuri p. 19. — Arte p. 20. — Căsătorie p. 20. — Rude-nie p. 21.—Religiune p. 22.—Proprietatea și guvernul p. 25.	
V. Istoria Chinei	25
VI. India	29
I. Popore p. 29 — II. Periodul vedic p. 29 — III. Periodul epic p. 30 — Dynastiile din Magadha p. 31 — IV. Constitui-rea societății brahmanice p. 32 Castele; filosofia — V. Bud-dhismul. — VI Istoria politică de la 800 până la 400 : 1. Re-giunea în nordul și apusul Indului p. 34; 2. Pancanada p. 35. 3. basinal Gangiului : dynastia Çaicunaga p. 36; Dak-șinapata p. 37; 5. Ceylan p. 38 — VII Istoria politică și religiósă de la 400 la invasiunile mahometane : Dynastia Nanda; expedițiunea lui Alexandru p. 39; dynastia Mau-rya p. 40. Dynastia Sunga : de la finitul dynastiei Sunga până la invasiunile mahometane p. 42; — VIII Istoria In-diei de la aparițiunea mahometanilor până la venirea Europeanilor p. 44.	
VII. Scythii	47
I. Popore p. 47 — II. Moravuri p. 50.	
VIII. Timpurile preistorice	52
I. Succesiunea tărémurilor p. 52 — II. Aparițiunea omu-	

luî p. 53 — III Impărţirea istoriei omului quaternar p. 54 — IV Epoca acheuleană p. 54 — V Epoca de la Moustier p. 57 — VI Epoca de la Solutre p. 57 — VII Epoca de la La Madelaine p. 58 — VIII Neamurile din epoca archeolitică — IX Epoca neolitică : prima parte p. 62— A doua parte p. 64 — X Epoca de bronz p. 65; — XI Epoca de fer p. 66 — XII Chronologia epocelor p. 67 — XIII America p. 68.	
IX. Tabelele Regilor	71
I. Regii Egyptului p. 71—II. Regii Chaldeii p. 74 — III Regii Assyriei p. 75 — IV Regii din Urarti p. 76 — V Regii Aramului — VI Regii Susianei; — VII Regii Israelitilor p. 77; — VIII Regii Lydiei; — IX Regii Tyrului p. 78; — X Regii Perşilor p. 79.	
X. Egyptul până la Hycsorî	81
Guvernul	
XI. Asia pênă la Hycsorî	83
Triburile Rephaimilor Popórele Elamului — Triburile chananeane — Hycsosii.	
XII. Egyptul şi Asia sub dynastia a XVIII-ea	86
XIII. Egyptul şi Asia sub dynastia a XIX-ea	88
Rhamses I — Seti — Rhamses II — Phenicianii — Popórele din Asia mică — Colonii pheniciene în Asia mică — Migraţiunile — Merenphtah.	
XIV. Egyptul şi Asia sub dynastia a XX-a	91
Necht-Set; — Rhamses III; — Rhamsiđii.	
XV. Egyptul şi Asia de la Her-hor la mórtea lui Salomon	92
I-a dynastie assyriană — Israelitii; triburile israelite; cucerirea p. 94 — Phenicia p. 95—Subfeţii din Israel; Philistinii p. 96. — şaul p. 97 — David p. 98; — Salomon p. 99.	
XVI. Egyptul şi Asia de la mórtea lui Salomon la Saryukin.	100
Dynastia XXII; — Juda şi Israel; Assur-nazir-bal; — Salmanasar III p. 101; — Fundarea Carthaginei p. 102; — Asia de la 822 la 745 p. 103—Tuklat-habal-asar II p. 104 — Salmanasar V — Ethiopianii in Egypt p. 105 — Căderearea Samariei p. 106.	
XVII. Sargoniđii	107

- Saryukin; — Sin-akhe-irib p. 108;—Assur-akhe-idin p. 110
— Assur-ban-habal p. 111; Tablou genealogic al regilor
Susianeî p. 112.
- XVIII. Egyptul și Asia de la 647 la 561. 112
Deuteronomul; Venirea Aryanilor; — Cimmerianii; Căderea
Ninivei; Lydia p. 113. — Psametik p. 114. — Neko; Na-
bu-kudur-ussur p. 115.
- XIX. Cyrus și Darius 116
Astyage — Cyrus p. 117; Cambyse p. 118. — Ethiopia,
Darius p. 119 — Organizarea imperiului p. 120; Răsbóele
lui Darius p. 121 — Satraپیile perse p. 123 — Casele lui Da-
vid. lui Omri și lui Jehu p. 124.
- XX. Carthagina până la răsbóele medice 125
Africa septentrională : Popóre;—Moravuri p. 126; Cartha-
gina; venitul statului. Teritoriu: Cyrena și comerțul inte-
rior p. 127;—Primul răsbóiu cu Carthagina; Supremația
Carthaginei; răsbóele siciliene p. 128 — Carthagina de la
535 la 500; expedițiuni de descoperiri p. 129.
- XXI. Civilizațiunea turcă 130
Dravidianii; Susiana. — Sumirii p. 131 Media, castele 132.
- XXII. Civilizațiunea egyptiană 132
Ideile religióse ale Cușitilor — Neamul egyptian — Ora-
șe p. 133 — Religiunea p. 134—Arte p. 137 — Litteratură
și științe : Systemul p. 139—Mathematice, Medicina p. 140
— Philosophie, Litteratură p. 141.
- XXIII. Civilizațiunea assyro-chaldeană 142
Kușitii; Religiunea Babylonii — Astrologie, Istorie fabulosă
Chaldeanii p. 144. Caste. — moravuri. — Comerțiu : Căile
comerțiale ale lumii antice p. 145. — Comerțiul Babylo-
niei p. 146 Arte p. 147; Mathematice; Religiunea assy-
riană, statul asyrian p. 148 — moravuri p. 149; littera-
tura și știința la Assyro-Chaldeanii: progresele gramaticii
p. 150; — Științe naturale; matematice p 151; tabloul
lunilor; arta assyriană p. 152.
- XXIV. Civilizațiunea arabo-pheniciană 154
Comerțiul Yemenului p. 154. Religiunea Yemenului p 155
— Instituțiuni; moravuri din Hedjaz p. 156 — Religiunea
din Hedjaz p. 157; moravurile Navatheanilor p. 158. Reli-
giunea pheniciană p. 158 Tabloul ăeitătilor p. 161—Ora-

șele pheniciene; guvernul p. 162 — Comerțiu p. 163 — Industrie p. 164 — Litteratură; Arte p. 165.	
XXV. Civilizațiunea israelită	165
Credințe primitive; legislațiunea mosaică p. 166; cele trei sărbători p. 169;—Deuteronomul p. 169 Litteratură p. 170	
XXVI. Aryanii în Bactriana	170
Emigrațiunea. — Moravuri; familia și societatea p. 171. Religiunea p. 172.	
XXVII. Civilizațiunea persă	184
Persii; — Itinerarul Iranianilor p. 174. Zoroastre, Maz- deismul p. 175 — epocele creațiunei p. 178 — magismul p. 179; — triburile Perșilor p. 179 — Arte p. 180.	
XXVIII. Civilizațiunea Asiei mici	180
Armenia; — Asia mică p. 181.	
XXIX. Civilizațiunea carthagesă	182
Religiunea, guvernul p. 182 Comerțiu, p. 184; litteratură și arte pag. 185.	
Observațiuni.	187
Erata	189
Tabla de materii	193

